

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Diplomová práce

Bc. Michael Dudzik

Stodenní císařství Napoleona I.

The Hundred Days Empire of Napoleon I

Praha 2018

Vedoucí práce:
prof. PhDr. Aleš Skřivan, CSc.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Stodenní císařství Napoleona I.* vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny i literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 6. srpna 2018

Podpis:

.....

Poděkování náleží v první řadě vedoucímu práce, panu prof. PhDr. Aleši Skřivanovi, CSc., za veškerý čas, který si na mě vyhradil, za cenné připomínky, jež práci dodaly potřebné náležitosti, za neocenitelné rady, bez nichž by práce nevznikla v takovéto finální podobě, a především za to, že byl ochoten konzultovat jakoukoliv drobnost, protože jen on sám ví, jak náročné bylo vést mě v těch správných vědeckých kolejích. Další díky patří akademickým pracovníkům fakulty, které nechci uvádět jmenovitě, protože jim chci poděkovat rovnocenně.

ABSTRAKT

Předložená diplomová práce detailním pohledem studuje průběh a závěry obou Napoleonových vlád v letech 1814 a 1815. První kapitola se zabývá výbojnými kampaněmi na počátku roku 1814, první Napoleonovou abdikací a jeho deportací na Elbu. Na jeho exil navazuje druhá kapitola, která ukazuje život na malém ostrově ve Středozezemním moři.

Třetí kapitola se odehrává opět na kontinentě a pojednávají o Bonapartově útěku a jeho následném zbrojení uvnitř Francie, včetně pohledu na spojenecké síly a problémy v Neapolsku. Čtvrtá kapitola je ryze vojenská, neboť popisuje počet vojsk na obou stranách a zmiňuje všechny tři důležité bitvy. Poslední, pátá kapitola, přiblíží druhou Napoleonovu abdikaci, mezidobí od jeho odjezdu na jih přes vstup spojenců do Francie a návratu Ludvíka XVIII. po finální Bonapartovo nalodění na britskou loď a deportaci na ostrov Svaté Heleny.

Klíčová slova: Napoleon Bonaparte, císař, abdikace, ostrov Elba, vídeňský kongres, Quatre Bras, Ligny, Waterloo, Gebhard von Blücher, Arthur Wellesley, 1. vévoda z Wellingtonu, Joseph Fouché, Ludvík XVIII.

ABSTRACT

This diploma thesis studies in depth the progress and endings of both Napoleon's reigns in 1814 and 1815. The first chapter deals with belligerent campaigns in the beginning of 1814, with the first Napoleon's abdication and his deportation to Elba. His exile there is examined in the second chapter which shows his living on a small island in the Mediterranean sea.

The third chapter takes place on the Continent again and describes Bonaparte's escape and his sequential armament within France including the view on Allies' forces and problems in Naples. The fourth chapter is genuinely military for it examines number of forces on both sides and mentions all three important battles. The last, fifth, chapter looks at the second Napoleon's abdication, at interlude since his departure for the South, entrance of Allies into Francie and return of Louis XVIII until Bonaparte's final embarking on a British vessel and his deportation to the island of Saint Helena.

Key words: Napoleon Bonaparte, Emperor, abdication, Elba island, The Congress of Vienna, Quatre Bras, Ligny, Waterloo, Gebhard von Blücher, Arthur Wellesley, 1st Duke of Wellington, Joseph Fouché, Louis XVIII

Obsah

1. Úvod.....	6
1. Pád Napoleona I. (podzim 1813 – 11. dubna 1814).....	9
1.1. Od Lipska ke kongresu v Châtillonu (19. října 1813 – 5. února 1814).....	9
1.2. Kapitulace Paříže (30. – 31. března 1814).....	13
1.3. Smlouva z Fontainebleau (11. dubna 1814).....	16
2. Císař a kníže ostrova Elba (4. května 1814 – 26. února 1815).....	20
2.1. Bonapartovy reformy (červenec – září 1814).....	24
2.2. Vídeňský kongres (podzim 1814 – únor 1815).....	29
2.3. Plánování útěku (16. – 26. února 1815).....	33
3. Let orla (1. – 20. března 1815).....	38
3.1. Reflexe v novinách <i>Le Moniteur</i>	44
3.2. Izolované císařství (21. března – 11. června 1815).....	46
3.3. Protinapoleonská koalice a Muratova porážka (3. – 23. května 1815).....	54
4. Vyvrcholení napoleonských válek (12. – 18. června 1815).....	57
4.1. Poměrování vojenských sil.....	59
4.2. Quatre Bras a Ligny (16. června 1815).....	62
4.3. Waterloo (18. června 1815).....	65
5. Druhá restaurace Bourbonů (19. června – 18. července 1815).....	70
5.1. Napoleonova abdikace a regentství (22. června – 7. července 1815).....	72
6. Závěr.....	78
7. Seznam literatury.....	81
8. Seznam obrazových příloh a internetových odkazů.....	85
9. Obrazové přílohy.....	86

1. Úvod

Napoleon Bonaparte a jeho doba jsou zdrojem nevyčerpatelných inspirací pro historiky, neboť období jeho vlády od roku 1799 až 1815 skýtá několik oblastí, jimiž se může člověk zabývat, ať už to jsou mnohé vojenské výboje, protinapoleonské koalice a jejich rozpady, sociální, ekonomické a materiální dopady válek nebo francouzské satelity sahající až k Rusku.

Hlavním tématem diplomové práce však bude na první pohled krátký úsek od podzimu roku 1813 (po bitvě u Lipska) až po stodenní císařství a léto 1815, kdy je Napoleon s konečnou platností vyhoštěn z evropského kontinentu. Když se ale podíváme hlouběji, zjistíme, že se v tomto údobí skrývá mnoho odlišných témat, jež se však slévají v jednu širokou řeku. První otázky výzkumu jsou tedy nasnadě – jaké byly dopady podzimní bitvy a proč spojenci napadli Francii? Neméně důležité také je, proč Napoleon abdikoval a jak vypadala ona smlouva, která jej přinutila vzdát se císařského titulu. Souhlasili všichni spojenci s jejím zněním? Přistoupil na ní také Napoleon? Na to se budu snažit odpovědět v první kapitole.

Poté, co bude osvětleno, jak smlouva vypadala a jestli Napoleon něco získal, či jen tratil, bude mít hlavní slovo druhá část práce pojednávající o Bonapartově působení na ostrově. Elbský exil nebyl moc zkoumán, proto si myslím, že předložená práce vrhne světlo na nezodpovězené otázky o tomto „hluchém“ období a vysvětlí, co Napoleon vlastně podnikal na ostrově celého tři čtvrtě roku a co jej přimělo se vrátit do Francie.

Události od Elby jsou veskrze známé, ale nebyly dány do souvislostí jako je tomu v této práci. Důležitým zdrojem doby byly prorežimní noviny *Le Moniteur*, jež každý den popisovaly Bonapartovu cestu do Paříže a nešetřily negativními a zesměšňujícími komentáři na jeho účet jen aby ovlivnily veřejné mínění ve prospěch krále a jeho dvora. Zmíněn bude přesný Napoleonův postup včetně dezertující armády na jeho stranu a reakce aristokratického dvora. Hlavní otázkou bude, proč se vojáci vrátili ke svému císaři a jaký byl celkově tehdejší bourbonský režim vůči občanům.

Nejzásadnější částí práce je 4. kapitola, doba, kdy Napoleon vstoupil do Paříže a připravoval se na zbrojení proti spojencům v sedmé protinapoleonské koalici. Troufám si říci, že takto detailně – včetně příkazů, vzájemných vztahů francouzských ministrů a reakcí veřejnosti i ciziny – nebyl tento úsek zpracován a je jakousi inovací nejen pro nás, ale i zahraničí. Budou zodpovězeny otázky, kdo zasedal ve vládě, kolik vojáků se opětovnému císaři podařilo

shromáždit, jak se vypořádal s nedostatečnými zásobami i jaký byl plán na vyjednávání se spojenci a, po nevydařených jednáních, plán na invazi na sever. Nedílnou součástí kapitoly je i jednání maršála Murata na jihu Itálie, jeho chování vůči spojencům a neslavné povstání na severu Apeninského poloostrova, které vedlo k maršálově zatracení.

Pátá kapitola zabývající se armádami na obou stranách a popisující všechny tři bitvy u Quatre Bras, Ligny i Waterloo, byla zpracována v mnoha směrech a proto bylo těžké vybrat dosud nezpracované pojednání o těchto bitvách. Práce se snaží alespoň přiblížit válečné hrůzy včetně map, které mají pomoci čtenáři se zorientovat na válečném bojišti a zodpovědět mu otázky, proč například Ney nevyhrál u Quatre Bras nebo proč Grouchy nezasáhl u Waterloo.

Závěrečná kapitola je v našich končinách známá pouze částečně. Práce předkládá, co vedlo k druhé Napoleonově abdikaci a kdo na ní měl největší podíl. Podívá se, jaké bylo vládnutí po abdikaci a co vedlo k postupnému pronikání roajalismu a opětovnému návratu krále do Francie. Kapitola tedy detailněji zkoumá regentskou vládu, její rozhodnutí a částečný návrat Francie do revolučních let. Ani Napoleonův pobyt na jihu Francie a okolnosti nalodění na britskou loď *Bellerophon* nejsou dle mého moc známé – kapitola zodpoví, proč se nakonec Napoleon podvolil a kdy doplul na Svatou Helenu.

Hlavní oporou práce byla detailně zpracovaná kniha od Stephena Coota¹ popisující události od počátku Bonapartovy politické kariéry až po vylodění na ostrově Svatá Helena. Bylo vidět, že v mnohých pasážích Coote čerpal z Browninga,² ale vzhledem k tomu, že Browning knihu sepsal v minulém století a neměl přesné údaje například co se počtu vojsk týče, byl Coote vítaným zdrojem zpřesněných informací. Sáhnul jsem též k nové knize³ pojednávající o stodenním císařství, nicméně jsem zklamaně zjistil, že většina informací byla převzata od Coota, což jen potvrzuje jeho výjimečnost.

Druhá kapitola, popisující Napoleonových 9 měsíců na Elbě, se ve velké míře opírala o Youngovy⁴ a Campbellovy⁵ postřehy, bez nichž by nevznikla na sebe navazující a přehledná situace na malém ostrově. S blížícím se koncem roku se vyhrocovaly vztahy na vídeňském

¹ COOTE, Stephen. *Napoleon and the Hundred Days*. Cambridge, MA: DaCapo Press, 2007. ISBN 978-030-6815-072.

² BROWNING, Oscar. *The Fall of Napoleon*. New York: John Lane Company, 1907.

³ GUEDALLA, Philip. *The Hundred Days*. Leipzig: Amazon Distribution, 2015. ISBN 978-1515215695.

⁴ YOUNG, Norwood. *Napoleon in Exile: Elba*. Montana: Kessinger Publishing, 2006. ISBN 978-1428655232.

⁵ CAMPBELL, Archibald Neil. *Napoleon at Fontainebleau and Elba*. London: John Murray, Albemarle Street, 1869. ISBN 9785518450653.

kongresu, o němž napsali Bridge⁶ a Jarrett⁷ přehledná díla. Finální fáze Napoleonova pobytu a důvody k jeho odchodu jsou jasně popsány přímo v pamětech od Chaboulona.⁸

Od Elby vyvstává problematika užívání pamětí účastníků, ať již přímých či nepřímých. Historik k nim musí přistupovat s kritickým odstupem, neboť může často sklouznout k jednostrannému pojetí a nechat se unést subjektivním pocitem účastníka. Zvláště u Napoleona je zřetelné, že své memoáry a dopisy přizpůsoboval tomu, že budou zveřejněny a on by prostřednictvím nich mohl ovlivnit myšlení obyvatel. Na to jsem si dával velký pozor a snažil se k memoárům přistupovat s rezervou a srovnávat je s jinými, neboť pravda byla častokrát někde uprostřed. Nelze jim upřít živost vyprávění a vítanou zkušenost přímé účasti, nicméně je třeba se mít na pozoru před subjektivním pojetím a přílišným zveličováním okolností a chválením sebe sama. To je případ Roberta Johnstona,⁹ Georgese Pallaina,¹⁰ syna vévody z Wellingtonu¹¹ a neocenitelných svazků Napoleonových dopisů od Dumaina.¹²

Metodologicky bude diplomová práce vycházet z dějin mezinárodních vztahů, konkrétně z tzv. *nových mezinárodních vztahů* definovaných jako široká síť kontaktů na nadnárodní, národní i individuální úrovni. Opírat se bude také o metodologický aparát *moderních (integrativních) politických dějin* (kulturních dějin politiky)..

Kombinací všech těchto knižních titulů, článků, z nichž většina pocházela z webových stránek *jstor.com* a *proquest.com*, a memoárů, které jsou přístupné v digitální francouzské knihovně *gallica.bnf.fr*, jsem se snažil docílit co nejčerstvějšího pohledu na problematiku stodenního císařství Napoleona I., zaujmout novými fakty v této oblasti a svěžím způsobem podat již známá fakta týkající se kupříkladu posledních Bonapartových dní. Myslím si, že tak vznikla práce podávající částečně nové informace a zodpovídající staré otázky, které se ve středoevropském prostoru objevovaly.

⁶ BRIDGE, F. R. a Roger BULLEN. *The Great Powers and the European States System 1814-1914*. 2nd ed. New York: Pearson Longman, 2005. ISBN 978-0-582-78458-1.

⁷ JARRETT, Mark. *The Congress of Vienna and its Legacy: War and Great Power Diplomacy after Napoleon*. London: I.B. Tauris, 2013. ISBN 978-1-78076-116-9.

⁸ CHABOULON, Pierre Alexandre Édouard Fleury de. *Les Cent jours: Mémoires pour servir à l'histoire de la Vie privée, du Retour et du Règne de Napoléon en 1815*. Sv. 1. Londres: L'imprimerie de C. Roworth, 1820.

⁹ JOHNSTON, Robert Matteson. *The Corsican: A Diary of Napoleon's Life in His Own Words*. Boston: The University Press Cambridge, 1910.

¹⁰ PALLAIN, Georges. *Correspondance inédite du Prince de Talleyrand et du Roi Louis XVIII pendant le Congrès de Vienne*. Paris: E. Plon et Cie, 1881.

¹¹ WELLESLEY, Arthur. *Despatches, Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Wellesley, 1st Duke of Wellington*. Sv. 9 a 10. London: John Murray, Albermarle Street, 1862.

¹² BONAPARTE, Napoléon, DUMAINE, J. a Henri PLON, ed. *Correspondance de Napoléon Ier*. Sv. 27 a 28.. Paris: Imprimerie Impériale, 1869.

1. Pád Napoleona I. (podzim 1813 – 11. dubna 1814)

1.1. Od Lipska ke kongresu v Châtillonu (19. října 1813 – 5. února 1814)

Napoleonovo poslední německé tažení v roce 1813 pro něj bylo po tom ruském předcházející rok další velkou porážkou. Přesila spojeneckých vojsk a dezercie saských pluků znamenala pro Bonapartova vojska jistou zkázu.¹³ 8. listopadu byla Napoleonovi výměnou za mír nabídnuta vláda ve Francii s přírodními hranicemi, ten ale odmítl. Skutečným záměrem však bylo odstavit Francii na druhou kolej, aby se stáhla z Apeninského poloostrova a z Německa.

Zbývalo Napoleonovi zasadit poslední ránu: mocnosti se 1. prosince dohodly na společném vpádu do Francie. Blücherovy jednotky (110 000 mužů) pochodovaly z východu přes Rýn, Schwarzenbergovy (o síle 210 000 vojáků) ze Švýcarska a Bernadottovy (celkem 100 000 mužů) přes území Nizozemska. Jejich základna se nacházela v městečku Langres, vzdáleném asi 300 kilometrů na jih od Paříže. Proti nim stála Bonapartova vojska (120 000 vojáků), jimž mohly pomoci Soultovy španělské jednotky (100 000 mužů) nebo italská armáda (50 000 Francouzů) Evžena de Beauharnaise.¹⁴

Ačkoliv cizích vojsk byla přesila, panovaly mezi nimi jisté rozpory – zatímco car Alexandr I. s pruským králem Fridrichem Vilémem III. usilovali o ponižující Napoleonovu porážku, rakouský kancléř Klemens von Metternich s britským ministrem zahraničí vikontem Castlereaghem se snažili o mír a chtěli zabránit občanské válce. Nebylo to jen kvůli tomu, že Napoleon byl zetěm císaře Františka I., ale i kvůli carově plánu dosadit do čela Francie svého oblíbence Bernadotta. Metternich se proti tomuto kroku ostře ohradil: „*Nemáme žádný zájem obětovat byt' jediného vojáka pro to, aby byl Bernadotte dosazen na francouzský trůn.*“¹⁵

Mezinárodní situace se měla vyřešit 25. ledna v Langres. Zástupci šesté koalice chtěli Evropu navrátit do stavu rovnováhy před Revolucí. Aby bylo rovnováhy dosaženo, mělo se sice

¹³ Poté, co francouzský desátník předčasně odpálil most, znemožnil Napoleonovým velitelům stáhnout se z bitvy. Macdonald zvládl nepřítelům uplavat, Poniatowski utonul a Lauriston s Reynierem byli zajati. Celkové ztráty pro Francouze činily 68 000 mužů (z toho jich 30 000 bylo zajato) a 54 000 pro spojence. CONNELLY, Owen. *The Wars of the French Revolution and Napoleon, 1792–1815*. New York: Routledge, 2006. ISBN 978-0415-23984-4. S. 193–194.

¹⁴ Tamtéž, s. 194.

¹⁵ PRICE, Munro. *Napoleon: The End of Glory*. Oxford: Oxford University Press, 2014. ISBN 978-019-9660-803. S. 187.

„jednat s Napoleonem, avšak zároveň pokračovat v postupu“¹⁶ a konečné návrhy Francii předložit pouze ke schválení. Vůdčí roli zde sehrál právě Castlereagh. Uvědomoval si, že stabilita na kontinentě znamená stabilitu i pro Britské ostrovy, proto prosazoval vybudování bariéry pevností chránící Holandsko v Rakouském Nizozemí, zatímco Rakušanům na oplátku přislíbil, že nebude podporovat ruský plán korunovat Bernadotta francouzským králem.

Rakousko se obávalo přílišné ruské moci ve střední Evropě a na vztahu s carem to bylo znát. Neshody panovaly ohledně Švýcarska, kudy se spojenecká vojska vydala do Francie. Car původně takový postup odmítal a bral by to za vyhlášení války, kdyby rakouský kancléř „Švýcary nepřiměl, aby přijali rakouské vojáky kvůli ochraně své neutrality“.¹⁷ Další rozpory se týkaly budoucího postupu: Alexandr prosazoval dobytí Paříže a svolání francouzského národního shromáždění,¹⁸ kdežto Metternich se od plánu distancoval a pohrozil, že vystoupí z koalice. Car nakonec od myšlenky ustoupil a setkání se rozpustilo.

Naléhavou otázkou bylo, jak naložit s francouzským územím. Proto se 3. února zástupci mocností sjeli do Châtillonu, zhruba 70 kilometrů západně od Langres. Za Rakousko jednal Stadion, Metternichův předchůdce, za Prusko Humboldt, Rusko zastupoval hrabě Razumovský, Británii vyslanci Cathcart, Stewart a Aberdeen a Francii zastupoval ministr zahraničí Caulaincourt.¹⁹ Châtillonský kongres začal 5. února a nesl se v duchu nastolení míru a uspořádání francouzských hranic. Jediný, kdo nechtěl, aby bylo míru dosaženo diplomatickou cestou, byl Napoleon. Nakonec ale svolil a dal Caulaincourtovi plnou moc podepsat podmínky, které by se ministrově zdály pro Francii (a císaře) vhodné.

Kongres pokračoval 7. února, cesta k míru byla nicméně obtížná. Pokud měla být Francie navrácena do hranic z roku 1792, muselo se jednat o navrácení kolonií, o čemž ale nechtěl diskutovat car, který prosazoval nejprve uzavřít s Francií mír a pak jednat o koloniích. Rusové jednání zdržovali a prosazovali výpravu do Paříže, zatímco Caulaincourt se zdráhal podepsat

¹⁶ KISSINGER, Henry. *Obnovení světového řádu: Metternich, Castlereagh a potíže s mírem 1812-1822*. Praha: Prostor, 2009. Obzor (Prostor). ISBN 978-80-7260-221-6. S. 145.

¹⁷ Car nechtěl narušit mír rodné země svého učitele Frédérica La Harpa a bránil i svého spojence Prusko, jež si chtělo zabezpečit své územní zisky. Tamtéž, s. 136 a 138.

¹⁸ Price trefně dodává, že francouzský parlament, obklíčený ruskými vojsky, by jistojistě jako svého krále zvolil Bernadotta. PRICE, s. 191.

¹⁹ Tamtéž, s. 193.

„mír navrhující ‚původní hranice‘, jelikož očekával mír s ‚přírodními hranicemi“.²⁰ Jakýkoliv mír s územními ztrátami však byl pro císaře nepřijatelný.²¹

I tentokrát však císař svolil přijmout podmínky, že „se nejprve vzdá Belgie a, pokud by to spojence neuspokojilo, vzdá se i levého břehu Rýna“²² s tím, že si uvědomoval, že Německo i Itálie jsou již ztracené. Co se však neztratilo, byla Napoleonova touha zvrátit vývoj ve svůj prospěch.²³ 29. ledna zaútočil na Blücherovo vojsko, ale v bitvě u Brienne byl poražen. Odvety dosáhl 9. února u Champaubertu, kde porazil izolované ruské vojsko. 14. února porazil Blüchera u vesničky Vauchamps a 18. února zatlačil rakouskou armádu za Seinou.²⁴

Zprávy o porážkách vojsk spojenců nenechaly cara Alexandra chladným. Na jednání 12. února se konečně ukázalo, proč car toužil dobýt Paříž: „v Paříži měl vládnout ruský vojenský guvernér a dohlížet na volbu panovníka, což bude pocta Rusku, které s Napoleonem válčí nejdéle“.²⁵ Metternich s Castlereaghem pohrozili, že vystoupí z koalice a s Napoleonem uzavřou separátní mír. Když se k nim přidali Prusové, kteří „se obávali, že budou vydáni napospas svým dvěma vrtošivým sousedům,“²⁶ Alexandrovi nezbývalo než přistoupit na jejich podmínky a 13. února vznikly hrubé obrysy preliminárního míru.

Vítězství však Napoleonovi vrátilo naději, proto svému ministru zahraničí zakázal podepisovat jakékoliv mírové podmínky. Bonapartovy požadavky ponechat si Antverpy a území dnešní Belgie se nesetkaly s nadšením a ani příměří²⁷ již nebylo možné. Zástupci šesté koalice proto 4. března podepsali tzv. Chaumontskou smlouvu.²⁸ 17. března rozpustili châtillonský kongres, na němž byly odmítnuty Caulaincourtovy návrhy,²⁹ a tím uzavřeli poslední možnost k diplomatickému řešení konfliktu.

²⁰ Castlereagh později přišel s návrhem, že by se „Francii měly udělat ústupky, nikterak rozsáhlé ani důležité: [ponechal bych jí] část území Savojska a možná část území na levém břehu Rýna“. Tamtéž, s. 192 a 195.

²¹ „Cože? Vy po mně chcete, abych podepsal takovou dohodu a pošlapal svůj korunovační slib? [...] Abych zradil důvěru Francouzů? Abych... abych zanechal Francii menší, než jakou jsem ji dostal? Nikdy! [...]“ Tamtéž, s. 195.

²² Tamtéž, s. 196.

²³ Pro vojenská tažení na území Francie v lednu až dubnu 1814 viz obrázek 1.

²⁴ PRICE, s. 192, 198 a 199.

²⁵ KISSINGER, s. 149–150.

²⁶ Tamtéž, s. 152.

²⁷ O příměří se uvažovalo po porážce rakouských vojsk 18. února. V Lusigny 24. února zasedal kongres, jehož účastníci však k žádnému výsledku nedošli a 5. března jednání zanechali. PRICE, s. 201.

²⁸ Chaumontskou smlouvou se každá z mocností na 20 let zavázala, že vyšle do boje 50 000 vojáků, Velká Británie navíc přispěje 5 miliony librami a žádný ze spojenců neuzavře separátní mír. Francie byla také vypuzena ze Španělska a německých i italských států. BRIDGE, s. 24 a KISSINGER, s. 159.

²⁹ Caulaincourt navrhnul, aby v Nizozemí byla zřízena bariéra a Francie si ponechá Antverpy, většinu území dnešní Belgie, levý břeh Rýna i Savojsko a Itálie případně Evženovi de Beauharnais. PRICE, s. 202.

Ve stejnou dobu začaly sílit rojalistické tendence. Jako první jim propadlo Bordeaux, když bylo 11. března dobyto Brity.³⁰ Stalo se centrem rojalistů a spolu se spolkem *Rytířů víry*³¹ připravovalo cestu Bourbonů na trůn. Vítězné tažení do vyprázdněného města, volání „*At' žijí Bourboni*“, hrabě z Artois – budoucí král Karel X. – se svými syny ve spojenecké armádě, vyvěšování královských vlajek a vystavování bourbonských lilí udělalo na představitele koalice dojem i přesto, že „*Alexandr osobně neměl Ludvíka v lásce a Rakušané vůbec nechtěli, aby byl Napoleon kýmkoli vystřídán*“.³² Tato otázka mnohokrát vyvolala mezi spojenci rozepře a zdála se být neřešitelná.³³

Bonapartovi se zprávy o zradě v Bordeaux donesly a rozhodl se pro nápravu vojenskou cestou. 9. března se u Laonu střetl opět s Blücherem, kde byli Francouzi ušetřeni porážky. Pochodovali do Remeše, kterou 12. března osvobodili od ruské posádky, a chystali se na Blüchera ze zálohy. Na frontě se Bonapartovi dařilo vcelku úspěšně, ale jak podotýká Young, „*své dva nepřátele, Blüchera a Schwarzenberga, sice střídavě porážel, ale ukázka jeho rychlosti a odvahy byla předurčena k zániku*“. Ačkoli „*je čas od času zatlačil zpátky, spojenci plynule postupovali ke křižovatce před Paříží*“.³⁴

Spojenci museli svolat mimořádnou schůzi,³⁵ na níž se usnesli na vyslání posil: 20. března se s Napoleonem střetli u městečka Arcis. Po zdrcující porážce se císař rozhodoval mezi návratem do hlavního města nebo na východ, kde by odřízl spojenecká vojska. Vybral si druhou možnost. Hlavní město tedy bylo spojencům vydáno všanc.

³⁰ Ještě před 11. březnem píše zdejší prefekt ministrovi vnitřní, že „*nemůžeme spoléhat na loajalitu našich občanů. Včera jsem vyvěsil dva císařské dekrety a nedlouho poté, co byly vyvěšeny, je strhli dolů*“ a zmiňuje i kritickou situaci způsobenou zhroucením obchodu, chudobou a nezaměstnaností. Tamtéž, s. 208.

³¹ *Chevaliers de la Foi* byla tajná prokrálovská skupina, jež vznikla v roce 1809. Členy byli převážně aristokraté a duchovní, kteří se spojili s měšťany a pracující třídou z *Garde Royale*. Scházeli se nejen v Bordeaux, ale i v Bretani na severu, Languedocu na jihozápadě a Franche-Comté na východě. Tamtéž, s. 208–209.

³² Tamtéž, s. 209.

³³ Každý ze spojenců si představoval na trůně někoho jiného: Anglie si přála Ludvíka XVIII., Rusko Bernadotta, Rakousko chtělo předat moc Marie Louise, jež by vládla za svého syna, a jediní Prusové chtěli Francii trvale oslabit. FURET, François. *Francozská revoluce II.: Ukončit revoluci. Od Ludvíka XVIII. po Julese Ferryho (1815-1880)*. Praha: Argo, 2007. Dějiny Evropy (Argo). ISBN 978-80-7203-851-0. S. 19.

³⁴ YOUNG, s. 19.

³⁵ Opět se projevil neshody, když Alexandr, k němuž se tentokrát přidal pruský král, osočil Metternicha, že si přál porážku Blücherova pluku a s Napoleonem tajně spolupracoval. PRICE, s. 213–214.

1.2. Kapitulační Paříže (30. – 31. března 1814)

Ohromná, stoosmdesátitisícová armáda se 25. března vydala směrem na Paříž. Ze získaných dopisů velitelé věděli, že je nečeká žádný odpor; Pařížané se sice snažili vystavět barikády a opevnění, ale ve ztížených časových podmínkách se jednalo jen o nedostatečná opatření. Navíc nemohl Joseph Bonaparte, Napoleonův zástupce ve vedení města, nabrat dostatek vojenských sil – proti 180 000 spojeneckých vojákům stála zhruba čtvrtinová francouzská armáda o síle 42 000 mužů.³⁶

Jedinou možností bylo rozdělit mezi Pařížany zbraně. Vidina revolučních násilností však ovládla situaci: „*V první řadě se musíme vyhnout rozdmýchávání vášní pařížského obyvatelstva. [...] Jsou ve velké nouzi a [...] není málo lidí, kteří by nebyli připraveni těchto pocitů využít.*“³⁷ Obavy ze vzpoury byly ale bezpředmětné. Lidé se nejvíce obávali toho, jak se ruští vojáci zachovají, po tom, co se Napoleon dostal do jejich hlavního města. Pařížané ani neměli za koho bojovat. 28. března se totiž sešla Regentská rada³⁸ k projednání, zda se má císařovna vzdát regentství, aby nebyla zajata nepřáteli, kteří měli dorazit za dva dny.

Kromě Josepha Bonaparta a Clarka se přítomní shodli na tom, že pro klid Pařížanů by měla císařovna zůstat. Joseph Bonaparte se však chopil slova a předložil Radě Napoleonův dopis z 16. března, v němž stálo: „*Můj bratře, [...] nesmíš dovolit, aby, ať se stane cokoli, císařovna a římský král padli do rukou nepřátel. [...] Pokud by se nepřátelé vydali k Paříži s takovou silou, proti níž by byl každý odpor nemožný, vyšli ve směru na Loiru regentku, mého syna, vysoké hodnostáře i ministry.* [...]“³⁹ Rada se tedy usnesla na odjezdu císařovny s římským králem a oba se se svou suitou vydali 29. března k Tours.

Nazítří Paříž opustil i Joseph Bonaparte s vládou a zůstal pouze Charles Maurice de Talleyrand, který se pro Bourbony chtěl stát nepostradatelným nejen příklonem k rojalistům, ale i plánováním vraždy Napoleona, od níž nakonec upustil.⁴⁰ Ve stejný den začala

³⁶ Tamtéž, s. 218.

³⁷ Tamtéž, s. 218.

³⁸ V ní zasedali kromě dalších Cambacérès, Clarke, Bonapartův bratr Joseph či Talleyrand. YOUNG, s. 21.

³⁹ „*Mon frère, [...] vous ne devez pas permettre que, dans aucun cas, l'Impératrice et le roi de Rome tombent entre les mains de l'ennemi. [...] Si l'ennemi s'avancait sur Paris avec des forces telles que toute résistance devînt impossible, faites parti dans la direction de la Loire la Régente, mon fils, les grands dignitaires, les ministres.* [...]“ DUMAINE, *Correspondance*, sv. 27, s. 377–378.

⁴⁰ Talleyrand byl na regentství připraven a udělal by pro něj cokoli. Překážkou byl jen Napoleon. Když by zůstal naživu, v exilu, neustále by hrozila vzpoura Francouzů. Pouze pokud by došlo k „*nejpraktičtějšímu řešení, totiž nepřátelské kulce nebo šavli,*“ problém by byl rázem vyřešen. PRICE, s. 220 a 230.

nepřátelská armáda ze severu ostřelovat město a maršál Marmont se se svým nepočetným vojskem nemohl měřit nepříteli. 30. března se proto vzdal a s ním kapitulovala i Paříž.

Završením vítězství Napoleonových přemožitelů byl vstup spojeneckých vojsk⁴¹ do Paříže. Slavnostní defilé armád Pruska, Ruska a Rakouska do metropole proběhlo dopoledne 31. března 1814. Spojenci⁴² se zavázali, že již nebudou vyjednávat s Napoleonem, že respektují územní celistvost někdejší Francie a uznávají a ochraňují její ústavu.⁴³

Talleyrand se krátce nato setkal s carem, který navrhl tři alternativy,⁴⁴ jak se vypořádat s nastalou situací. Zaprvé, mohl se uzavřít mír s Napoleonem; Talleyrand však neměl potíže ho přesvědčit, že takový mír bude jen dočasný. Zadruhé car navrhoval, aby vládla Marie Louisa jako regentka, načež zasáhl opět Talleyrand s tím, že Napoleon by vládl nadále, jen pod jejím jménem. Uspěla až třetí možnost, a to ta, že se na trůn místo císaře vrátí Bourboni, ačkoliv nejsou ve Francii oblíbení.

Senát hrál v těchto dnech důležitou roli a pro Talleyranda byl významným mocenským prostředkem. Senát 1. dubna vytvořil Prozatímní vládu v čele s Talleyrandem, aby pro Francii přepracovala ústavu. Jelikož se Napoleon protivil několika zákonům,⁴⁵ měl Senát jako jediný právo jej sesadit, protože jej i jako jediný jmenoval císařem. 2. dubna tak schválil sesazení císaře a jeho rodiny,⁴⁶ zatímco Prozatímní vláda téhož dne vydala prohlášení směrem k ozbrojeným složkám: „*Vojáci, již nejste vojáci Napoleonovi, Senát a celá Francie Vás zprošťuje vašich přísah.*“⁴⁷

⁴¹ V čele průvodu jeli trubači na koních, za nimi kozáci z carovy gardy, prušští kyrysníci s husary a po nich ruští dragouni a husaři; následovali velitelé vojsk a „*tisíc důstojníků v sedle, kteří zastupovali skoro každý národ v Evropě*“. Pěchotu tvořili granátníci a strážce, celé procesí uzavíralo 47 čet ruských kyrysníků. YOUNG, s. 17–18.

⁴² Za Rusko jel uprostřed průvodu car Alexandr I., po jeho pravici pruský král Fridrich Vilém III. a po carově levici rakouský kníže Karel Filip Schwarzenberg. Císař František I. se osobně nechtěl účastnit. Tamtéž, s. 17.

⁴³ „*Les souverains alliés proclament qu'ils ne traiteront plus avec Napoléon Bonaparte [...], qu'ils respectent l'intégrité de l'ancienne France, [...] qu'ils reconnaîtront et garantiront la constitution [...]*.“ GOLDSMITH, Lewis. *Recueil de décrets, ordonnances, traités de paix, manifestes, proclamations, discours etc. de Napoléon Bonaparte et des membres du gouvernement français*. Sv. 5. Londres: L'imprimerie de R. Juigné, 1815. S. 657–658.

⁴⁴ PRICE, s. 227–228 a YOUNG, s. 26.

⁴⁵ Politické vězně zatýkal bez soudního řízení, nezákonně zvyšoval daně a zničil svobodu tisku. PRICE, s. 229.

⁴⁶ „*Le sénat [...] a déclaré la déchéance de l'empereur Napoléon et de sa famille.*“ GOLDSMITH, *Recueil de décrets*, s. 662.

⁴⁷ „*Soldats, [...] vous n'êtes plus les soldats de Napoléon, le sénat et la France entière vous dégagent de vos sermens.*“ Kníže Schwarzenberg v dopise Senátu dodává: „*Já, Karel, kníže ze Schwarzenbergu, maršál a velitel spojeneckých vojsk, ručím za všechny francouzské jednotky, [...] že opustí prapory Napoleona Bonaparta.*“ Tamtéž, s. 662 a 675.

To ale nebyl konec legislativním akcím – Obecní a městská rada vydaly prohlášení, v němž „*obě Rady prohlašují, že se oficiálně zřikají vši poslušnosti vůči Napoleonovi Bonapartovi*“.⁴⁸ Posledním úředním strukturám, připomínajícím císařovu vládu, byla učiněna přítrž 4. dubna: „*Prozatímní vláda dává na vědomí, že všechny symboly, monogramy a erby, jež připomínaly Bonapartovu vládu, budou odstraněny a vymazány ze všech míst, kde se mohou nacházet*“.⁴⁹ Výnos až nápadně připomíná revoluční časy a jakobínskou vládu.

Co se týče Napoleona samotného, ten se usadil ve Fontainebleau, necelých 55 kilometrů na jihovýchod od Paříže. Pokud by sám abdikoval, nabídl mu car náležitou kompenzaci: buď bude vítán v Rusku anebo získá ostrov Korsiku či Elbu.

Bonaparte ale na abdikaci vůbec nepomýšlel a ve Fontainebleau přesvědčoval vojáky k pochodu na Paříž. I když se mu podařilo získat mnoho z nich, někteří již byli přesvědčeni, že Napoleon je poražen.⁵⁰ K sepsání abdikace císaře vyzval i maršál Ney spolu s dalšími. Když se zmínili i o plánech na vraždu císaře, Napoleon povolil a 4. dubna sepsal abdikaci ve prospěch svého syna: „*Císař Napoleon [...] prohlašuje, že je připraven sestoupit z trůnu, opustit Francii a dokonce se vzdát i svého života pro blahobyt země, která je neoddělitelná od práv jeho syna, císařovna regentství a císařových zákonů*“.⁵¹

Tato podmíněná abdikace se k carovým emisarům dostala ještě ten den večer. Car usoudil, že regentství skrze Napoleonova syna a císařovnu nemá budoucnost a požadoval nepodmíněnou abdikaci. Takový tlak, spolu s varováním, že by mohl rozpoutat občanskou válku, donutily⁵² Napoleona sepsat 6. dubna nepodmíněnou abdikaci: „*Císař Napoleon [...] prohlašuje, že se pro sebe a své dědice zřiká trůnů ve Francii a Itálii, protože není jediná osobní obět', [...] kterou by nebyl připraven pro zájmy Francie podstoupit*“.⁵³

⁴⁸ YOUNG, s. 27.

⁴⁹ „*Le gouvernement provisoire arrête que tous les emblèmes, chiffres et armoiries qui ont caractérisé le gouvernement de Bonaparte seront supprimés et effacés partout où ils peuvent exister*.“ MAVIDAL, J. a E. LAURENT. *Archives Parlementaires de 1787 à 1860: Recueil complet des débats législatifs & politiques des chambres françaises*. Sv. 12. Paris: Librairie administrative de Paul Dupont, 1868. S. 11.

⁵⁰ Marmont byl dokonce zlákan francouzskými vyslanci a sám knížeti Schwarzenbergovi napsal, že „*výnos Senátu zničil přísahu věrnosti císaři a abych zabránil občanské válce, jsem připraven opustit se svými jednotkami Napoleonovu armádu*“.⁵⁰ YOUNG, s. 29.

⁵¹ Tamtéž, s. 30–31.

⁵² Traduje se, že Napoleona spíše přesvědčil „*roční příjem šest milionů livrů, z nichž by polovina šla excísaři s manželkou a druhá polovina jeho sourozencům*“.⁵² THOMPSON, J. M. *Napoleon's Journey to Elba in 1814.: Part I. By Land. The American Historical Review*. Oxford University Press, 1949, 55.(1.), 1–21. S. 3.

⁵³ „*L'Empereur Napoléon, [...] déclare qu'il renonce, pour lui et ses héritiers, aux trones de France et d'Italie, et qu'il n'est aucun sacrifice personnel, [...] qu'il ne soit prêt à faire à l'intérêt de la France*.“ GOLDSMITH, *Recueil de décrets*, s. 678.

V ten samý den se vlády ujal Ludvík XVIII.⁵⁴ Bonapartovské regentství již nebylo myslitelné. Bonaparta opustila nejen armáda,⁵⁵ ale i rodina.⁵⁶ Marie Louisa se chtěla se svým manželem vidět, ale on sám jí poslal dopis,⁵⁷ v němž napsal, že jeho poslední hodina nadešla a ona by měla hledat ochránce v osobě jejího otce, císaře Františka. Stadionův dopis to potvrzuje: „*Od chvíle, kdy se arcivévodkyně nachází oddělena od svého manžela, je svázána pouze se svým vznešeným otcem a je to pouze on, kdo si ji může a musí vzít pod svá ochranná křídla.*“⁵⁸

Svému vznešenému otci také Marie Louisa posílala dopisy s dotazy, co dělat dále, a odmítala se usadit na Elbě, kde by nemohla vykonávat své povinnosti. 12. dubna se Marie Louisa nakonec vydala za svým otcem do Rambouilletu.

1.3. Smlouva z Fontainebleau (11. dubna 1814)

Představitelé mocností se nemohli shodnout na tom, jaké území Napoleonovi svěřit a kam ho takzvaně „odklidit“. V úvahu připadaly ostrovy Korfu, Korsika nebo Elba. Právě ostrov Elba byl trnem v oku nejen britskému ministru zahraničí Castlereaghoovi,⁵⁹ ale i rakouskému císaři. Ten Metternichovi napsal, že „*je důležité odstranit Napoleona z Francie. [...] Nesouhlasím s výběrem ostrova Elby jako s Napoleonovou rezidencí; oddělují ji od Toskánska, zbavují se toho, co patří mé rodině, ve prospěch cizinců.*“⁶⁰ I přes jeho výtky byla 11. dubna podepsána tzv. Fontainebleauská smlouva mezi Napoleonem a zástupci Pruska, Ruska, Rakouska a Anglie. Její znění bylo následující:

„Čl. 1: Jeho výsost císař Napoleon se pro sebe, své nástupce a potomky, stejně jako pro všechny členy své rodiny, zřiká všech práv na svrchovanost a nadvládu nad celým francouzským císařstvím, italským královstvím a nad každou jinou zemí.

⁵⁴ Obrázek 2.

⁵⁵ Kromě maršálů Neye, Oudinota či Macdonalda se k Napoleonovi otočil zády i jeho švagr Murat: za to, že mu zůstane Neapolsko, se 11. ledna 1814 přidal na stranu Rakouska. CONNELLY, s. 198.

⁵⁶ Svou zášť vůči všemu rakouskému Napoleon projevuje v dopise svému bratru Josephovi: „*Byl bych radši, kdyby mého syna zabili, než abych viděl, jak z něj ve Vídni vychovávají rakouského prince* [...]“ YOUNG, s. 22.

⁵⁷ Tamtéž, s. 35.

⁵⁸ Tamtéž, s. 38.

⁵⁹ Britové nesouhlasili s blízkostí ostrova k italským břehům, kde měl Bonaparte ještě vliv, s možným Muratovým spolením se s excísařem a s vysokým počtem nespokojených Francouzů, již by mohli Napoleona následovat. Alarmujícím faktem bylo i to, že mohl kdykoli uprchnout. BRIDGE, s. 24, THOMPSON, *Napoleon's Journey by Land*, s. 3 a YOUNG, s. 49.

⁶⁰ YOUNG, s. 43.

Čl. 2. Jejich výsostem císaři Napoleonovi a císařovně Marii Louise budou ponechány jejich tituly a postavení a [členům rodiny] tituly princů.

Čl. 3: Ostrov Elba, [...] bude během císařova života tvořit oddělené knížectví, které bude požívat v plné svrchovanosti a vlastnictví.

Čl. 4: Vévodství Parma, Piacenza a Guastalla budou dány v plném vlastnictví a svrchovanosti Její výsosti císařovně Marii Louise. Budou předány jejímu synovi a jeho potomkům v přímé linii. Princ, její syn, bude od teď nadále užívat titul Vévoda z Parmy, Piacenzy a Guastally.

Čl. 6: Budou stanoveny každoročně vyplácené renty ve výši 2 a půl milionů franků, jež se náležitě rozdělí mezi členy rodiny císaře Napoleona. [...]

Čl. 9: Majetek, jenž císař Napoleon vlastní ve Francii, [...] připadne Koruně.

Čl. 10: Všechny korunovační klenoty zůstanou ve Francii.

Čl. 12: Všechny dluhy domu bonapartovského budou umořeny.

Čl. 14: Všechny potřebné pasy pro volný průchod budou dány Jeho Výsosti císaři Napoleonovi, císařovně, princům, princeznám a všem osobám z jejich suity, kteří by si přáli je doprovázet či se usadit mimo Francii. [...]

Čl. 17: Jeho Výsost císař Napoleon si může s sebou vzít a ponechat jako svou stráž 400 mužů.

*Čl. 19: Všechny polské oddíly všech zbraní, jež jsou ve francouzských službách, se mohou svobodně vrátit do svých domovů. [...]*⁶¹

Tento vyčerpávající výčet byl nakonec stvrzen Bonapartem 13. dubna 1814, čímž byla jeho abdikace zpečetěna. I Fontainebleauská smlouva měla své trhliny: krom rozsáhlých práv mu nezabraňovala se vylodit v blízké Itálii, protože měl vyřízený pas. I kdyby se ale snažil Elbu opustit, „pohlíželo by se na to jako na útok na evropský mír a jakýkoli panovník, který by narušitele přijal, by byl považován za spolupachatele“.⁶²

Nově ustavená francouzská vláda se však smlouvou také plně neřídila, protože král Ludvík XVIII. nehodlal Napoleonovi vyplatit vyměřenou gázi a oslovovat jej titulem císař. Zabavil

⁶¹ Pro celé znění Fontainebleauské smlouvy viz CAMPBELL, s. 163–168.

⁶² YOUNG, s. 50.

mu též majetek, jehož z Paříže odvezla císařovna Marie Louisa. To ale Napoleona netrápilo. Tížilo ho jeho momentální postavení – bez rodiny, vojáků, příznivců a navíc obklopený nepřáteli pomýšlel na sebevraždu. V noci na 13. dubna se pokusil požit jed, ale neúspěšně.

Až do poslední chvíle se Bonaparte bránil odchodu z kontinentu na Elbu. Báł se odsouzení ze strany lidí, protože uvrhl zemi do zkázy. Měl již určenou eskortu⁶³ na jih a jeho prosby o možnosti vyložit spolu s ním i zásoby zbraní a munice nezabraly; v potaz se brala pouze částečná změna trasy a možnost plout na britské lodi.

V den odjezdu, 20. dubna, si Napoleon postavil hlavu a rozhodl se, že nepojede. Oháněl se přitom nedodržením slibu, že s ním nejede císařovna Marie Louisa. Generál Koller mu však vysvětlil, že se císařovna sama rozhodla, že zůstane na kontinentě. I přesto jí Bonaparte vyjadřuje nekončící náklonnost, ale ačkoliv plánuje Marii Louisu přijmout, nikdy se nevyjádří přímo a skoro se zdá, že s ní udržuje dobrý vztah jen kvůli tomu, aby si neznepřátelil Františka I.: „*Má laskavá Louiso, [...] odjedu na ostrov Elba, odkud Ti napíšu. Také udělám vše pro to, abych Tě zde přijal. [...] Doufám, že se zotavíš a že se budeš moci ke mně připojit. [...]. Navždy můžeš počítat s odvahou, klidem a přízni Tvého manžela. Polibek pro malého krále.*“⁶⁴

Jediný, kdo zbyl, byla Bonapartova věrná garda. Dvě řady vojáků na svého bývalého velitele čekaly již od rána.⁶⁵ Když před ně na nádvoří ve Fontainebleau předstoupil, nezapomněl zmínit svůj boj za Francii, zradu vojáků, ale ani náklonnost ke svým jednotkám: „*Všichni jste mé děti. Všechny vás nemůžu obejmout, ale obejmu každého zvlášť v osobě vašeho generála. [...] Sbohem! Má přání všeho nejlepšího budou navždy s vámi! Uchovejte si mě v paměti!*“⁶⁶

Napoleonův početný doprovod⁶⁷ se pak konečně vydal na cestu. První dva dny byli terčem útoku spojenečtí komisaři, ale po zbytek cesty to byl sesazený císař. U Avignonu se začala situace zhoršovat. Měšťané vybaveni bílou, královskou kokardou pokřikovali „*Ať žije král*“, na projíždějící kočáry házeli kameny, vyhrožovali Bonapartovi pěstmi a jeden muž se dokonce pokusil na drožku zaútočit mečem.

⁶³ Rakousko zastupoval generál Köller, Rusko hrabě Šuvalov, Prusko hrabě Truchsess von Waldburg a Británii plukovník Neil Campbell. THOMPSON, *Napoleon's Journey by Land*, s. 4.

⁶⁴ „*Ma bonne Louise, [...] je vais partir pour l'île d'Elbe, d'où je t'écrirai. Je ferai tout aussi pour te recevoir. [...] J'espère que ta santé se soutiendra et que tu pourras venir me rejoindre. [...] Tu peux toujours compter sur le courage, le calme et l'amitié de ton époux.*“ DUMAINE, *Correspondance*, sv. 27, s. 422–423.

⁶⁵ Obrázek 3.

⁶⁶ YOUNG, s. 61.

⁶⁷ Celkem se jednalo o 715 mužů, 127 koní a 18 kočárů. THOMPSON, *Napoleon's Journey by Land*, s. 8.

25. dubna v poledne dorazili k Orgonu, kde se Korsičanovi naskytl hrůzný pohled. Občané zde vztyčili šibenice s jeho podobiznou potřísněnou krví a nápísem: „*Takový bude dříve či později osud tyrana.*“⁶⁸ Vtom Napoleona zachvátila panika – nejen že se schovával za přítomné muže, ale začal se dokonce oblékat i do jejich oděvů.⁶⁹ Nasedl na koně a v převleku uháněl napřed do městečka La Calade, kde si pod jménem plukovníka Campbella objednal jídlo pro Napoleona a jeho doprovod. Na to mu hostinská odpověděla, že „*se nebude obtěžovat s přípravou večeře pro tu zrudu*“ a až bude městečkem projíždět, tak „*se podívá, jak jej budou za všechny jeho zločiny a krveprolití upalovat zaživa*“.⁷⁰ Mimoto se zmínila i o tom, že doufá, že si jej pak na moři najdou a pošlou ke dnu, pokud jej tedy dřív nedostihnou rojalističtí stoupci a nesprovodí ho ze světa, dokud je ještě na souši.⁷¹

To by však udělali, pokud by se excísař nacházel na francouzské lodi; on už však měl slíbenou anglickou loď s doprovodem, který ho ochrání. To potvrzuje i Ussher, kapitán lodi *Undaunted*, jemuž plukovník Campbell 25. dubna zaslal dopis: „*Pane, mám tu čest Vás obeznámit s tím, že lord vikomt Castlereagh [...] mě pověřil misí doprovodit nedávnou hlavu francouzské vlády, Napoleona Bonaparta, na ostrov Elba, jemuž bude sloužit jako bezpečný azyl, což je přání Jeho nejvyšší Výsosti, prince regenta [...].*“⁷² Jelikož byl původní plán nalodit Bonaparta s jeho doprovodem v Toulonu, kapitán Ussher se v krátkém čase vylodil z tohoto přístavu a během dvou hodin dorazil do Fréjusu.

Původní obavy Britů, že se ke svému bývalému veliteli budou hlásit jeho vojáci, se naplnily právě 27. dubna, den před plánovaným vyplutím na Elbu. Napoleon a všechna jeho suita již byli na místě. Kapitán Ussher byl vzbuzen toho dne brzy ráno s tím, že „*se italská armáda Evžena de Beauharnaise rozpustila a vojáci přicházející do Francie prokazují oddanost svému veliteli*“.⁷³ Bonaparte se informací dozvěděl také a opět chtěl odjezd zdržovat. Ussher jej však varoval před nevyzpytatelnými větry a možným ohrožením na životě, proto se excísař 27. dubna nalodí a 28. dubna vydává vstříc izolovanému ostrovu v Tyrhénském moři.

⁶⁸ „*Tel sera tôt ou tard le sort du Tyran.*“ YOUNG, s. 66.

⁶⁹ Oblékl si Kollerův modrý kabátec, Waldburgovu brigádýrku, Šuvalovův plášť a klobouk s bílou kokardou a namísto něho byl nastrčen major Olevjev. THOMPSON, *Napoleon's by Land*, s. 15 a YOUNG, s. 66 a 68.

⁷⁰ THOMPSON, *Napoleon's Journey by Land*, s. 15.

⁷¹ Tamtéž, s. 9 a 15.

⁷² THOMPSON, J. M. *Napoleon's Journey to Elba in 1814: Part II. By Sea. The American Historical Review.* Oxford University Press, 1950, 55.(2), 301–320. S. 302.

⁷³ Tamtéž, s. 307.

2. Císař a kníže ostrova Elba (4. května 1814 – 26. února 1815)

Napoleona na palubě přivítaly salvy z 21 děl, načež císař před posádkou⁷⁴ sňal klobouk a uklonil se. Jeho úzkost a všudypřítomný strach jakoby rázem zmizely. Zatímco se osoba stojící za patnáctiletým pustošením Evropy vzdalovala od francouzských břehů, jiná osoba se ve Francii ujímala vlády – hrabě de Provence, král Ludvík XVIII.

Na zasedání Senátu 6. dubna, které dalo Francii novou ústavu, se Ludvík druhým článkem oficiálně stal králem: „*Francouzský lid svobodně povolává na francouzský trůn Louise Stanislase Xaviera Francouzského, bratra posledního krále.*“⁷⁵ Kvůli dně se Ludvík až do 24. dubna zdržoval v Británii; jeho tělesná konstrukce mu pohyb neumožňovala, protože „*tento nesmírně prostorný muž byl, v osmapadesáti, pompézní jak ve svém projevu, tak ve své tělesné velikosti.*“⁷⁶ Po příjezdu na kontinent se setkal s Talleyrandem v Compiègne a poté byl Ludvík představen Senátu. V kočáře lemovaným bílými bourbonskými liliiemi na začátku května dorazil do Paříže nový monarcha spolu s „*třiceti tisíci emigranty, kteří neměli nic a chtěli všechno.*“⁷⁷ Nového krále Paříž přivítala skladbou *Te Deum*.⁷⁸

Čtvrtého června se konalo první zasedání poslanecké sněmovny, jemuž předsedal nový král. Usedl slavnostně na trůn a spolu s ním po jeho „*pravém boku jeho Nejvyšší Výsost vévoda d'Angoulême a jeho Nejvyšší Jasnost vévoda d'Orléans, po králově levé ruce naopak jeho Nejvyšší Výsost vévoda du Berry a jeho Nejvyšší Jasnost princ de Condé.*“⁷⁹ Jeho proslov, týkající se podle něj výhodné smlouvy s mocnostmi, opomíjené armády, zavedení volného trhu či oživení přístavních měst, byl pravdivý pouze ve výroku, že se ujímá královského postu, který již skoro odumřel.⁸⁰

O něco později Ludvík vydal svou Ústavní listinu, v níž si byli „*Francouzi rovni před zákonem, všechna náboženská vyznání rovna mezi sebou*“ a kromě toho také stanovovala „*nedotknutelnost majetku, zrušení odvodů a zákaz šíření názorů panujících před restaurací*“

⁷⁴ Pro seznam všech jejích členů viz YOUNG, s. 79.

⁷⁵ Pro celé znění senátorské ústavy viz MAVIDAL, *Archives Parlementaires*, sv. 12, s. 12–13.

⁷⁶ COOTE, s. 81.

⁷⁷ HALADA, Jan. *Metternich kontra Napoleon*. Praha: Panorama, 1985. S. 211.

⁷⁸ Již při mši bylo jasné, že Bourboni nejsou vítáni – lidé před kostelem nebyli jednohlasní v provolávání slávy králi, pokud spíše „*mrzutě nemlčeli.*“ COOTE, s. 81.

⁷⁹ „[Sa Majesté] *ayant à sa droite S. A. R. Mgr le duc d'Angoulême et S. A. S. Mgr le duc d'Orléans; à sa gauche S. A. R. Mgr le duc de Berry et S. A. S. Mgr le prince de Condé.*“ MAVIDAL, *Archives Parlementaires*, sv. 12, s. 32.

⁸⁰ Tamtéž, s. 32.

a vytvořila Sněmovnu pairů.⁸¹ I přesto se nová vláda ustavovala s nemalými obtížemi. Sám Ludvík byl podle jeho blízkých „někdy zábavný, občas moudrý a neustále vyděšený z těžké práce, diskusí nebo rozhodování“.⁸²

V pozici krále jako jediný vydával zákony, jmenoval či odvolával ministry a kontroloval armádu i soudy. Horní komora, Sněmovna pairů, sestávala z jím doživotně jmenovaných členů, zatímco do dolní komory, Poslanecké sněmovny, volili členy majetní francouzští občané. S poslanci se Ludvík přel například o svobodu tisku: liberální zástupci dolní komory hlasovali pro zachování této svobody, zatímco ultrakonzervativní panovník byl pro zrušení této výsady. Král měl však poslední slovo a poté, co zakázal svobodu tisku, na konci roku 1814 jednání dolní komory odročil na čtyři měsíce.⁸³

Ludvíkovi XVIII. se nedařilo nejen v politické rovině. Představitelé staré aristokracie nezískali zpátky svůj již prodaný majetek a začali proto šířit, že „král, který byl dosazen díky listině a který pracuje spolu s liberály prolezlými státní správou, není ve skutečnosti žádným králem“.⁸⁴ Vodu na mlýn přidávala buržoazie, jež pochybovala o králově moci a jeho kumpánech; chudí, kvůli katastrofálnímu stavu francouzské ekonomiky, astronomickému dluhu, nezaměstnanosti a obavě z obnovení feudálních dávek; a nakonec také vojáci kvůli neplacení apanáže Napoleonovi a vysoké nezaměstnanosti. Ti kromě toho nosili ve svých kapsách trikoloru a schovávali si obrazy s Bonapartem. 30. května 1814 byl navíc podepsán první pařížský mír,⁸⁵ jenž značně zmenšil francouzské území a prestiž tohoto bývalého císařství. Bylo jasné, že vláda a Bourboni zvláště nebudou schopni situaci zvrátit ve svůj prospěch a že jejich konec bude rychlejší, než by sami čekali.

Mezitím doplouvala *Undaunted* 3. května k břehům Elby. Jednalo se o hornatý ostrov s dvanácti tisícovkami obyvatel, který má zhruba stejnou rozlohu jako Malta, od Itálie je oddělen Piombinským průlivem, je přístupný pouze ze severu a oplývá nerostným bohatstvím.⁸⁶ Nejednalo se však o idylickou krajinu: „elbské hory jsou pouze hromadou vyprahlých kopců, které unavují smysly a duši přináší jen trápení. [...] Mnoho venkovských domků jsou jen opuštěnými ruinami [...] a hlavní město je zchátralým a nemocemi prolezlým

⁸¹ Celá Ludvíkova Ústavní listina v MAVIDAL, *Archives Parlementaires*, sv. 12, s. 33–35.

⁸² COOTE, s. 82.

⁸³ Tamtéž, s. 82.

⁸⁴ Tamtéž, s. 83.

⁸⁵ Pro územní ztráty Francie a zisky pro Británii, Španělsko a Habsburky viz BRIDGE, s. 25 a KISSINGER, s. 170. Originální znění v *Addenda. Traité de paix, fait à Paris, le 30 mai, 1814*. In: GOLDSMITH, *Recueil de décrets*, s. 1–14.

⁸⁶ Pro vyčerpávající informace o historii, klimatu, surovinách, obživě a obyvatelstvu ostrova viz YOUNG, s. 85–94.

malým středozezemním přístavem.“⁸⁷ Právě nuda a šed' budou jednou z příčin, proč Bonaparte za tři čtvrtě roku ostrov opustí.

Za velkého zájmu místních Napoleona přivítali⁸⁸ generál Dalesme, velitel elbské národní gardy, a Pons de l'Hérault, správce dolů na Elbě. Obyvatelé ostrova se již dříve připravili na příchod velkého generála: věřili, že jeho přítomnost jim zajistí slávu a bohatství. Dalesme dal narychlo vytisknout a rozeslat prohlášení, v němž stálo: „*Generále, obětoval jsem svá práva pro zájmy země a vyhradil si pro sebe svrchovanost a vlastnictví ostrova Elby. [...] Vybral jsem si tento ostrov jako místo svého pobytu kvůli jeho mírnému klimatu a mírnému chování jeho obyvatel. Řekněte jim, že budou v neustálém hledáčku mého nejčilejšího zájmu.*“⁸⁹

Jakmile bylo prohlášení rozesláno, nový monarcha vkročil 4. května na pevninu. Přivítal se s „*plukovníkem Vincentem, s předsedou tribunálu a vikářem Arrighim – představiteli armády, zákona a církve*“.⁹⁰ Napoleonovi však byli nepřijemní zírající Elbané; již z ruského tažení se obával vraždy a jelikož v tu chvíli neměl meč, vrátil se posnídat na loď. Druhé vystoupení na pevninu bylo doprovázeno zvony z kostelů a nashromážděnými ženami v nejkrásnějších šatech. Bonaparta přivítali představitelé armády a starosta Traditi, jenž mu na stříbrném podnose předal zlaté klíče od města.⁹¹ Po mši se hodnostáři potkali s Napoleonem na radnici, kde mu vytvořili provizorní trůn z pohovky na vyvýšeném stupínku.⁹²

Hudebníci začali hrát hned po Bonapartově proslovu: „*Jemnost vašeho podnebí, povahy a morálky vašich obyvatel mě přiměly k tomu, abych si váš ostrov vybral za místo svého pobytu. Doufám, že mě budete milovat jako mé děti. Já k vám budu navždy pociťovat otcovskou péči.*“⁹³ Bývalý císař počítal s nevzdělaností obyvatel malého ostrova a nabídku cara Alexandra I. přeměnil ve velkorysý rozhodnutí vlastní vůle, čímž nemálo přispěl ke své legendě. Bonaparte se ve skutečnosti svých dětí ve skutečnosti obával, proto si vynutil

⁸⁷ COOTE, s. 84.

⁸⁸ Obrázek 4.

⁸⁹ „*Monsieur le Général Dalesme, [les circonstances me] sacrifiant ainsi mes droits au bien et aux intérêts de la patrie, je me suis réservé la souveraineté et propriété de l'île d'Elbe. [...] Veuillez faire connaître [...] aux habitants le choix que j'ai fait de leur île pour mon séjour en considération de la douceur de leurs moeurs et de la bonté de leur climat. Ils seront l'objet constant de mon plus vif intérêt.*“ DUMAINE, *Correspondance*, sv. 27, s. 424.

⁹⁰ YOUNG, s. 103.

⁹¹ Coote však říká, že se jednalo o klíče od starostova vlastního sklepa a nebyly dokonce ani ze zlata, nýbrž jen pozlacené noc před Napoleonovým příjezdem. COOTE, s. 85.

⁹² THOMPSON, *Napoleon's Journey by Sea*, s. 320.

⁹³ YOUNG, s. 105.

jednoho britského důstojníka a dva seržanty, aby jeden z nich „*spal přede dveřmi na matraci, oblečený a s mečem po ruce*“⁹⁴ pro případ, že by došlo k nečekanému útoku.

Kdo tvořil Napoleonovu suitu? Formální setkávání řídil generál Henri Bertrand, velkomaršál císařova paláce a šéf civilní správy; hrabě Antoine Drouot byl guvernérem ostrova a šéfoval vojenským záležitostem; Guillaume Peyrusse měl na starosti finance a například Bonapartova sestra Pauline se věnovala organizování slavností na ostrově.⁹⁵

Vojsko na Elbě tvořila nejen císařská garda,⁹⁶ ale též polští kopiníci. Osmdesát z nich mělo být posláno za Napoleonem, zatímco čtyřicet do Parmy, aby zde hlídaly Marii Louisu. Ta byla tou dobou v Aix, takže Bonaparte musel řešit jejich dopravu na Elbu. Takové množství kavalerie však nemohlo být živeno, proto byla značná část koní vypuštěna na ostrově Pianosa, aby se zde pásala, zatímco zbylým koním byla dávana poloviční krmě. Kromě toho si Bonaparte vytvořil též dva pluky po čtyřech stovkách mužů, přičemž jednu skupinu musel z úsporných důvodů rozpustit.⁹⁷

Nadbytečná kavalerie se však Napoleonovi hodila: využíval ji nejen jako tažnou sílu pro kočáry ve městě, ale i jako svůj doprovod. Nebo řekněme spíše jako svou ochranku; z četných Napoleonových příkazů lze poznat, že se o svůj život neustále obával: „*Jezdeckto bude vždy před vykonáváním služby kontrolováno.*“ „*Každý den bude můj kočár doprovázet pět mužů na koních s nabitými karabinami a pistolemi.*“ „*Námořníci budou vždy u sebe mít – pokud jsou na mém člunu – své šavle, muškety a dva balíčky nábojů.*“⁹⁸

Početné bylo i Bonapartovo loďstvo. Hlavní oporu tvořila *Inconstant*, která kromě osmnácti kanonů občas převážela i skot, knihy nebo stromy. Za obchodní loď pojal *Étoile*, jež převážela zbraně, obilí a zboží do Portoferraia. *Caroline* převážela pouze muže a zásoby. Napoleon vlastnil i dvě feluky, *Mouche* a *Abeille*. Ty měly předcházet pašování rudy a sledovat pašeráky. Dvě bárky *Ussher* a *Hochard* byly určeny k osobní přepravě Napoleona, zatímco třetí k přepravě Bertranda a Drouota.⁹⁹

⁹⁴ Tamtéž, s. 107.

⁹⁵ O celé početné skupině kolem monarchy viz YOUNG, s. 114–122.

⁹⁶ S příjezdem císařské gardy v květnu 1814 byla přítomnost *Undaunted* zbytečná. I plukovník Campbell začal uvažovat o návratu na kontinent. To však Napoleon nemohl dopustit z jistých důvodů – v Campellovi viděl ochránce nejen ostrova, ale i své osoby. Tamtéž, s. 139–141.

⁹⁷ Pro informaci o pěchotě, jízdě, velitelských divizích a celkových počtech viz YOUNG, s. 144–146.

⁹⁸ PÉLISSIER, Léon G. *Le Registre de l'île d'Elbe: Lettres et Ordres inédits de Napoléon Ier.* 2. Paris: Ancienne Librairie Thorin & Fils, 1897. S. 15, 110 a 114.

⁹⁹ Pro detailní popis lodí, počtů posádky a způsoby užití lodí viz DUMAINE, *Correspondance*, sv. 27, s. 478–479 a YOUNG, s. 142–143.

2.1. Bonapartovy reformy (červenec – září 1814)

Brzy po příjezdu se nový monarcha vydal na cestu po ostrově. Zhlédl železnorudné doly, kopec Volterraio s pevností, byl přivítán na druhé straně ostrova. Ve svém domovském Portoferraiu zavedl císařskou etiketu tak, jak se to slušelo ve Francii: pokud Bonaparte vyplul na moře a chtěl být inkognito, nesměly být na lodi vyvěšeny vlajky; když se nenacházel ve městě, nesměli si jeho nejbližší nasadit klobouk, dokud se nevrátil zpět, anebo se poddaný nesměl odebrat z monarchovy blízkosti bez jeho souhlasu.¹⁰⁰ Samozřejmostí bylo zřídit si park pro lov, ačkoli byla tato kratochvíle ostatním ostrovanům zakázána.¹⁰¹

Spolu s novou etiketou bylo zapotřebí též vytvořit zákony a ústavu, pro malou Elbu něco dosud nevídaného. Ve výnosu z 1814 prohlašuje: *Já, Napoleon, excísař Francouzů, král italský, ochránce Rýnského spolku, [...] nařizují následující:*

Čl. 1: Ostrov [...] bude od nynějška nést jméno Císařství ostrova Elba.

Čl. 2: Podle zde přítomných se jmenují císařem ostrova Elba. [...]

Čl. 3: Císařství bude rozděleno do 6 departementů [...], každý bude sestávat z jedné prefektury a dvou podprefektur. [...] V každém departementu bude 2 000 obyvatel. [...]

*Čl. 4: Budou vytvořena 4 hlavní ministerstva: ministerstvo policie, války, námořnictví a vnějších vztahů a [...] čtyři vedlejší: ministerstvo kultů, financí a pokladny, spravedlnosti a konečně i vnitra. [...]*¹⁰²

Dále můžeme zmínit například jmenování ministrů, 12 vyslanců a senátu císařem, volbu sídla a jeho „dvořanů“, založení Řádu Čestné legie, konskripce, úpravu daní nebo soupis obyvatel. Ten měl vycházet z tabulek a měl zahrnovat „*jména všech členů soudních komor a úředníků spolu s tím, odkud pocházejí a jaké výše dosahují jejich platy či mzdy*“.¹⁰³

¹⁰⁰ „*Pane hrabě Bertrande, odešel jste bez toho, aniž byste se mě zeptal; to je moc špatné chování a příště musíte vyčkat, dokud Vám sám nedovolím odejít.*“ DUMAINE, *Correspondance*, sv. 27, s. 496.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 500.

¹⁰² *Constitution donnée par Napoléon Buonaparte aux habitants de l'île d'Elbe* [online]. Paříž, 1814 [cit. 2017-10-19]. Str. 2–3. Dostupné z: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k57962407.r=Constitution%20donnée%20par%20Napoléon%20Buonaparte%20aux%20habitants%20de%20l'île%20d'Elbe?rk=21459;2>.

¹⁰³ „*Cet almanach comprendra les noms de tous les membres de l'ordre judiciaire et de tous les employés de l'administration, avec l'indication du pays dont ils sont et du montant de leurs traitements ou gages.*“ DUMAINE, *Correspondance*, sv. 27, s. 507.

Zajímavé je rozdělení úkolů pro obyvatelstvo: staří měli „*obsadit místa ve státní správě či tříbit vědu,*“ ženy se měly „*od nynějška věnovat obchodu, zemědělství a všemu s tím spojenému,*“ děti se zaměstnaly „*v orbě a kultivaci země až do své zletilosti*“ a ostatní byli „*povoláváni k ochraňování císařství ostrova Elby a Napoleona*“.¹⁰⁴ Skoro to vypadá, že se Napoleon inspiroval Velkou francouzskou revolucí, kdy jakobínská vláda úplně stejně mezi své obyvatelstvo rozdělila úkoly, jak prospívat zemi a novému režimu.¹⁰⁵

Druhý týden v květnu se Napoleon na *Caroline* vydal k malému ostrovu Pianosa, vzdálenému asi 24 kilometrů na jih. Jelikož ostrůvek neměl „*konkrétního majitele, tak náleží výhradně císaři,*“¹⁰⁶ projevil tehdy své císařské choutky. Přikázal vystavět na ostrově kasárna a pevnost, ale kvůli slabé disciplíně vojáků nakonec zůstalo jen u plánů. Nevyšel ani návrh zasadit zde stromy, pěstovat víno, vybudovat kolonii s chvályhodnými občany, přesídlit sem z Janova stovku rodin a ani obchodovat s obilím. Pianosa nakonec zůstala místem pro pastvu koní polských kopiníků.¹⁰⁷

Nový monarcha si jako své sídlo vybral dům blízko pevnosti Fort Stella, palác Mulini. Sestával z přízemí a dvou křídel na každé straně, z nichž jedno obývali vojenští inženýři a druhé zase dělostřelci. Prostřední část později vyvýšil a nahoře udělal taneční sál – v přízemí bydlel Bonaparte, v prvním patře jeho sestra Pauline.

Nábytek si císař nechal dovézt z Piombina, zatímco knihovna sestávala z knih¹⁰⁸ dovezených až z Fontainebleau, Paříže nebo Fréjusu; každá z nich musela být co nejnovější a nejzachovalejší, jinak nebyla přijata. Na obou stranách pozemku se nacházely pevnosti, jejichž tunely vedly přímo k náměstíčku paláce a k pokojům s vojáky. Severní stranu chránily útesy, přímá cesta z města vedla přes dlouhé schody a budova byla navíc obehnána zdmi, takže se Napoleon mohl cítit přímo nedobytný.^{109 110}

¹⁰⁴ *Constitution donnée par Napoléon Buonaparte aux habitans de l'île d'Elbe*, s. 7.

¹⁰⁵ Ženatí muži museli dodávat a vyrábět zbraně, ženy ošetřovat zraněné, děti vytvářet cupaninu a starci učit nenávisť k nepřátelům. TINKOVÁ, Daniela. *Revoluční Francie 1787–1799*. V Praze: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-211-3. S. 124.

¹⁰⁶ YOUNG, s. 130.

¹⁰⁷ O Bonapartových smělych plánech s ostrovem Pianosa viz YOUNG, s. 130–134.

¹⁰⁸ Překvapivá je různorodost knih, jež si Napoleon nechal přivést: od mechaniky přes chemii, přírodní filosofii, mineralogii, botaniku, díla osvícenců a pohádek až po přehledy starověké a moderní historie. Tamtéž, s. 112.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 108–113.

¹¹⁰ Bonapartovy obavy nebyly neopodstatněné – Elbané byli většinou „*neústupní, negramotní a chudí lidé*“ na jedné straně a „*lidé s mazaností farmářů a podporou jejich vikáře-generála*“ na straně druhé, kteří se před monarchovým příjezdem pokusili o „*nesmělou vzpuru proti Francouzům*“. COOTE, s. 84–85 a THOMPSON, *Napoleon's Journey by Sea*, s. 317–318.

Kromě svého bydliště nechal též Napoleon zvelebit pozemek u San Martina, vzdáleného necelých 5 kilometrů od Portoferraia. Ten sloužil nejen jako letní rezidence jeho sestry Pauline, ale též jako jeho pracovna a místo na přijímání hostů. Kvůli nesnesitelným horkům se Bonaparte zdržoval v kapli a opuštěném klášteře umístěném zhruba 762 metrů nad mořem. Místo se mělo stát letní vilkou pro Napoleonovu matku. Rezidenci si vytvořil i z citadely v Porto Langone a z domu správce dolů v Rio Marina. Blízko Ria nechal také vybudovat věž, aby dohlížela na bezpečnost ostrova a Portoferraio též doznalo značných změn.¹¹¹

Bonaparte neopomněl dokončit cesty a zaměřil se především na spojení z paláce Mulini do svého velitelského domu v San Martinu. Nařídil cestu „rozšířit, abych po ní mohl jezdit bez ohrožení na životě, a aby se dva kočáry po celou cestu vešly vedle sebe“.¹¹² Pro úplný komfort na silnicích rozkázal, aby „byly ulice města zbaveny všech odpadků, jimiž jsou nyní přeplněny, chodníky opraveny, zbaveny smetí a obroušeny, abych po nich na cestě do kostela nebo radnice nemohl uklouznout“.¹¹³ Mezi dalšími rozkazy bylo i zásobování Portoferraia dvěma cisternami s vodou a hygienickými nařízeními.¹¹⁴

Zpočátku ostrované vítali, že mají (alespoň zatím) placenou práci a snižuje se nezaměstnanost na Elbě. Další výnos je v tom měl utvrdit, nicméně jeho záměr byl zcela praktický a pro elbskou pokladnu nanejvýš přínosný: „Hrabě Bertrande, přikážete [architektovi] Lombardimu, ať okamžitě postaví silnici z Agone. [...] Teď je nejvhodnější doba najít dělníky, jelikož obyvatelé této vesnice nemají práci. Tato silnice je důležitá, neboť jsem přikázal z Agone přivážet daně. Pokud se tam nepůjde dostat v kočáru, přeji si, ať se tam přinejmenším dostaneme na koni.“¹¹⁵ Někteří práci také našli v nově budované noclehárně, jež se brzy měla stát hotelem pro návštěvníky ostrova.¹¹⁶

Pozadu nezůstalo ani pěstování plodin a zásobování. Měly se vysušit mokřiny, aby se mohlo pěstovat obilí; toho bylo nedostatek, proto se více vyváželo víno výměnou za obilí. Monarcha se obyvatelé Elby snažil přemluvit, aby pěstovali brambory, květák, cibule, salát, ředkvičky

¹¹¹ Young popisuje letní rezidenci San Martinu, klášter nad Marciana Alta, citadelu v Porto Langone a palác v Rio Marina na s. 164–185; o budování vojenských základen a opevňování stávajících pevností na s. 186–187.

¹¹² „La route [...] sera élargie et perfectionnée. [...] Je désire que mes voitures y passent facilement et sans risque.“ DUMAINE, *Correspondance*, sv. 27, s. 452.

¹¹³ „Je désire qu'on débarasse les rues de la ville de tous les débris qui les encombrent. [L'architecte] fera un marché pour réparer le pavé des rues, enlever tous les décombres, piquer tous les pavés, en sorte que les rues que je parcours [...] à l'église ou à la municipalité ne soient pas glissantes.“ Tamtéž, s. 453.

¹¹⁴ Napoleon si však přivlastnil jednu celou cisternu pro sebe a svůj „dvůr“. Co se týče hygieny, na ostrově se stanovily pokuty pro vynuucování sanitárních pravidel a latríny se budovaly na okraji moře, aby se „zamezilo hroznému pachu šířícímu se po kasárnách a okolí paláce“. PÉLISSIER, s. 23 a YOUNG, s. 189–190.

¹¹⁵ DUMAINE, *Correspondance*, sv. 27, s. 499.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 502.

a další zeleninu, ovšem bez úspěchu. Chtěl též zasadit moruše a olivovníky,¹¹⁷ ale ani k tomu nedošlo, stejně jako k vytvoření centra umění a věd. Jediné, co nechtěl, bylo, aby se Elbané učili jeho rodný jazyk – propustil učitele francouzštiny a poté i učitele umění, čímž ušetřil.¹¹⁸

Šetření bylo na pořadu dne již od června 1814 kvůli zvyšujícím se nárokům na bydlení, vydržování armády, rekonstrukcím a výstavbě komunikací. Svým přístupem k veřejným budovám a financím¹¹⁹ si brzy zneprátelel obyvatele Elby. Jak píše Campbell ve svých pamětech: „*Zdá se, že se Napoleon každý den stává na ostrově čím dál tím méně oblíbeným, protože to vypadá, že je každé nařízení ovlivněno chamtivostí a osobními zájmy spolu s naprostou lhostejností vůči ostatním.*“¹²⁰

Naprostou lhostejností může být ona výstavba cest. Jednalo se čistě o Napoleonovy úmysly, a tak byli obyvatelé ostrova přesvědčeni, že by si měl výdaje za práce zaplatit on sám. Bonaparte měl však jiný názor: „*výdaje na cestu z Porto Langone budou zredukovány na rozumnou částku*“¹²¹ či „*komuny Marciany a Ria zaplatí část výdajů ze svých zásob*“.¹²² Kromě toho, že odmítá splatit celou částku za chodníky a silnice, které obyvatelé Elby sporadicky užívali, uchyluje se Napoleon též ke škrtům ve výdajích: „*Vyhradil si právo neplatit venkovanům žádné peníze. [...] Zaměstnal dokonce svou vlastní Gardu [...] na vyčerpávající úkoly jako je ničení domů kvůli vylepšování jeho vlastního sídla a práce na dláždění ulic. To vyvolalo veliký odpor.*“¹²³

Snižování výdajů se musí zákonitě promítnout i do propouštění¹²⁴ a prodávání veřejných budov, protože se monarcha začal dostávat do dluhů: „*Napoleonovi vojáci a loďstvo jej stojí jeden milion franků ročně, zatímco všechny zdroje jeho příjmů – včetně příspěvků – se tento rok nedostanou nad čtyři sta tisíc.* [...] *Na polovinu také snížil mzdu svému*

¹¹⁷ PÉLISSIER, s. 121–123 a 246–247 a DUMAINE, *Correspondance*, sv. 27, s. 483.

¹¹⁸ YOUNG, s. 190–192.

¹¹⁹ Pro detaily o finančních transakcích viz DUMAINE, *Correspondance*, sv. 27, s. 459–463, PÉLISSIER, s. 102–107, 139–142, 159–164 a 176 a YOUNG, s. 206–213. Pro výše příjmů plynoucích z rybolovu, solivaren a dolů viz DUMAINE, *Correspondance*, sv. 27, s. 459.

¹²⁰ CAMPBELL, s. 248.

¹²¹ „*Avec le plan à Porto-Lagnone [...] vous verrez les dépenses qui ont été faites, et vous arrêterez le budget pour la mise en état avec celui qui en est chargé.*“ DUMAINE, *Correspondance de Napoléon Ier*, sv. 27, s. 464.

¹²² „*Il est indispensable de la faire [cette route], et je pense qu'il faut y appliquer les fonds destinés à celles de Marciana et de Rio.*“ DUMAINE, *Correspondance*, sv. 27, s. 470.

¹²³ CAMPBELL, s. 248.

¹²⁴ „*V Napoleonově domácnosti došlo k většímu snížení počtu služebných a dalších výdajů kvůli ekonomickým důvodům.*“ Tamtéž, s. 321.

*lékaři, pokladníkovi a pár dalším. [...]*¹²⁵ Za užitečný zdroj tržeb posloužilo i prodávání zbraní a propouštění horníků.

Stejně jako v případě ostrůvku Pianosa vydal i na Elbě podobný příkaz, jakoby stále byl všemocným císařem: „*Máte za úkol najít a převzít všechny další nemovitosti na ostrově, které patří císaři, prozkoumat všechny nároky a navrátit do jeho držby vše, co je neurčité nebo mohlo být ostatními uchváčeno.*“¹²⁶ Napoleon měl totiž za to, že všechny veřejné budovy patří ve skutečnosti jemu, a za budovy, jichž se zmocnil a poskytoval veřejnosti, měli občané platit. Neváhal se ani zmocnit práva na rybolov¹²⁷ a ani zvůle proměnit solivarny ve stáje pro svou gardu.

Napětí mezi obyvateli nepomohl ani výběrčí daní. Fakt, že měl v červenci 1814 vybrat daně za období od září 1813 do května 1814, tedy za dobu, kdy Napoleon nebyl vládcem ostrova, vedl k nespokojenosti a možnému povstání: „*Výkřiky ‚Ať žije císař!‘ už nejsou slyšet. [...]* Lidé se ozývají proti jeho útlaku a nespravedlnosti tak moc, že kdyby jeho neposednost nebyla mírněna zdrženlivostí, nic jiného než vojenská síla jeho Gardy by obyvatelům ve vzpouře proti němu nezabránila.“¹²⁸ Největší odpor na výběrčího čekal ve městě Capoliveri, kde jej lidé napadli. Odpovědí byl tucet vojáků a deset členů jízdy umístěných v domech povstalců, dokud nebyly všechny peníze splaceny. I ty však lidé vypudili, načež zde bylo vysláno 200 vojáků a došlo k pozatýkání vůdců rebelie.¹²⁹ Atmosféra začala houstnout.

Monarcha hledal zdroje opravdu všude: když chtěl vzít peníze i Čestné legii, byl odmítnut Ponsem, správcem dolů;¹³⁰ po ostrově se rozneslo, že Napoleonův zaměstnanec odporuje rozkazům svého pána, a situace se v dlouhodobém měřítku mohla stát kritickou. Excísař nesnášel, když se mu někdo postavil a s Ponsem utrpěla Bonapartova legenda na ostrově.¹³¹

Správce Pons nebyl jediný, kdo opovrhoval císařovými rozkazy. V tu dobu to byla jeho Marie Louisa, která se cítila být dotčena tím, že ji Napoleon nepozval na svůj ostrov hned po svém příjezdu v květnu. I když byla na jaře odhodlána přijet, na rakouském dvoře byla ovlivňována

¹²⁵ Viz CAMPBELL, s. 344. Pro mzdu osob z Bonapartova okolí viz PÉLISSIER, s. 52–53.

¹²⁶ YOUNG, s. 195.

¹²⁷ Právo lovit měli janovští a další rybáři, pokud za rybolov ovšem zaplatili „malou odměnu“. Právo rybolovu by bylo naopak odňato těm, již by nezaplatili nic. PÉLISSIER, s. 81 a DUMAINE, *Correspondance*, sv. 27, s. 499.

¹²⁸ CAMPBELL, s. 249.

¹²⁹ YOUNG, s. 199.

¹³⁰ Pons k incidentu řekl: „*Má povaha nemá s takovými situacemi problém. Odpověděl jsem mu, že peníze [Čestné legie] náleží francouzské vládě, ať je tato vláda jakákoli.*“ YOUNG, s. 200.

¹³¹ Connelly shrnuje, že Napoleon Elbanům nejen vytvořil pracovní místa, zřídil místní vládu i soudy a zlepšil kopání v dolech, zemědělství a rybaření, nýbrž že se i zadlužil a ke konci „*nudil, zbankrotoval a hlavou se mu honily myšlenky o tom, že si roajalisté najali piráty, aby jej zavraždili.*“ CONNELLY, s. 200.

svým okolím; císař František jí dokonce zakázal odpovídat na Napoleonovy dopisy a vyslal ji do Švýcarska s generálem Adamem Neippergem, do něhož se později zamilovala. Otcovy rozkazy byly nakonec silnější než manželovo naléhání a v dopise z 1. září 1814 otci píše: „*Bud'te si jistý, že nyní ještě méně než kdy dřív toužím podstoupit onu cestu a dávám Vám své čestné slovo, že se tam nikdy nevypravím bez toho, aniž bych se Vás zeptala na svolení.*“¹³² Marie Louisa napsala Napoleonovi svůj poslední dopis 1. ledna 1815.

2.2. Vídeňský kongres (podzim 1814 – únor 1815)

Bonaparte poměrně brzy začal pomýšlet na útěk – pídil se proto po novinkách z kontinentu. Rozradostnilo ho sdělení dvou kapitánů, že „*francouzský národ je nespokojen s bourbonskou vládou, [...] v Nice proběhly nepokoje [...] a lidé ve Fréjusu se s obavami ptali na zprávy ohledně Napoleona*“.¹³³ Očekával – a dříve to i sám předpovídal –, že se Bourboni sami znemožní v očích Francouzů.¹³⁴ Čekal na to, až se mezi francouzskými vojáky bude šířit nespokojenost a na to, až se cizí vojska, hlavně ruská, vrátí zpět do své domoviny.

A nejen vojska. Bonaparte věděl o svolaném kongresu ve Vídni, jak to oznamoval článek XXXII. v prvním pařížském míru, že „*ve lhůtě dvou měsíců vyšlou mocnosti, jež byly [...] zapojeny v současné válce, své zplnomocněnce do Vídně, aby se na hlavním kongresu dohodli na narovnáních, která doplní opatření této smlouvy*“.¹³⁵ Napoleon měl za to, že pokud budou účastníci na Vídeňském kongresu vést spory, bude to jenom dobře; a pokud ne, špatné to také nebude, protože se tito státníci o to rychleji rozejdou každý do své země a společně jej nebudou ohrožovat.¹³⁶

1. října 1814 se zástupci vítězných mocností sešli ve Vídni, aby zde načrtli novou mapu Evropy. Dorazili „*car s carevnou, císař, čtyři králové, jedna královna, dva korunní*

¹³² YOUNG, s. 220.

¹³³ Tamtéž, s. 135.

¹³⁴ V únoru 1815 prohlásil: „*Věřil jsem, že se Bourboni nevrátí ke stejným chybám z roku 1789. [...] Připravili Francii o Belgii a další zisky, [...] přišli o arzenál zbraní, loďstvo, sklady, artilerii a další ohromný počet vybavení, které jsem nahromadil v pevnostech a přístavech. [...]*“ CHABOULON, s. 114–115. Jinde řekl, že „*Bourboni – ti ubozí lidé – by rádi zpátky dostali své paláce a pozemky, ale když budou Francouzi nespokojeni [...], Bourbony vyženou do šesti měsíců.*“ JOHNSTON, s. 441.

¹³⁵ „*Art. XXXII. Dans de délai de deux mois, toutes les puissances qui ont été engagées [...] dans la présente guerre, enverront des plénipotentiaires à Vienne, pour régler, dans un congrès général, les arrangements qui doivent compéter les dispositions du présent traité.*“ In: 1789-1815 Traite de Paris 1814. 1789-1815 L'Histoire autrement. [online] Dostupné z: https://www.1789-1815.com/1814_05_30_tr_p.htm.

¹³⁶ YOUNG, s. 136.

*princové, tři velkovévodkyně a tři princové královské krve“ včetně „dvě stě patnácti hlav knížecích rodů, několika ministrů, vysokých důstojníků, pobočníků a členů delegací“.*¹³⁷

Za Velkou Británií přišel jednat Castlereagh s poradci Cathcartem, Stewartem a Clancartym; za Rakousko rozhodoval Metternich; Prusko zastupoval král Fridrich Vilém III. se svým kancléřem Hardenbergem a poradcem Humboldtem; zájmy Francie hájil Talleyrand. Ruský car Alexandr I. si pozval odborníky na jednotlivá území: Czartoryskiho, di Borga, Steina a Nesselroda. Kromě hlavních sil na kontinentě byli přizváni i zástupci Švédska, Španělska, Portugalska, papežská i turecká delegace a mnoho dalších.¹³⁸

Hlavním záměrem Kongresu bylo stanovit rovnováhu sil, v níž by ani jedna mocnost nemohla převládat nad ostatními. Každá z nich¹³⁹ chtěla nejen klid zbraní a bezpečí pro své území, ale i zvětšení svých hranic, protože v letech 1814 a 1815 byla velikost území rozhodujícím faktorem. Přetrvával však antagonismus mezi Anglií s Rakouskem na straně jedné proti Rusku s Pruskem na straně druhé. Proč tomu tak bylo i v době míru? Pro vysvětlení se musíme vrátit do doby, kdy smlouvy uzavřené mezi jednotlivými mocnostmi ovlivňovaly jednání na Vídeňském kongresu a byly zdrojem konfliktu.

Prusko a Rusko pojilo spojenectví již od 28. února 1813, kdy spolu podepsaly smlouvu v polském Kališi.¹⁴⁰ Jednalo se o přímé ohrožení Rakouska, jež se obávalo o svou mocenskou pozici ve střední Evropě, proto uzavřelo s Bavorskem Riedskou smlouvu a spojenectví s Hannoverskem, Bádenskem a Hesenskem-Kassel.¹⁴¹ Východní mocnosti pak dočasně od svých nároků ustoupily. Závaznou tedy zůstala již zmíněná Chaumontská smlouva z 9. března 1814 zakazující mocnostem uzavírat mír s Bonapartem, neboť „*předchozí pokusy o koalice*

¹³⁷ JOHNSON, Paul. *Zrození moderní doby: devatenácté století*. Přeložila Petruška Šustrová. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0694-X. S. 86.

¹³⁸ O záměrech představitelů jednotlivých zemí viz CHAPMAN, Tim. *The Congress of Vienna: Origins, processes, and results*. New York: Routledge, 1998. ISBN 04-151-7993-9. S. 20–26. Pro výčet hostů srov. CHAPMAN, s. 36 a JOHNSON, str. 87.

¹³⁹ Požadavky všech 5 mocností viz obrázek 5.

¹⁴⁰ Obě východní mocnosti se dohodly, že Prusko zabere celé Sasko, opustí svá území ve Varšavském velkovévodství a Rusko tak získá celé Polsko s tím, že se Rakousko zřekne všeho území získaného při dělení Polska z konce 18. století. BRIDGE, s. 21 a CHAPMAN, s. 18.

¹⁴¹ Riedská smlouva měla zaručit, že se Bavorsko stane suverénním státem a bude nárazníkem mezi francouzským a ruským vlivem. Díky smlouvám s dalšími třemi územími se vytvořily „*rakouské satelity sahající od Alp k Severnímu moři a dělící Prusko na dvě části*“. BRIDGE, s. 23.

*ztroskotaly kvůli Napoleonově schopnosti dohodnout se na mírových podmínkách s jednotlivými členy“.*¹⁴²

Talleyrand se od počátku snažil rozeštvát jak vítězné spojence, tak i povzbudit slabší státy proti těm silnějším.¹⁴³ Do toho Rusko s Pruskem invokací smlouvy z Kališe opět vznesly návrh na zábor Polska a Saska: dle Alexandra by „*bylo Polsko podřízeno jednomu z mých bratrů či manželovi mé sestry,*“ proti čemuž vystoupil vídeňský vyslanec Stewart s tím, že „*nevěří, že by Anglie, ať už je méně zainteresovaná než ostatní mocnosti, mohla souhlasit*“.¹⁴⁴

Příliš velký zisk území by způsobil „*nerovnováhu v Evropě, kdy by Rusko zasahovalo příliš na západ a Prusko v Německu zase příliš na jih,*“¹⁴⁵ proto se Castlereagh s Metternichem a nově i Talleyrandem snažili projednání této smlouvy zabránit. Prusko se však zmítalo mezi oběma tábory: na jednu stranu bylo vydíráno ruskými vojsky a lákáno ziskem saského území, na stranu druhou se obávalo o svou zranitelnou východní hranici. Podle svých slov nemohlo „*riskovat nepřízeň Ruska, dokud si nebylo jisté, že Anglie s Rakouskem by mu zaručily Sasko*“.¹⁴⁶

Zástupci Pruska, Rakouska a Británie se 23. října tajně sešli u Castlereagha, aby zde vytvořili jednotný plán postupu proti carovi. Jak napsal Metternich Hardenbergovi: „*Rakousko schválí začlenění Saska do Pruska, pokud bude Prusko oponovat carovým plánům s Polskem.*“¹⁴⁷ Navrhli, že se vytvoří Polsko nezávislé na Rusku a každá z východních mocností dostane jednu jeho část; v případě odmítnutí nabídnou carovi polské území až k toku řeky Visly. To car kategoricky odmítl a „*obvinil Metternicha z toho, že používá drzý tón vzpoury*“.¹⁴⁸ Rakouský kancléř byl však na Kongresu v defenzivě a čelil tolika dilematům, že „*střídal své nemoci, skutečné i diplomatické, s milostnými aférami, skutečnými i předstíranými,*“ a aby získal čas, tak „*zapléтал kongres do plesů, večírků a divadelních představení,*“¹⁴⁹ čímž se původně plánovaných šest týdnů jednání protáhlo na devět měsíců hádek.

Alexandr si nicméně stál za svým záměrem vytvořit Polsko ve spojení s carovou osobou. Castlereagh se nechal slyšet, že „*carovy návrhy porušují stávající spojenecké smlouvy a car*

¹⁴² CHAPMAN, s. 29.

¹⁴³ Talleyrand odmítal výsledky všech jednání, která probíhala mezi vítěznými mocnostmi od června do října 1814, a uveřejnil své námitky, kvůli nimž se 13 menších německých států rozhodlo „*vzdorovat uzurpaci mocností*“.¹⁴⁴ JARRET, s. 93.

¹⁴⁴ PALLAIN, s. 45.

¹⁴⁵ CHAPMAN, s. 38.

¹⁴⁶ JARRET, s. 103.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 106.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 106–108.

¹⁴⁹ HALADA, s. 218.

*tak obnovuje systém hegemoniální síly, jenž se spojenci nedávno snažili potříit v Napoleonově osobě“.*¹⁵⁰ Alexandr byl však neoblomný, navíc na svou stranu opět získal Prusko:¹⁵¹ jakákoliv změna smlouvy z Kališe by podle Hardenberga znamenala záminku k válce.¹⁵² Talleyrand se díky těmto třenicím dostal mezi „velkou čtyřku“ a v lednu 1815 dokonce uzavřel s Anglií a Rakouskem tajnou smlouvu.¹⁵³ To jen utvrdilo zneprátení¹⁵⁴ mezi oběma bloky, což Napoleona povzbudilo k útěku.

Účastníci Vídeňského kongresu se ale naopak shodli na tom, že podle smlouvy z Fontainebleau byla Marie Louisa jmenována vévodkyní z Parmy, Piacenzy a Guastally. Otázka Joachima Murata, neapolského vládce, byla už složitější: jelikož „neměl ani královskou krev – protože byl synem hostinského – a ani povahu čestného a otevřeného jednání,“¹⁵⁵ na pozici panovníka se nehodil.

Jeho případná spolupráce s Napoleonem byla nicméně pro všechny hrozbou a Murat by za toto chování mohl být sesazen. Proto se Bonapartův švagr se svou ženou Karolínou vyvarovali veškerých kontaktů s excísařem a jeho sestra mu 25. června 1814 napsala: „*Současný stav věcí nám nedovoluje vstoupit do jakéhokoliv styku s ostrovem Elba. [...] Velmi mě bolí, že ti musím odpovídat takovým způsobem, ale králův osud a osud našich dětí mi nedávají jinou možnost.*“¹⁵⁶ Vše ale nebylo tak, jak se zdálo.

¹⁵⁰ JARRET, s. 101.

¹⁵¹ Fridricha Viléma III. tížil strach, že Talleyrand prozradí tajnou spolupráci Pruska s Rakouskem, proto radši vše Alexandrovi prozradil sám. Metternich reagoval tak, že carovi poslal všechny Hardenbergovy dopisy. HALADA, s. 221.

¹⁵² Velkovévoda Konstantin dokonce vydal prohlášení, v němž 38tisícové polské armádě nařizuje, aby se „*připravila chopit zbraně pro obranu vaší země a zachování vaší politické existence.*“ JARRET, s. 114.

¹⁵³ Smlouva o Alianci tří zavazovala všechny tři signatáře k poskytnutí 150 000 vojáků a zaručovala zakročení zbývajících dvou spojenců, pokud by byl jeden z nich napaden. CHAPMAN, s. 38 a JARRET, s. 119.

¹⁵⁴ Rakouský kancléř s carem chtěli každý „*hrát první roli v politice, ve společnosti i v salónech*“ a kromě častých sporů ohledně území, kdy Metternich „*bojoval o východní Halič tak tvrdě, že cara úplně vyvedl z míry,*“ se střetli i v rovině vztahové, když oba dva docházeli za vévodkyní Kateřinou Zaháňskou. HALADA, s. 213 a 214, CHAPMAN, s. 40, JARRET, s. 76 a JOHNSON, s. 88 a 94.

¹⁵⁵ YOUNG, s. 267.

¹⁵⁶ WEIL, Maurice-Henri. *Joachim Murat, Roi de Naples: La Dernière Anée de Règne.* Sv. 1. Paris: Ancienne librairie Thorin et fils, 1909. S. 181.

2.3. Plánování útěku (16. – 26. února 1815)

S Napoleonem na Elbě se rozrostla síť špiónů na pobřeží Ligurského moře. Talleyrandův špeh Mariotti byl poslán do Livorna a odtud získával zprávy přímo z Portoferraia. Každý příchozí z Elby byl kontrolován, všechny Napoleonovy dopisy byly otevírány a většina konfiskována, každá osoba putující na Elbu byla důkladně prohledána.¹⁵⁷ Podle vlastního deníku rozesílal Napoleon zprávy již 24. července. Jedna měla směřovat do Janova, druhá do Říma. V dopise, který v srpnu zaslal Marie Louise, se sám podívoval, že mu neodepisovala, a došel k závěru, že „její dopisy musejí být zadržovány“.¹⁵⁸

Napoleon však nezhálel, měl vlastní síť špehů. Můžeme jmenovat například Bartolucciho, který byl v Livornu protikladem Talleyrandova Mariottiho, kardinála Fesche, Bonapartova strýce operujícího v Římě,¹⁵⁹ a mnoho dalších.¹⁶⁰ Všechny dopisy si Napoleon přepisoval a díky dodávkám novin jeho kapitány lodí byl informován o dění na kontinentu. To se záhy dozvěděli ve Francii, kdy ministr války napsal Talleyrandovi: „*Obyvatel ostrova Elby [Bonaparte] často přijímá dopisy z Neapolska a odjinud. Budí se několikrát v noci, píše depeše a vypadá příliš zaneprázdněný, i když předstírá, že žije klidným životem.*“¹⁶¹

Poté, co spojenci zjistili, že Murat doopravdy kolaboruje¹⁶² s Bonapartem, rozhodli se blokovat jeho přístavy a odsunout jej na ostrov Korfu.¹⁶³ S Napoleonem mělo být naloženo podobně, jenomže měl být převezen až na Azory. S nápadem přišel sám Talleyrand: „*Ukázalo se, že se vcelku shodneme na tom, aby byl Bonaparte deportován z ostrova Elba. [...] Navrhnul jsem, aby se přesunul na Azory.*“ Na to mu Ludvík XVIII. odpověděl, že by „*přešel klauzule ze smlouvy z Fontainebleau, pokud by byl excelentní nápad s Azorami*

¹⁵⁷ YOUNG, s. 270.

¹⁵⁸ DUMAINE, *Correspondance*, sv. 27, s. 506 a JOHNSTON, s. 443.

¹⁵⁹ Právě Fesch zprostředkoval kontakt mezi Bonapartovou Elbou a Muratovým Neapolským královstvím. V červnu 1814 mu například Napoleon píše o zaslání ovsa, stříbra, ovcí, nábytku, pomerančovníků, krav, obilí a dalších plodin na ostrov. DUMAINE, *Correspondances*, sv. 27, s. 476–477 a WEIL, *Joachim Murat*, sv. 1, s. 181.

¹⁶⁰ Komoři Napoleonovy matky přenášeli dopisy přes území Lombardie a Toskánska, další služebníci Bonapartovy rodiny na Elbě převáželi tajné balíčky do Florencie, Janova, Livorna, Neapole a dokonce i do Vídně. YOUNG, s. 271.

¹⁶¹ „*L’habitant de l’île d’Elbe reçoit des courriers fréquents de Naples et d’ailleurs. Il se lève plusieurs fois la nuit, il écrit des dépêches, et il paraît fort occupé, quoiqu’il parle avec affectation de sa tranquillité.*“ PALLAIN, s. 44.

¹⁶² Ze vzájemných dopisů je patrné, že si oba muži notovali: 9. září Murat zaslal Napoleonovi dopis, v němž vyjádřil lítost nad osudem Francie a Itálie, což jej pro Bonaparta učinilo „*laskavým*“. JOHNSTON, s. 444.

¹⁶³ „*Všechny [Ludvíkovy] názory se týkají odstranění příčin, které ohrožují klid jeho království, to znamená Bonapartova přítomnost na ostrově Elba a ta Muratova v Neapolsku.*“ WEIL, *Joachim Murat*, sv. 1., s. 209–210.

realizován“.¹⁶⁴ Tím se dosazený král vlastně přiznal, že nehodlá respektovat články 3 a 4 úmluvy, v nichž se mluví o tom, že Elba bude doživotně tvořit Napoleonův majetek a ostatní mocnosti se zavazují ji respektovat.

Jakmile se Bonaparte dozvěděl o deportaci, svěřil se Campbellovi: „*Pro svět již neexistuji. Jsem mrtvý muž. Zajímá mě jen má rodina, mé útočiště, mé krávy a mé muly.*“¹⁶⁵ Byl si však vědom latentního nebezpečí: od září instruoval své podřízené, kde, jak a po kolika vojácích mají na Elbě rozložit regimenty a svolával k sobě též velitele, aby s nimi prodiskutoval obsazení pevností, střídání stráží a vydržování námořní posádky proti korzárům.¹⁶⁶

V lednu 1815 navíc přikázal, aby byl v Portoferraiu informován o „*názvech cizích lodí, [...] o zemi, odkud pocházejí, o jejich tonáži a nákladu [...] a ze všech přístavů na ostrově také o všech cizích pasažérech.*“¹⁶⁷ Z jeho strany se prý jednalo jen o „*zvědavost*“, je ale jisté, že se obával o svůj život, který mu mohl vzít kterýkoliv z návštěvníků, již na ostrov přijížděli v houfech. Svědčí o tom i dodatek ze stejného příkazu, kdy mu měly být informace podávány „*každý večer před šestou, v noci nebo během následujícího rána*“ a měly se vypsát na papír, aby měl údajně přehled o účetnictví.

Nebylo ale pochyb, že hrozba převozu na vzdálenější ostrov a nemožnost náhle vystoupit na evropském kontinentu jen uspíšily jeho rozhodnutí z ostrova uprchnout. Finální roli v rozhodnutí odejít z ostrova sehrál Fleury de Chaboulon, Bonapartův bývalý tajemník. Na Elbě pobýval někdy mezi 13. a 18. únorem 1815.¹⁶⁸

Francouzi byli podle Chaboulona nespokojeni a každým dnem jejich počet narůstal. Neúspěšná a nefunkční vláda se potýkala se „*znehuceností a averzí unavených, ponížených a rozhořčených občanů, [...] proto dospěla tato roajalistická vláda do konce.*“¹⁶⁹ Kromě většiny občanů chtěla Napoleonův návrat i armáda – Ludvík XVIII. vojáky platil velmi skromně (pokud vůbec) a vysoká nezaměstnanost udělala mnohé z nich nespokojenými a tím

¹⁶⁴ Talleyrand: „*On montre aussi une intention assez arrêtée d'éloigner Bonaparte de l'île d'Elbe. [...] J'ai proposé le lieu des Açores.*“ Ludvík odpověděl: „*Je dépasserai les stipulations du 11 avril, si l'excellente idée d'une des Açores était mise à execution.*“ PALLAIN, s. 43 a 71–72.

¹⁶⁵ „*Je n'existe plus pour le monde. Je suis un homme mort. Je ne m'occupe que de ma famille et de ma retraite, ma maison, mes vaches et mes mulets.*“ CAMPBELL, s. 299.

¹⁶⁶ DUMAINE, *Correspondance*, sv. 27, s. 448–451, 473–474 a 504–505, 509–517.

¹⁶⁷ „*Je vous prie de me donner le nom des bâtiments étrangers, [...] leur tonnage, la nation dont ils sont, leur chargement [...] et que de tous les ports de l'île le rapport de tous les passagers.*“ Tamtéž, s. 519.

¹⁶⁸ Pro celý rozhovor Bonaparta s Chaboulonem viz CHABOULON, s. 109–148.

¹⁶⁹ „*Le dégoût et l'aversion des Français pour le gouvernement royal sont portés à un si haut point, [ils] sont tellement fatigués, humiliés et indignés [...] que le gouvernement royal touche à sa fin.*“ Tamtéž, s. 123 a 127.

pádem vhodnými prostředky pro svržení Bourbonů. To však neplatilo o maršálech: ti byli „zahrnuti hodnostmi, počtami a bohatstvím, proto si dopřávali již pouze odpočinek“.¹⁷⁰

Stav francouzských armád byl v tento čas žalostný, jak doložil Chaboulon: vojska se hojně zmenšovala kvůli dezercím a propouštěním ze služby, jeden regiment se skládal ze sotva tří stovek mužů.¹⁷¹ Kdyby se postavila Napoleonovi, stěží by vyhrála – k excísaři by se přidali „Sasové, Janované, Belgičané, Poláci a obyvatelé Rýnského spolku“¹⁷² včetně Italů.

Bonapart byl utvrzen ve svém názoru, že „rod Bourbonů již není schopen vládnout a sám se shazuje z trůnu“.¹⁷³ I přesto, že se kontinentální mocnosti nemohou shodnout ve svých názorech a zájmech, „chtějí vidět Francii v rukou silného muže, který bude zapřísáhlým nepřítelem Británie“.¹⁷⁴ Zároveň mělo dojít k tichému sesazení Bourbonů – Napoleon si přál, aby před Chaboulonovým návratem „nedošlo k žádné pomstě [na Bourbonech], protože povstání lidu zalarmuje zahraničí“.¹⁷⁵

Vyvrcholením diskuse byla Bonapartova otázka, zda Francie čeká, až její pán připluje zpátky na kontinent a přivítá jej jako osvoboditele. Chaboulon přikývnul a excísař se tak odhodlal k opuštění ostrova: „Dorazím do Paříže tak rychle, že se nebudou stačit divit. [...] Byl jsem to já, kdo vydal Francii Bourbonům – budu to já, kdo ji jich zase zbaví!“¹⁷⁶

Posledním, co Bonapartovi stálo v cestě, byl komisař Campbell. Již od prosince se začal měnit Napoleonův přístup k němu: Bertrand a Drouot měli být odtažiti a nebýt už tak slušní. Toho si Campbell všiml a ve svých pamětech napsal: „Domnívám se, že jejich hlavním motivem je přání mě znechutit a přimět mě k tomu, abych na tomto ostrově nezůstával.“¹⁷⁷ To se povedlo 16. února, kdy plukovník Campbell opustil Elbu a odplul do Toskánska, kam poslední měsíce odjížděl čím dál častěji za svou metresou.

¹⁷⁰ „Les maréchaux, comblés de titres, d'honneurs et de richesses, n'ont plus rien à désirer que le repos.“ Tamtéž, s. 129.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 130–131.

¹⁷² „Tout ensemble conspirer en votre faveur: les Saxons, les Génois, les Belges, les riverains du Rhin, les Polonais et L'Italie.“ Tamtéž, s. 133.

¹⁷³ „La race des Bourbons n'est plus en état de gouverner; ils se jeteront d'eux mêmes à bas du trône.“ Tamtéž, s. 119–120.

¹⁷⁴ „Il aimerait mieux voir le sceptre de la France dans les mains d'un homme fort, implacable ennemi de l'Angleterre.“ Tamtéž, s. 119–120 a 134.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 146.

¹⁷⁶ „J'arriverai si vite à Paris, qu'ils n'auront point le tems de savoir où donner de la tête. [...] C'est moi qui ai donné les Bourbons à la France; c'est moi qui l'en délivrerai.“ Tamtéž, s. 127–128.

¹⁷⁷ „Their chief motive, I suspected, arose from a wish to disgust me, and induce me not to remain in the island.“ CAMPBELL, s. 357.

Ve stejný den Napoleon přikázal, aby byla hlavní loď *Inconstant* „přistavena, pobita měděným plechem, opravena a zkrátka všelijakým způsobem připravena vyplout na moře“.¹⁷⁸ Kromě jiného měla být též přebarvena, aby připomínala britskou loď, znovu vyzbrojena a naložena zásobami, penězi, malými loďkami a všemi náležitostmi, jež by mohl Bonaparte na kontinentě potřebovat. Vojáci ale nepřipravovali jen excísařův odjezd, podle rozkazu se měli věnovat zahradám a dalším jiným úkolům.¹⁷⁹

Bonaparte zanechal dopis guvernérovi ostrova Lapimu, který nechal dopis zveřejnit: „Obyvatelé! Váš vznešený vládce, povoláný Boží prozřetelností, [...] musí opustit svůj ostrov. [...] Odjždím z ostrova Elba. Byl jsem nanejvýš spokojen s jejími obyvateli [...] a není lepšího důkazu mé důvěry než že jim zde ponechávám [...] svou matku a sestru, aby je opatrovali. [...] Všichni mohou počítat s mou speciální ochranou.“¹⁸⁰ Na závěr svého působení na ostrově nemohl Napoleon udělat nic jiného než si znovuvytvořit obraz legendárního vojevůdce bez jediného škrálopku. Takovýto obraz ale fungoval již a pouze na ostrově, na hony vzdáleném vzdělanosti a jakýmkoliv informacím o dění na kontinentě.

25. února byla *Inconstant* připravena a za salv děl se na ni v 8 hodin večer nalodil Napoleon Bonaparte a vydal se vstříc Francii. Vše probíhalo dokonale¹⁸¹ – excísař se zhruba 1 150 lidmi na sedmi lodích a zásobami, jež měly vydržet 3 měsíce, plul směrem k francouzskému Antibes. Dokonce i vítr byl na jeho straně, zatímco v Livornu bylo pro Campbella a kapitána Adyeho bezvětrí. Zprávy o *možném* Bonapartově útěku se do Itálie donesly, proto Campbell prohlásil: „Pokud by Napoleon opustil Elbu a nějaká jeho loď by byla objevena [...], požádám kapitána Adyeho, [...] aby je stíhal, a kdyby kladli sebemenší odpor, aby je zničil.“¹⁸² Vyrazili však příliš pozdě.

¹⁷⁸ „Order the brig into port to be careened and have its copper bottom overhauled, and its leaks stopped, and generally put into seaworthy condition.“ JOHNSTON, s. 446–447.

¹⁷⁹ Díky tomu byli vojáci zaneprázdněni, neměli čas si naříkat či dezertovat a pro ostatní na ostrově – včetně špiónů – to byl důkaz, že se nic mimořádného neděje. CAMPBELL, s. 380.

¹⁸⁰ „Habitants! Votre auguste Souverain, rapelé par la Divine Providence, [...] a dû abandonner son île. [...] Je pars de l'île d'Elbe. J'ai été extrêmement satisfait de la conduite des habitants. [...] Je ne puis leur donner une plus grande preuve de confiance que celle de laisser [...] ma mère et ma soeur à leur garde. [...] Les habitants de l'île peuvent compter sur ma protection spéciale.“ CAMPBELL, s. 374 a DUMAINE, *Correspondance*, sv. 27, s. 528.

¹⁸¹ Dokonce tak dokonale, že ani Campbell nechtěl věřit tomu, že by Napoleon chtěl uprchnout: „Pan Ricci, který na Elbě působí jako vicekonsul [...], mi právě zaslal zprávu o nalodování zbraní a nábojů. Jistojistě se jedná o záležitost, která by měla vyvolat poplach [...]. Jsem však přesvědčen, že jde o starou železnou přepravní loď pro obchodování s kontinentem. [...]“ CAMPBELL, s. 320.

¹⁸² „In case of Napoleon quitting Elba, and any of his vessels being discovered [...], I shall request Capitan Adye, [...] to intercept, and, in case of their offering the slightest resistance, to destroy them.“ Tamtéž, s. 368.

Napoleona zastihl severně od Elby kapitán francouzské hlídky Andrieux, jenž se nacházel u ostrova a hlídal proplouvající lodě. Jelikož byli s Bonapartovým kapitánem staří přátelé, nechal je Andrieux proplout a navíc byl zmaten prohlášením, že excísař leží nemocen ve svém sídle na Elbě a že přebarvená loď pluje do Janova. Napoleonovu *Inconstant* dokonce viděl i Campbell, ale považoval ji za neškodnou obchodní loď.

Tak se mohla začít psát nová kapitola Bonapartova života: 1. března 1815 se Napoleon vylodil v zálivu Juan ve Francii a počal své poslední působení na starém kontinentě, z něhož bude za čtyři měsíce nadobro vyhoštěn.

3. Let orla (1. – 20. března 1815)

Elbská flotila, jež se na cestě k pobřeží rozdělila, aby každá z lodí mohla proplout skrz blokádu zřízenou mocnostmi, k francouzským břehům dorazila za rozbřesku. Celkem 1 219 mužů¹⁸³ se na pláži vylodilo a vybudovalo tábor. Po náročné plavbě poslal Napoleon kapitány Antoina Lamoureta získat děla z okolí a Bertranda vyjednávat do města Antibes, aby si zde vyžádal přiděly potravin pro vojáky a rozdal proklamace.

Proklamace¹⁸⁴ byly velmi promyšlenou součástí Napoleonova návratu. Část z nich byla vytisknuta na Elbě, část z nich opisována vojáky na lodi z Bonapartova originálu, zbytek měl být dotvořen na kontinentě. Bonaparte francouzský lid varoval před „zradou vévody de Castiglione, jenž bez obrany vydal Lyon nepřátelům“ a před „proradností vévody de Raguse, který vydal napospas hlavní město a dezorganizoval armádu. [...] To mi zlomilo srdce, ale ne mou neochvějnou duši. Myslel jsem jen na blaho vlasti.“¹⁸⁵

I v této době byla zrada zatracována a láska k vlasti vystihována, proto Napoleon neváhal a zaútočil tam, kde to mělo vyvolat největší odezvu: „Jelikož jsem byl vaším rozhodnutím povolán na trůn, vše, co se událo bez vás, je nezákonné. [...] Panovník, který by nad vámi měl vládnout, [...] se může spoléhat pouze na čest od nepřátel lidu.“¹⁸⁶ Jak se brzy ukázalo, Bonaparte občany nemusel přemlouvat – vojáci se k němu přidali sami a ti, kteří nechtěli, se obávali stále narůstající armády a raději přešli na jeho stranu.

S císařovými prohlášeními Bertrand neuspěl. Snažil se uplatit antibeského velitele vojska, ale byl okamžitě zadržen a Lamouretovi, jenž přišel za Bertranda orodovat, bylo naopak vyhověno vyjednávat o potravinách. Čekala na něj ale lest – ihned poté, co s vojáky vešel do Antibes, dal velitel zvednout padací most, vojáky odzbrojit a zajmout. S takovou trhlinou v plánu¹⁸⁷ Bonaparte nepočítal; nemohl se však zdržovat, neboť aby vyšel jeho návrat do Paříže a úspěšné uzmutí moci Bourbonům, musel využít momentu překvapení: Cambromnemu

¹⁸³ BROWNING, s. 163.

¹⁸⁴ O všech třech proklamacích viz DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 1–6.

¹⁸⁵ „La défection du duc de Castiglione livra Lyon sans défense à nos ennemis. [...] La trahison du duc de Raguse livra la capitale et désorganisa l'armée.“ [...] *Dans ces nouvelles et grandes circonstances, mon coeur fut déchiré; mais mon âme resta inébranlable.*“ Tamtéž, s. 1–2.

¹⁸⁶ „Élevé au trône par votre choix, tout ce qui a été fait sans vous est illégitime. [...] Un prince qui régnerait sur vous [...] ne pourrait assurer l'honneur que d'individus ennemis du peuple.“ Tamtéž, s. 2.

¹⁸⁷ Jak píše Campbell, se „zatčenými vojáky zacházeli jako s přáteli“ a nakonec byli po pár dnech puštěni, aby se mohli přidat k Napoleonovi postupujícímu na sever. CAMPBELL, s. 393.

nařídil vyrazit do Cannes a přerušit veškerou komunikaci se zbytkem země, aby se stihl zmocnit trůnu bez zalarmování královského dvora.

Cesta na sever¹⁸⁸ se vyznačovala jednak rychlým pochodem, jednak strachem z prozrazení. 2. března dorazili do města Grasse, zhruba 17 kilometrů od Cannes. Zprvu se Bonaparte zdráhal vstoupit do města, neboť slyšel zvony,¹⁸⁹ ale poté se usadil spolu s vojáky na nedaleké pláni, kam mu místní přinesli víno a jeho oblíbené fialky. Další zastávkou bylo Castellane, vzdálené asi 50 kilometrů od Grasse. Jednalo se o velkou výzvu pro Napoleonovy věrné – aby se vyhnul prokrálovsky smýšlející Provence, rozhodl se vydat přes Alpy. To znamenalo, že se musel vzdát několika zbraní a části peněz, zbytek mincí uvázal na pytle na muly; výzbroj a vlastní zbraně nesli vojáci na ramenou a nezdědka zapadali až po kolena do sněhu. Po návštěvě Sisteronu přespali ve městě Gap.

Když Campbell 28. února dorazil na Elbu, s hrůzou zjistil, že jeho svěřenec uprchl, a ihned zpravil vyslance ve Florencii, který zprávu zaslal do Paříže, Londýna a Vídně.¹⁹⁰ Zatímco Elba byla potrestána,¹⁹¹ Metternich s Talleyrandem oznámení dostali 7. března brzy ráno a ihned se dali do práce: ustavili vojenskou komisi a začali proti Bonapartovi organizovat vojska.¹⁹²

Ačkoliv byl plán vysílat Cambronneho v předvoji a zajišťovat potraviny, k francouzskému dvoru se překvapivá zpráva dostala již 5. března a Ludvík XVIII. ani v tuto kritickou chvíli nedokázal projevit vladařské dispozice. Suše oznámil, že „*znovu vypukla revoluce. Ihned zpravte ministra války, aby za mnou přišel a rozhodl se, co dál*“.¹⁹³ Svému bratru hraběti d'Artois přikázal, aby se odebral do Lyonu, kde se měl postavit Napoleonovi na odpor, až bude mířit do hlavního města. Král 6. března svolal obě komory Parlamentu a v zájmu bezpečnosti státu oznámil, že „*Napoleon Bonaparte je prohlášen za zrádce a vzbouřence*“.¹⁹⁴

¹⁸⁸ Obrázek 6.

¹⁸⁹ Strach z prozrazení u Grasse vystřídala úleva, neboť se jednalo o zvonění na pohřeb. Podobná situace nastala v Sisteronu, kdy lidé chtěli vyzvánět na Bonapartovu počest, on jim však řekl, že „*vaše city jsou pro mě jistou zárukou citů mých vojáků*“.¹⁹⁰ BROWNING, s. 165 a 168.

¹⁹⁰ Poté, co se tato zpráva dostala spojencům do rukou, Talleyrand mylně usoudil, že Napoleon spojí své síly s Muratem a sjednotí sever Itálie, zatímco Murat udělá to samé na jihu země. CAMPBELL, s. 377–379 a 387, GUEDALLA, s. 29 a PALLAIN, s. 319–322.

¹⁹¹ Campbell od příjezdu na ostrov Elbu „*považoval za součást protibonapartovské blokády*“.¹⁹¹ CAMPBELL, s. 376.

¹⁹² PALLAIN, s. 319–358.

¹⁹³ COOTE, s. 131.

¹⁹⁴ „*Napoléon Bonaparte est déclaré traître et rebelle.*“ MAVIDAL, J. a E. LAURENT. *Archives Parlementaires de 1787 à 1860: Recueil complet des débats législatifs & politiques des chambres françaises.* Sv. 14. Paris: Librairie administrative de Paul Dupont, 1869. S. 314.

Napoleon mezitím postupoval na Lyon, hlavní baštu roajalistů. 7. března se mu před Laffrey, od Gapu vzdáleného asi 72 kilometrů, naskytla příležitost, jak získat pro svou chabou armádu nové posily: přímo před ním pochodoval pluk osmi set mužů mladičkého velitele Delessarta. Napoleon udělal nečekaný krok – předstoupil před vojáky, sám, s chutí vyjednávat.

Vojáci byli varováni, že pokud vystřelí, zasáhnou císaře a „budou se z toho zodpovídat před celou Francií“.¹⁹⁵ Oni ale ani střílet nemohli – třásly se jim ruce a celí se klepali. Poslední kapkou byl samotný císař, který k nim v těsné blízkosti promluvil: „Cožpak mě nikdo z vás, přátelé, nepoznává? Jsem váš císař. Pokud je mezi vámi někdo, kdo si přeje zabít svého generála, svého císaře, nechť tak učiní!“¹⁹⁶ Mužstvo se doslova rozpadlo; všichni utíkali ke svému bývalému císaři, velitel jednotky Delessart Bonapartovi nabídl svůj meč. S takovou posilou se Napoleon blížil ke Grenoblu, v němž byl již připraven na protiútok jeho bývalý generál Marchand.¹⁹⁷

Důstojník La Bédoyère velel posádkám v Grenoblu, jeho loajalita ke králi ale byla nalomena davy, jež se shromáždily před branami a prozpěvovaly Marseillaisu. Mezi vojáky šířily Napoleonovy proklamace nevoli, proto se 7. pluk přidal k Napoleonovi a společně se postavili Marchandovi, který nadále nedal hlavní bránu otevřít, takže byla vylomena beranidlem; Marchand následně utekl. Město Grenoble bylo významnou zastávkou na cestě za trůnem, proto Bonaparte prohlásil: „Dokud jsem se nedostal do Grenoblu, považovali mě za dobrodruha. Po Grenoblu mě již berou jako svého pána.“^{198 199}

Po jednodenním spočinutí v Grenoblu se Napoleonova stále se zvětšující armáda dostala 10. března do 103 kilometrů vzdáleného Lyonu. Hrabě d'Artois sice zvládl opevnit město, ale nezvládl strhnout vojáky na svou stranu. Očekával posily z Paříže, které nedorazily a ani maršál Macdonald mu nepomohl město udržet. Proto když se 10. března shromáždily hloučky vojáků a Napoleonových příznivců před lyonskými bránami, všichni – hrabě d'Artois, vévoda orleánský a Macdonald – uprchli před dezertující posádkou do hlavního města.²⁰⁰ V Lyonu se Napoleon choval jako by už vládnul. Pořádal přehlídky pluků, rozmlouval s městskou radou

¹⁹⁵ BROWNING, s. 169.

¹⁹⁶ „Quoi, mes amis, vous ne me reconnaissez pas? Je suis votre Empereur; s'il est parmi vous un soldat qui veuille tuer son Général, son Empereur, il le peut; me voilà.“ CHABOULON, s. 180.

¹⁹⁷ Je pozoruhodné listovat novinami *Le Moniteur* a vidět, že se autoři zmiňují o každém úspěšném odporu proti Napoleonovi. Marchandova porážka a zběhnutí dalších vojáků však zůstaly opomenuty.

¹⁹⁸ „Up to Grenoble I was an adventurer, at Grenoble I was a prince.“ BROWNING, s. 171 a GUEDALLA, s. 28.

¹⁹⁹ A vojáci naopak oslavovali svého excísaře popěvkem „Bon! Bon! Napoleon va rentrer dans sa maison!“, tedy „Hurá! Hurá! Napoleon se vrátí do svého domova!“ GUEDALLA, s. 27.

²⁰⁰ COOTE, s. 137–140.

či soudci a vydal několik dekretů,²⁰¹ v nichž mimo jiné rozpustil Sněmovnu pairů a Poslaneckou sněmovnu, protože „*jejich pravomoci vypršely a každá z nich ztratila důvěru národa*“.²⁰²

Proti Bonapartovi se šikovaly oddíly jak ve Francii, tak i mimo ní. Jižní pluky povolaly své ženisty, aby vyhodili do povětří most vedoucí ke Grenoblu, kvůli špatné komunikaci však z plánu sešlo.²⁰³ Na severu dostali vojáci rozkaz od Josepha Fouchého, aby pochodovali na Paříž,²⁰⁴ cestou však mnozí z nich dezertovali, takže i tento plán ztroskotál. Ludvíka tak mohli zachránit pouze zástupci velmocí na Vídeňském kongresu.

V dopise Ludvíku XVIII. Talleyrand píše, jak zmocněnci reagovali na Napoleonův útek. I přes obvinění Britů, že na excísařově útěku nesli největší vinu, se dokázali domluvit na společném postupu. Otázky Saska a Polska ustoupily do pozadí, aby se zástupci²⁰⁵ mohli věnovat tomu, jak Bonaparta porazit. Castlereagh rovněž zpravuje Brity na kontinentu. Wellingtonovi²⁰⁶ píše: „*Vaše Milost dostane zprávu o Bonapartově vylodění a postupu. [...] Panovníci ve Vídni by měli vydat společné prohlášení [...] a usnesení o tom, že budou stát za legitimním pavnovníkem Francie a proti Bonapartovi.*“²⁰⁷

První ze dvou²⁰⁸ dekretů ze 13. března mluvil za vše: „*Mocnosti prohlašují, že Napoleon Bonaparte [...] je, jakožto nepřítel a narušitel světového klidu, vydán napospas veřejné*

²⁰¹ Můžeme zmínit například odstranění feudálních titulů, zákaz nošení bílých kokard a povinnost nosit trikoloru, reformu volebních práv, vyhnání emigrantů a zrušení švýcarské gardy. BROWNING, s. 173, COOTE, s. 140 a GUEDALLA, s. 34.

²⁰² „*Considérant que les pouvoirs de Députés étaient expirés [...] et qu'une partie de cette chambre s'est rendue indigne de la confiance de la nation, [...] les chambres sont dissoutes*“ DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 7–8.

²⁰³ COOTE, s. 132–133.

²⁰⁴ Protřelý Fouché věřil tomu, že se Bonaparte opět dostane k moci, proto vojska ze severu měla posloužit k vyhnání Bourbonů z hlavního města. Pokud by se to podařilo, Fouché by se stal regentem za Napoleona II., pokud nikoli, naklonil by si císaře. GUEDALLA, s. 24 a 31.

²⁰⁵ Pod deklaraci se podepsali představitelé Pruska, Ruska, Rakouska, Velké Británie, Francie, Španělska, Portugalska a Švédska. Tamtéž, s. 36.

²⁰⁶ Wellington po příjezdu ze Severní Ameriky obdržel post odborníka na územní záležitosti a na vídeňském kongresu zastupoval Británii. KRACHE, Enno E. Wellington and the Reconstruction of the Allied Armies during the Hundred Days. *The International History Review*. London: Taylor & Francis, 1989, 11.(1.), 84–97.

²⁰⁷ „*Your Grace will have received intelligence of Buonaparte's landing and progress. [...] The Sovereigns assembled at Vienna should publish a joint declaration [...] and their resolution to support the lawful Sovereign of France against Buonaparte.*“ WELLESLEY, Arthur. *Despatches, Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Wellesley, 1st Duke of Wellington*. Sv. 9. London: John Murray, Albermarle Street, 1862. S. 590.

²⁰⁸ Druhá proklamace se rozeslala po německých zemích a varovala před návratem jakobínů, s nimiž je Napoleon spjat, a shrnovala jeho dosavadní činy, např. otrávení nemocnic v Egyptě, vypalování kostelů v Rusku a Španělsku či nedodržování smluv. PALLAIN, s. 333.

odplatě. [...] Mocnosti použijí všechny své prostředky a rozvinou veškerou snahu k dosažení všeobecného míru, aby nebyl znovu narušen.“²⁰⁹

Narušitel Bonaparte noc na 14. března strávil v Maçonu, 67 kilometrů severně od Lyonu. Byl proti němu vyslán další maršál, Michel Ney, který před králem pronesl známý výrok, že „Bonaparta přivede v železné kleci,“²¹⁰ což, jak známo, nesplnil a místo toho se přidal na jeho stranu.²¹¹ S tím, jak se Napoleon blížil k Paříži, slábla královská moc a odolnost vojska nepodlehnout excísařovu nátlaku. Po dalších 220 kilometrech stanul 17. března v Auxerre a horlivost jeho následovníků se začala vymykat kontrole.²¹² Potřeboval co nejdříve dosáhnout Tuilerií a zmocnit se trůnu.

Bourboni již nezvládali moc pevně držet v rukou, jak Bonaparte před měsícem prorokoval. 16. března se totiž sešly obě Sněmovny, aby vyslechly králův proslav.²¹³ Ludvík XVIII. uměl velmi zdatně vytvářet vzletné formulace, nicméně jeho líbivé fráze měly prázdný obsah a svým poddaným nestydatě lhal. Jak jinak si vysvětlit jeho tvrzení, že tvrdě pracoval pro štěstí svého lidu a že se nebojí toho, co se týká jeho, ale ohrožuje Francii? Tušil totiž, že se za něj spojenci nepostaví a potreboval oporu alespoň u poslanců a pairů. Pokrytecké projevy však neměly žádný vliv na poddané, aby věřili v jeho loajalitu.²¹⁴

Po ukončení sezení se všichni ze dvora připravovali utéci z Paříže.²¹⁵ Ženy hromadně sedaly do drožek a vyjížděly buď do králi nakloněných provincií, nebo za hranice země. Fouché měl být – kvůli podezření udělat z králova synovce regenta království – zatčen, ale podařilo se mu uprchnout.²¹⁶ Zatímco z Paříže utíkali princové královské krve, vysocí hodnostáři, ministři a bývalí emigranti, z oddanosti ke králi se naopak vymaňovali vojáci, kteří hromadně

²⁰⁹ „Les puissances déclarent, en conséquence, que Napoléon Bonaparte [...], comme ennemi et perturbateur du repos du monde, il s'est livré à la vindicte publique.[...] Les puissances emploieront tous leurs moyens et réuniront tous leur efforts pour que la paix générale ne soit pas troublée de nouveau.“ TALLEYRAND, Charles Maurice de, LÉVY, Calman, ed. *Mémoires du Prince Talleyrand: publiés avec une préface et des notes par le duc de Broglie*. Paris: Rue Aurer, 3, et Boulevard des Italiens, 1891. S. 112.

²¹⁰ COOTE, s. 143 a GUEDALLA, s. 32.

²¹¹ Přesvědčil jej dopis od samotného Napoleona, jenž mu napsal: „Nepochybuji o tom, že jste znovu vztyčil trikoloru. Přijďte se ke mně v Châlons.“ Ney tak učinil a strhnul s sebou i svou rotu, již oznámil, že Bourboni jsou ztraceni a vojáci se musí přidat do Napoleonovy armády. BROWNING, s. 175 a DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 9.

²¹² Rozradostnění vesničané a vyčerpaní vojáci tvořili výbušnou složku Napoleonových příznivců. On sám si dal předsevzetí, že do „Paříže dorazí bez jediného výstřelu,“ neboť odmítl do hlavního města dorazit s těmi, kdo by měli „ruce potřísněné francouzskou krví“. COOTE, s. 148.

²¹³ BROWNING, s. 177–178 a COOTE, s. 142–143.

²¹⁴ I přesto, že mu Talleyrand z Vídně několikrát doporučoval, aby pro jistotu na jih Francie poslal vojáky, Ludvík tak neučinil a proto byly později důsledky svalovány na jeho hlavu. PALLAIN, s. 321, 327 a 337.

²¹⁵ Došlo k všeobecnému kolapsu – obrovské množství peněz a královské klenoty směřovaly do Británie, zatímco dvořané spěšně vybírali od úředníků pasy a své úspory, čímž kolabovaly akciové domy. COOTE, s. 150.

²¹⁶ Fouché požádal, aby si došel pro věci do své pracovny, odkud tajným schodištěm přešel do zahrady, přešel zed' a do vhodného okamžiku se před veřejností skryl. Tamtéž, s. 149–150.

přecházeli na Bonapartovu stranu.²¹⁷ Z původního návrhu, aby král zůstal a Tuilerie byly opevněny, sešlo a sám Ludvík XVIII. se přiklonil k útěku.

Král se zachoval přesně jako Ludvík XVI. Ve svém prohlášení hrdě uvedl: „*Spolu s několika málo statečnými odcházíme [...] do vzdálenějších krajín, abychom zde shromáždili armádu a vyhledali jiné království, ne však poddané méně milované a méně věrné než naše dobré Pařížany, ale Francouze [...] ochotné bojovat za správnou věc.*“²¹⁸ Zcela explicitní proradnost Ludvíka tížila natolik, že svůj odjezd²¹⁹ naplánoval 18. března navečer a do kočárů s princem nasedl pár minut před půlnocí, neboť, jak sám pronesl, „*slunce nemůže v žádném případě pohlédnout na tento hanebný útěk*“.²²⁰

Co bylo pro Pařížany horší – zrada spojená s útekem²²¹ krále, dosazeného nelegitimně nepřitelem, nebo excísařův nenásilný pochod²²² do hlavního města, ačkoliv byl vykázán na svůj právoplatný ostrov do konce života?

Až do poslední chvíle navíc nebylo jasné, jestli se Bonapartovi skutečně podaří do Paříže dorazit bez jediného výstřelu, jelikož v ulicích zavládl chaos. Obchody hromadně zavíraly, lidé opouštěli své domovy a Napoleonovi příznivci byli napadáni.²²³ Ráno 20. března již snídal ve Fontainebleau, kde se před 11 měsíci loučil se svou Gardou a připravoval se na cestu do vyhnanství na Elbu. Teď se vydával opačným směrem a pomáhat mu v tom měli opět jeho podřízení, již dopoledne dorazili do Paříže a dali připravit vše pro Bonapartův příjezd.²²⁴

²¹⁷ Na jednom sloupu se objevil posměšný plakát s Napoleonem promlouvajícím k Ludvíkovi XVIII.: „*Můj drahý bratře, již nemusíš posílat žádná další vojska; mám jich už dost.*“ BROWNING, s. 177.

²¹⁸ „*Nous nous retirons avec quelques braves [...] nous irons plus loin rassembler des forces et chercher sur un autre point du royaume, non pas des sujets plus aimans et plus fidèles que nos bons Parisiens, mais des Français plus avantageusement placés pour se déclarer pour la bonne cause.*“ GOLDSMITH, Lewis. *Supplément au Recueil des décrets, danifestes, discours etc. de Napoleon Bonaparte*. Londres: L'imprimerie de R. Juigné, 1816. S. 17.

²¹⁹ Ludvík odjezd plánoval se vším všudy – Le Moniteur přinesl zprávu, v níž oznámil: „*Zlaté či stříbrné produkty vyrobené ve Francii a určené pro vývoz do zahraničí musí být poslány z přístavů Dunkerque, Calais, Rouen nebo Nantes [včetně dalších].*“ *Le Moniteur*, s. 288.

²²⁰ BROWNING, s. 179.

²²¹ Obrázek 7.

²²² Detailní popis Napoleonovy cesty do Paříže v DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 9–17 a SCHUERMANS, Albert. *Itinéraire général de Napoléon Ier*. Paris: Jouve et Cie, 1911, s. 422–424.

²²³ Když se na ulici objevil někdo s trikolorou, Pařížané se k němu seběhli a začali ho bít rákoskami a deštníky. GUEDALLA, s. 32.

²²⁴ Lavalette se zmocnil hlavního poštovního úřadu a pozastavil rozesílání všech oficiálních korespondencí, Sebastiani potlačil rojalistické vzpoury na jihu a Exelmans obsadil královský palác, aby místo hlídali vojáci v císařských uniformách a všechny bourbonské lilie byly přešity na bonapartovské včely. Tamtéž, s. 40–41.

3.1. Reflexe v novinách *Le Moniteur*

Hlavní moc měly noviny *Le Moniteur*, které vždy sloužily aktuálnímu režimu a nakláněly veřejné mínění na stranu vládnoucí elity. Když se podíváme na období stodenního císařství, uvidíme velmi zajímavou proměnu názorů. Ze začátku se psalo jednak hanlivě o „*Bonapartovi, který opustil ostrov*,“²²⁵ jednak uctivě o králi, který vyslal prince²²⁶ na boj proti zrádci a dosazoval své věhlasné generály do čela velkých měst. I přesto, že se noviny snažily nalomit veřejné mínění,²²⁷ neforemný francouzský král obklopený lakotnými emigranty nechtěně likvidoval ideu restaurace Bourbonů na trůn.

Objevila se i prohlášení vojáků, již odmítli zrušit přísahu králi, a stejně tak pařížských radních, kteří se kromě vyvyšování králových zásluh o francouzskou ekonomiku s nadsázkou ptali, jaký nárok má Bonaparte na trůn a „*proč ten cizinec pošpiňuje naši půdu svou odpornou přítomností*“.²²⁸ Toto vše se odehrálo 5. března 1815, kdy se dalo předpokládat, že apatická Francie nebyla připravena na změnu a byla naopak zaskočena rychlým přesunem excísaře Bonaparta na sever.

Jednu z proklamací směřoval Napoleon k armádě: „*Vojáci, [...] váš generál, volbou lidu povolán na trůn, se před vás vrací: pojd'te a přidejte se k němu. [...] Pojd'te a zařad'te se pod prapory vašeho velitele. [...] Vítězství bude pochodovat mílovými kroky: orel s národními barvami bude létat od kostela ke kostelu, dokud nedolétne k věžím Notre Dame!* [...]“²²⁹ Taková silná slova musela vzbudit onu dávnou a s Bourbony ztracenou hrdost.

Nebezpečí zběhnutí proto zákonitě hrozilo ze strany vojáků; proto, aby se zabránilo pronikání císařských sentimentů do armády, přispěchal *Le Moniteur* s prohlášením směrem ke generálovi pařížské královské gardy: „*Důstojníci a vojáci [...] vás žádají, abyste směrem*

²²⁵ „*Bonaparte a quitté son île.*“ *Le Moniteur*, s. 285.

²²⁶ Tamtéž, s. 267 a 274.

²²⁷ „*Bonaparte vpadnul na francouzskou půdu, kde již neměl být nikdy spatřen. Co chce? Občanskou válku. Co hledá? Zrádce. Kde je najde? Mezi vojáky, které tolikrát zradil a obětoval.*“ Tamtéž, s. 272.

²²⁸ „*Et c'est là le moment que choisit cet étranger pour souiller notre sol de son odieuse présence!*“ Tamtéž, s. 267.

²²⁹ „*Soldats, [...] votre Général, appelé au Trône par le choix du peuple, vous est rendu: venez le joindre. [...] Venez vous ranger sous les drapeaux de votre chef. [...] La victoire marchera au pas de charge, l'Aigle avec les couleurs nationales volera de clochers en clochers jusqu'aux tours Notre-Dame.* [...]“ Tamtéž, s. 3–5.

k trůnu projevil upřímné vyjádření lásky a zdvořilé oddanosti vašich vojáků [a] abyste dohlédli na klid v hlavním městě a postavil se šileným pokusům některých zmást obyvatele.“²³⁰

Poté, co generál Marchand opustil Grenoble 9. března a maršál Macdonald s hrabětem d'Artois 10. března uprchli z Lyonu, se Ludvík XVIII. zoufale snažil přenést velení četnictva do rukou prefektů²³¹ a všech složek nacházejících se v okolí Paříže do rukou svého synovce vévody de Berry.²³² Noviny přiznaly, že několik generálů již zběhlo;²³³ jejich příkladu následovali mnozí další. Nepochybně lze tvrdit, že zprávy o pádu Grenoblu i Lyonu²³⁴ oslabily pozice rojalistů.

Ačkoli Ludvík vyhlásil takřka stanné právo,²³⁵ již nemohl zvrátit situaci ve prospěch své dynastie a začal si uvědomovat, že nejlepším řešením bude Francii opustit. Prefekt departementu, v němž se Napoleon vylodil, v *Le Moniteur* 13. března ohlásil: „*Učiníme kroky pro to, abychom zadrželi Bonaparta a zmařili jeho plány.*“²³⁶ Chvástal se dobrými a věrnými jednotkami, jež ve skutečnosti přešly k Napoleonovi.

Po králově proslovu 16. března se začalo veřejné mínění obracet proti Ludvíkovi XVIII. Všimněme si, jak jej velitel 11. divize začne nazývat: „*Jakže! Výrazy vděku pro Ludvíka Vytouženého, projevy lásky nejvyššími představiteli státu [...] nám nemohou zajistit náš klid.*“²³⁷ Zdá se, že vojáci si začali uvědomovat vážnost situace a fakt, že se monarchie hroutí. Jistě i na popud sněmovny se král dal na úprk: „*Poslanecká sněmovna si myslí, že Bonaparte postupuje směrem na hlavní město, následovaný hrstkou toulajících se vojáků, s domýšlivým cílem usednout zpátky na trůn.*“²³⁸

²³⁰ „*Général, les officiers et soldats [...] vous prient de porter au pieds du trône l'expression sincère de leur amour et de leur respectueux dévouement. Veiller à la tranquillité de la capitale, s'opposer aux tentatives insensées de ceux qui voudraient égarer les citoyens.*“ Tamtéž, s. 272.

²³¹ „*Národní garda bude [...] okamžitě organizována, vybavována a vyzbrojována prefekty, podprefekty, starosty, dozorcími a velícími důstojníky národní gardy.*“ Kromě toho mohli prefekti výjimečně svolat své rady a vyčkat dalších příkazů krále. Tamtéž, s. 283 a 288.

²³² Tamtéž, s. 286–287.

²³³ „*Bonaparte, jenž přišel s jedenácti stovkami mužů, velmi pokročil. Nevíme přesně, do jaké míry se po dezercích zvětšilo jeho vojsko, ale když vidíme, že byl Grenoble zabrán, jsou dezerte nepochybné.*“ Tamtéž, s. 284.

²³⁴ „*Druhé město království je připraveno padnout do rukou nepřátel, pokud se tak již nestalo.*“ Tamtéž, s. 284.

²³⁵ „*Čl. 1: Kdokoliv, kdo do svých služeb povolá nepřítel nebo vzbouřence, bude potrestán smrtí. Čl. 3: Všichni vojáci a občané, kteří byli povoláni na obranu vlasti a kteří se nenacházejí nebo se nechystají bojovat pod naší vlajkou, budou potrestáni stejně.*“ Tamtéž, s. 288.

²³⁶ „*Des mesures sont prises pour arrêter Bonaparte dans sa marche et déjouer ses projets.*“ Tamtéž, s. 286.

²³⁷ „*Quoi! L'expression de la reconnaissance publique pour Louis-le-Désiré, les sentiments d'amour bien prononcé par les grands corps d'État [...] n'auront pu assurer notre tranquillité.*“ Tamtéž, s. 305.

²³⁸ „*La chambre des députés considérant que Bonaparte s'avance vers la capitale, suivi d'une poignée de soldats égarés, avec la prétention de remonter sur le trône de France.*“ Tamtéž, s. 318.

Nelze si nevšimnout hry, jež měla excísařův postup znevážit: vyzdvihování Bonapartových neúspěchů, včetně zatčení jeho vojáků hned po vylodění nebo dezerce již stávajících; opakující se fráze o „tyranovi“, „uzurpátorovi“; neustálá snaha vyzdvihovat zásluhy členů královské rodiny a generálů, kteří byli ovšem úspěšní pouze do doby, než se s Napoleonem střetli a o situaci nastalé po jejich porážce či úprku již *Le Moniteur* neinformoval; a v neposlední řadě také posměšné poznámky na „hrstky, trošky, houfy zatoulaných a zubožených vojáků“ v Napoleonových službách, jichž ve skutečnosti přibývalo a jen málokdo si tuto skutečnost chtěl přiznat.

Proto když se oba monarchové opět vystřídali na trůně, uprchlý Ludvík XVIII. se rázem stal „vyřízenou“ veličinou. Podívejme se do *Le Moniteuru* z 21. března 1815: „*Paříž, 20. března: Král a princové v noci odjeli. Jeho Výsost císař přijela večer v 8 hodin do svého paláce v Tuileriích. [...] Statečný prapor Staré gardy sem přijde zítra. [...] Zítra povyprávíme, co všechno se přihodilo po cestě Jeho Výsosti od vylodění.*“²³⁹ Ani jeden z panovníků se však nepoučil, že vrtkává je náklonnost lidu – Ludvík již na nevraživost lidu zareagoval a Napoleon postoj Francouzů pozná za pár týdnů.

3.2. Izolované císařství (21. března – 11. června 1815)

Ačkoli Napoleonovi vojáci i zběhové z královské armády skutečně dorazili do Paříže, připravovala se na ně celá Evropa s několikasettisícovou armádou. Když Napoleon vstoupil do hlavního města, mocnosti to vnímaly jako akt vyhlášení války. Princ Oranžský napsal britskému ministrovi Bathrustovi: „*Prosím, abyste ihned vyslal posily určené pro Holandsko a muže pro belgickou domobranu. [...] Zažádal jsem také o polní děla. [...] Do bitvy postavíme 23 000 mužů, z toho 3 100 jezdců.*“²⁴⁰ Již od prvních zpráv o Napoleonově příchodu do Paříže začali spojenci zbrojit a císař zanedlouho začal také.

Evropa se Napoleona obávala i z toho důvodu, že nová válka, která bude muset dříve či později vypuknout, s sebou ponese znaky Revoluce. Rojalisté ve Francii byli znovu

²³⁹ „*Paris, le 20 mars. Le Roi et les princes sont partis dans la nuit. S. M. l'Empereur est arrivé ce soir à 8 heures dans son palais des Tuileries. [...] Le brave bataillon de la vieille garde arrivera ici demain. [...] Nous donnerons demain le récit de ce qui c'est passé sur la route de S. M. depuis son débarquement.*“ Tamtéž, s. 323.

²⁴⁰ „*Pray send out the reinforcements that are intended for the Netherlands without delay, and arms for the Belgian militia. [...] I desired a requisition for field artillery. [...] The Dutch and Belgian army in the field will consist of 23 100 rank and file, out of which 3 100 horses.*“ WELLESLEY, *Correspondence*, sv. 9, s. 604.

utlačování²⁴¹ a jakobíni, sloučení s bonapartisty, se k Bonapartově nelibosti začali projevovat v provinciích.²⁴² Napoleon se musel potýkat se třemi nejzásadnějšími problémy: jak vyzbrojit, uživit a vůbec vyprodukovat velkou armádu, jak si zajistit nástupnictví ve Francii a jak si vyjednat s mocnostmi podmínky míru.

Hned v noci z 20. na 21. března navrátil císař dosadil nové ministry.²⁴³ Stejně jako Napoleon o Bourboncích říkal, že se nepoučili, můžeme to samé říci o něm. Nová vláda sestávala z několika bývalých revolucionářů, kteří byli známí svou urputností a jeden z nich i nebývalou krutostí. Řeč je o staronovém ministru policie, Josephovi Fouchém.²⁴⁴

Bonaparte si jej vybral proto, aby mu Fouché byl spíše spojencem než nepřítelem, a zároveň pověřil Chaboulona, aby na ministra policie dohlížel. Známými tvářemi byli i Caulaincourt v čele ministerstva zahraničí, Jean-Jacques Cambacérès jakožto ministr spravedlnosti a Lazare Carnot jako ministr vnitra spolu s Denisem Decrèsem ve funkci ministra námořnictva.

Nejvytíženější byli ministři financí, vnitra a války. Ministr financí Martin Gaudin musel najít skoro nevyčerpatelný zdroj peněz, neboť částka 300 milionů franků, s níž si vystačil Ludvík XVIII., sotva pokrývala výdaje pouze na udržování armády. Musel se rozprodat mnohý státní majetek, bylo nutné vyplatit státní zaměstnance a dodavatele, jimž ještě nebylo zapláceno a pozastavilo se financování a fungování námořnictva²⁴⁵ i divadel. Proto se v této době vzdmula vlna solidarity mezi jednotlivými vrstvami obyvatelstva – někteří studenti dle Coota darovali své úspory a vojáci se dobrovolně vzdávali žoldu ve prospěch státu.²⁴⁶

Ministr vnitra Carnot měl na starosti pacifikaci země²⁴⁷ a postupné potlačování ojedinělých rojalistických povstání.²⁴⁸ Kvůli králově útěku do Gentu se vzbouřili rojalisté²⁴⁹ na západě,

²⁴¹ Po svém příjezdu do Tuilerii nechal Napoleon všechny rojalisty vyhostit z Paříže, konfiskoval jejich majetek a vydal na ně zatykače – i na Talleyranda, jenž uprchl s králem do Gentu. V západní části země se objevili *fédérés*, již bojovali proti přílišnému příklonu k liberalismu. COOTE, s. 158 a 162–163.

²⁴² Násilný příkaz vztyčit trikoloru a zakázat vše bourbonské vedlo například v Nantes či Dijonu k pronásledování duchovních a šlechticů. Tamtéž, s. 159.

²⁴³ Pro přehled všech jmenovaných ministrů viz BROWNING, s. 184, GOLDSMITH, *Supplement au Recueil*, s. 19 a GUEDALLA, s. 43–48.

²⁴⁴ KURTZ, Harold. Napoleon in 1815: The Escape from Elba. *History Today*. London: Andy Patterson, 1965, 15.(7.), 449–456.

²⁴⁵ „Nikdy jsem si nepřál odzbrojit své lodě, abych zvětšil zdroje na zemi, nicméně když je námořnictvo odzbrojeno, chci udělat to, co je správné, aby se výdaje na námořnictvo omezily.“ Tyto výdaje „budou investovány ve prospěch pozemní armády“. DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 21, 120 a 162.

²⁴⁶ Soudní tribunály nižších instancí navíc samy podporovaly ubytování národních gardistů v nově vystavených lokalitách. COOTE, s. 186–187 a *Le Moniteur*, s. 708.

²⁴⁷ Trikolora zaplála v Nancy, Caen, Lille, Nantes a také v Mohuči, Trevíru či Lucemburku. V Bruselu se z Bonapartova návratu radovali vojáci, v Gentu se lidé vysmívali rojalistům, ve Vestfálsku a Meklenbursku lidé propukli v nadšení. BROWNING, s. 186 a 192–193.

na jihu propukaly nepokoje a na severu hrozil vpád spojeneckých vojsk. Na všech stranách hrozila občanská válka a Napoleon spolu s Fouchém museli ovlivnit veřejné mínění. Bonaparte ministru policie napsal: „*Vydejte ve Vendée proklamaci, díky níž si budou myslet, že je někdo chce oklamat, aby mi projevili vděčnost.*“²⁵⁰ Restrikce zasáhly i Marseille²⁵¹ a Dunkerque, kam byl vyslán místní generálporučík, protože se „*odsud šíří všechny snahy emigrantů a nepřitele proniknout do země.*“²⁵²

Fouché měl odebrat pasy těm, již by posílili „*jádro spiklenců utvářené v cizině*“²⁵³ a zakázat vstup všem podobným. Pod drobnohledem byly podezřelé živly, které měly kdy co dočinění s Bourbony a vojenští velitelé dokonce dostali právo tyto osoby zatýkat.²⁵⁴ Bonaparte úřadům vzkázal, aby „*nedovolily žádnému podezřelému jedinci vstup do Vendée*“.²⁵⁵ K tomu získaly tříčlenné komise v jednotlivých departementech právo „*zadržet hlavní činitele sítě vystupující proti veřejnému klidu a bezpečí státu*“ i proti „*zájmům vlády*“.²⁵⁶ Tyto komise měly každý den podávat hlášení a spolupracovaly s okresními policejními komisemi.

Tisk nesměl informovat o rozhodnutích mocností a jakékoliv zmínky o hrozící válce zatajoval. Měl naopak na prvním místě informovat o neshodách ve spojeneckém táboře a o „*mírových smlouvách, jejich člancích a mých korespondencích s panovníky*“. Důvod byl jednoduchý – musela se „*nasytit zvědavost veřejnosti poukázáním na nenasytnost velmocí*“.²⁵⁷

²⁴⁸ Vévoda orleánský se vrátil do Besançonu, vévoda bourbonský do Orléansu a vévoda d'Angoulême působil v Provence. Jediná vévodkyně d'Angoulême byla donucena odplout do Británie. DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 18, 25, 41 a 78.

²⁴⁹ V čele rojalistů stál markýz de la Rochejacquelin. Napadení četníci žádali o posily a Napoleon jim zaslal oddíl zhruba 3 000 mužů. Při potlačování pomohl i Fouché, jenž s pomocí svého konfidenta zmařil životy několika rojalistů a dokázal zlikvidovat jejich vůdce. COOTE, s. 164, 168 a 194.

²⁵⁰ „*Faites une bonne proclamation aux Vendée, qui leur fasse sentir qu'on veut les égarer, tout ce qu'ils me doivent de reconnaissance.*“ DUMAINE, *Correspondance de Napoléon Ier*, sv. 28, s. 193. Originální znění proklamace v *Le Moniteur*, s. 628.

²⁵¹ „*Maršál Brune může využít svých jednotek, aby odzbrojil Marseille a zřídil pluk národních gardistů o 1 500 mužích, složený z vlastenců.*“ Nebo: „*Všichni šlechticové, kteří sloužili pod královskými prapory, musí opustit město.*“ DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 218–219.

²⁵² „*Tous les efforts des émigrés et de l'ennemi se portent sur cette ville, où ils voudraient opérer un mouvement pour s'en emparer.*“ Tamtéž, s. 84.

²⁵³ Tamtéž, s. 198.

²⁵⁴ Ti, kteří bez dovolení vzali zbraň do rukou, měli být zatčeni spolu s těmi, již se „*zdáli generálu Delabordemu nebezpeční*“. Generál Lamarque mohl „*odvolat podprefekty, starosty, velitele a důstojníky národní gardy*“. Tamtéž, s. 207 a 236.

²⁵⁵ „*Recommandez aux les autorités de ne laisser s'introduire aucun individu suspect dans la Vendée.*“ Tamtéž, s. 207.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 212.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 48–49.

Jednotlivé regiony souhlasně tvrdily, že „s císařovým vyložením se v našich srdcích opět probudily pocity lásky“. Všude se vztyčovaly trikolory, lidé se radovali z návratu jejich legitimního vůdce. Všeobecné projevy „absolutní pohody, naděje, radosti a vládnoucího klidu“ doplňovaly příspěvky o zaplacení částek zadluženým či chudým občanům.²⁵⁸ Proti všem králům, již „chtěli navždy zatlačit náš národ,“ se šikovaly elitní oddíly mladíků projevujících opravdové vlastenectví. Napoleon měl tyto vítězné pluky vést k hranicím, aby „v nás Evropa opět poznala odvážnou rasu“. Jména studentů byla hrdě otištěna a Francouzi nabádáni, aby následovali jejich příkladu.²⁵⁹

Když císař 10. dubna Carnotovi napsal, že „Provence dnes či zítra vztyčí trikoloru a tím můžeme považovat povstání na jihu za ukončené,“²⁶⁰ bylo to díky tomu, že proti Bourbonům i rojalistům vystupovaly edikty z 25. a 26. března. Ti členové královské rodiny, kteří by byli nalezeni na území císařství, měli být předvedeni před soud a na základě dříve přijatých zákonů odsouzeni.²⁶¹ Edikt z 26. března obstavil emigrantům majetek; to, co získali koupí, propadlo státu, a naopak na to, co byli nuceni vrátit do rukou původních majitelů, se obstavení nevztahovalo.²⁶²

Oříškem bylo, jak naložit se zkosnatělým byrokratickým aparátem a lidmi dosazenými za Ludvíka XVIII. Ti totiž představovali tu největší, a co hůře, latentní hrozbu podkopání nového režimu. Carnot obdržel zprávu, že „všechny císařovy zásluhy [...] přijdou vniveč, dokud nebudou prefekti, generální sekretáři, podprefekti, starostové a další zaměstnanci propuštěni“.²⁶³ Došlo tedy k hromadnému propouštění,²⁶⁴ jelikož starostové a prefekti se často spolčovali s rojalisty, pokud jimi nebyli oni sami. Sounáležitost musela vládnout především v těchto funkcích napříč celou zemí, neboť představitelé obcí a měst odevzdávali daně, dohlíželi na volby i ubytování vojáků, vydávali zákony v zájmu Francie a především organizovali konskripce občanů ve svém obvodu.²⁶⁵

²⁵⁸ *Le Moniteur*, s. 565–572.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 513, 549, 557, 602 a 636.

²⁶⁰ „Il paraît que tout la Provence arborera aujourd’hui ou demain la cocarde tricolore; ainsi on peut regarder l’insurrection du Midi comme terminée.“ DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 89.

²⁶¹ GOLDSMITH, *Supplement au Recueil*, s. 82.

²⁶² Tamtéž, s. 61.

²⁶³ COOTE, s. 183.

²⁶⁴ Ať už se jednalo o plukovníky, generály, starosty či podprefekty nepohodlné režimu, ti všichni byli propuštěni a poté hned zatčeni nebo vyhoštěni, ale pořád sledováni. „Šťastnějším“ byl zabrán majetek včetně koní, již se distribuovali pro armádu. DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 18, 26, 39, 58, 87–88 a 235.

²⁶⁵ COOTE, s. 183.

Ministr války Louis Davout pracoval dnem i nocí na tom, aby uspokojil stále stupňující se Napoleonovy požadavky. Měl na starosti „*ubytování a stravu pro vojáky, musel jim obstarat výzbroj a výstroj a v neposlední řadě se postarat o koně, přepravu a zásoby*“.²⁶⁶ Došlo k trojí organizaci: co se týče vojsk a pomocných oddílů, ustavilo se osm dohlížecích armádních sborů,²⁶⁷ jež měly strážit pohraničí, a 4 hlavní armády: severní, moselská, rýnská a alpská s dvěma rezervními na jihozápadě a jihovýchodě země.²⁶⁸

Co se týče národní gardy, její konsolidace a rozšíření do všech koutů země bylo mnohem důležitější, neboť na ní spočíval úspěch výše zmíněných armád. Dekret z 28. března císařovým jménem „*povolával všechny poddůstojníky a vojáky, kteří opustili armádu, aby se znovu přidali ke svým sborům a pospíchali na ochranu vlasti*“.²⁶⁹ Pro organizaci gard byl zřízen speciální úřad²⁷⁰ a samotné přeskupování jednotek²⁷¹ zabralo několik týdnů. Vysloužili členové francouzské národní gardy měli strážit francouzskou severní hranici a pohraničí se Švýcarskem i Španělskem, usedlí měli bránit města a zbytek byl rozptýlen po celé Francii.²⁷²

A konečně, co se týká cizineckých vojsk ve službách Francie, Napoleon rozkázal přivést z Korsiky a Elby Francouze²⁷³ a z imigrantů utvořit jednotlivé cizinecké legie. Vznikly tak legie piemontsko-italské, švédské, polské, německé a belgické.²⁷⁴

Když se vyřešil problém s verbováním občanů a se zásobováním potravin, nastalo až zmatečné přerozdělování pušek,²⁷⁵ jichž byl vážný nedostatek. Zřizovaly se manufaktury, některé pušky se dovážely z Korsiky a Elby²⁷⁶ a ty vyřazené se opravovaly ve starých továrnách.²⁷⁷ Požadavek na 240 000 pušek nebyl do vypuknutí války splněn a manufaktury se potýkaly s nedostatkem místa a personálu; pokud se nějaký občan zapojil do

²⁶⁶ Tamtéž, s. 189.

²⁶⁷ DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 36–37, 68–73 a 81–82.

²⁶⁸ Tamtéž, sv. 28, s. 142–144.

²⁶⁹ „*L'Empereur appelle tous les sous-officiers et soldats qui ont quitté l'armée à rejoindre leurs corps et à courir à la défense de la patrie.*“ Tamtéž, s. 46–48.

²⁷⁰ „*Je třeba ihned zřídit úřad, který by přinášel informace o všem, co se stalo u národních gard.*“ Tamtéž, s. 39.

²⁷¹ BROWNING, s. 207 a DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 55–57.

²⁷² Napoleon přikázal rozdělit potraviny pro přibližně 250 000 gardistů a 80 000 koní. COOTE, s. 190 a DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 39–42 a 50–51.

²⁷³ „*Požádají, aby tři fregaty, korveta a tři bárky [...] převezly do Francie tři tisícovky mužů z francouzského vojska, již jsou na Korsice.*“ DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 21 a 23.

²⁷⁴ Tamtéž, s. 22, 59 a 70.

²⁷⁵ Redistribuce pušek v DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 23–24, 43, 62 a 230.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 42.

²⁷⁷ Tamtéž, s. 42–43.

procesu vyrábění zbraní, většinou se jednalo o nepříliš produktivního člověka (nezřídka kvůli neplacení platu), což celý náročný proces vyzbrojování jen zdržovalo.²⁷⁸

Dekret z 22. dubna²⁷⁹ povolával do zbraně „*v pohraničních departementech svobodné oddíly*“ mužů, kteří byli děleni na pěší a kavalerii. Tyto jednotky si sice musely obstarávat výzbroj a výstroj na vlastní náklady, nicméně díky tomu, že „*vše, co od nepřítelů ukořistily, propadlo jim*“ a za každého zajatce získaly od 30 franků výše, se císařovi povedlo vytvořit dobrovolnickou domobranu, postupně rozšířenou i ve vnitřních departementech.

Vyzbrojování a tvoření oddílů se dokončilo na konci května. Bonaparte ještě nechal opevnit některá města, aby odolala případnému útoku spojenců.²⁸⁰ Centrem shromažďování vojenských materiálů se stalo Versailles, kde byly vystaveny sklady a přeorganizovávaly se zde pluky;²⁸¹ přístavní města měla chránit pobřeží²⁸² a na mostech se rozestavovala děla.²⁸³ Ani takovéto mobilizace a fortifikace důležitých míst nemohly čelit několikanásobné přesile spojenců; mohla sice pár dní vydržet, ale jistě ne do doby, než by Napoleon povolal do služby dalších několik desítek tisíc mužů, aby odrazil útok nepřátel.

Otázka následnictví byla pro přežití bonapartovského rodu významná. Napoleon prosazoval regentství – pokud by byl poražen – v čele s Františkovou dcerou Marií Louisou, dokud se nestane budoucím císařem Františkův vnuk Orlík. Rakouský císař se však nedal obměkčit, neboť Marie Louisa dostala za neochotu přidat se k Napoleonovi vévodství parmské a vysokou apanáž²⁸⁴ a Orlíka úzkostlivě vychovávali v duchu rakouských tradic a kultury.²⁸⁵ Napoleon si nejspíše myslel, že když bude Františkova dcera vládnout

²⁷⁸ O celém procesu přípravy vojáků na válku viz COOTE, s. 188–195.

²⁷⁹ DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 116–117.

²⁸⁰ V Paříži se budovaly reduty a na výšinách instalovaly kanony, vzaté z lodí, spolu se 6 000 muži, kteří je obsluhovali. COOTE, s. 195 a DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 28–30, 61, 171 a především s. 189–190, 231–234 a 245.

²⁸¹ DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 61–65.

²⁸² „*Vévodo Decrési, dejte mi vědět, zda Brest, Toulon a ostatní přímořská města disponují vojáky, posádkou a zbrojnými inženýry pro ochranu těchto měst.*“ Tamtéž, s. 38.

²⁸³ Tamtéž, s. 259.

²⁸⁴ BROWNING, s. 189.

²⁸⁵ Z Talleyrandova dopisu Ludvíku XVIII.: „*Císař František nařídil [chůvě Napoleona II.] paní de Montesquiou, aby mu svěřila dítě, o němž se starala. Její jazyk tolik odporoval usnesení Rakouska a ostatních mocností, že si císař nepřál, aby nadále zůstávala s jeho vnukem. Zítra dostane příkaz, aby se vrátila do Francie. Dítě bude umístěno v paláci ve Vídni.*“ PALLAIN, s. 358.

Francii, Rakousko nezasáhne.²⁸⁶ Nevěděl však o tom, že Joachim Murat se ve stejné chvíli pokouší o převrat v Itálii²⁸⁷ a znemožňuje jakékoli vyjednávání.

V úvahu nepřipadali ani Napoleonovi sourozenci a jejich choti. Joseph a Jérôme Bonapartovi byli již během Napoleonova pochodu na Paříž zadrženi, Elisa Bonapartová, Kateřina Vestfálská a Pauline Borghesová byly internovány.²⁸⁸ Obchodní loďstvo bylo zajato, diplomatická korespondence s okolními zeměmi přerušena, někteří vojáci drženi v nepřátelských pevnostech a německé noviny byly proti Francii na poplach.²⁸⁹

Marná se zdála i snaha o zprostředkování míru s jednotlivými mocnostmi. Úsilí o kontakt s britským princem-regentem, jenž dopis ani neotevřel²⁹⁰ či s ostatními panovníky²⁹¹ bylo zastaveno hned na hranicích Francie. Ani emotivní dopis Františkovi I. nepřispěl k oteplení vztahů s Francií: „*Můj přemilý tcháne, [...] největším z mých přání je opět v Paříži zřít ty nejsladší objekty, svou manželku a syna. [...] Jelikož císařovna důstojnost může pouze zvětšit Vaši něžnost vůči ní, chápete, jak moc jí musím projevít to samé.*“²⁹² I tento dopis zůstal bez odpovědi. Napoleon si uvědomoval, že se neodvratně blíží válka a potřeboval získat čas. Zahájil ofenzivu – počal spojenece před ostatními hanit,²⁹³ čímž dosáhl toho, že „*se mobilizace nesla ve znamení národní sebeobrany*“.²⁹⁴

Císařova nová vláda přinesla pro občany nové svobody, alespoň to si Napoleon myslel. Vrcholem jeho návratu se měl stát nový dodatek ke stávajícím ústavě *Charte constitutionnelle*. Zavázal se, že v budoucnu svolá zvláštní komisi, jež slavnostně přijme články nového dodatku k ústavám z minulých let. Císař teď musel najít někoho, kdo by články sepsal a představil mu je. Takovou osobou byl liberál Benjamin Consant, muž, který kritizoval²⁹⁵

²⁸⁶ GUEDALLA, s. 52–53.

²⁸⁷ Fakt, že na svatou půdu Papežského státu vkročil i přes ujišťování Pia VII., že jej ochrání, zcela jistě narušil již tak křehké vztahy Francie s Rakouskem. WEIL, Maurice-Henri. *Joachim Murat, Roi de Naples: La Dernière Année de Règne*. Sv. 3. Paris: Ancienne librairie Thorin et fils, 1909. S. 87–89 a 492.

²⁸⁸ PALLAIN, s. 330–331.

²⁸⁹ BROWNING, s. 191 a COOTE, s. 172.

²⁹⁰ „*Seznamuji Vaši Excelenci s tím, že princ-regent odmítl přijmout dopis, jenž mu byl adresován, a přikázal mi jej odeslat do Vídně.*“ GOLDSMITH, *Supplement au Recueil*, s. 241.

²⁹¹ „*Obnovení císařského trůnu bylo nutné pro štěstí všech Francouzů; mým největším cílem je udržení klidu v Evropě. [...] Neměnným principem francouzské politiky bude nejabsolutnější respekt vůči nezávislosti ostatních národů.*“ DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 76–77.

²⁹² „*Très-cher Beau-Père, [...] le plus vif de mes vœux est de revoir l'objet de mes plus douces affections, mon épouse et mon fils. [...] Si la dignité de la conduite de l'Impératrice n'a pu qu'accroître la tendresse de Votre Majesté, vous comprenez combien je dois désirer de lui témoigner ma vive reconnaissance.*“ Tamtéž, s. 60.

²⁹³ Mezi jeho důkazy patřilo provolání všech Francouzů, že jej chtějí zpátky na trůně a hrozba od evropských korunovaných hlav, že Francii zničí. COOTE, s. 170 a DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 32–34.

²⁹⁴ COOTE, s. 170.

²⁹⁵ „*Bonaparte si, na rozdíl od barbarských dobyvatelů, barbarství vybral; ve skutečnosti jej upřednostňoval. V době osvícenství usiloval o návrat do tmy. Z klidných a slušných lidí se rozhodl učinit chamtivé a krvežíznivé*

Napoleonovu politiku a k překvapení všech se mu povedlo, aby císař jeho nové články s liberálním nádechem schválil.

Acte additionnel aux constitutions de l'Empire neboli *Dodatkový zákon k Ústavám císařství*, jak se dokument oficiálně nazýval, měl hanlivé označení „benjaminka“; odkazovalo se tak k jejímu tvůrci a k jakémusi urychlenému, nezralému schválení jejích článků. Nelze se jejím kritikům divit – Dodatek se sepsal přes noc a císařem byl přijat 22. dubna 1815.

Co onen nový Dodatek obsahoval?²⁹⁶ Do nově utvářených komor mohli být voleni všichni Francouzi, volební právo se rozšířilo na 100 000 lidí. Zrušila se cenzura tisku a provázanost náboženství se státem, stanné právo se vztahovalo pouze na vojenské delikty, jednání Sněmovny pairů se mělo stát veřejným a exekutiva se měla nově podřídit legislativě. Nejvítanější změnou se měly stát konskripce vyhlášené oběma komorami. Paradoxně nebyl z nové ústavy nadšen nikdo – ani jakobíni, ani liberálové²⁹⁷ a nejvíce ústavu odsuzoval císař.²⁹⁸

Dodatek měl být ještě schválen lidem. Ministři navrhovali, aby byly jednotlivé články projednány volenými zástupci, císař si nicméně alespoň v tomto prosadil svou. Na 26. květen svolal shromáždění,²⁹⁹ na němž se občané měli v plebiscitu vyjádřit buď pro, nebo proti Dodatku. Zdrcující výsledek³⁰⁰ vyslovující se pro přijetí Dodatku dodnes vyvolává podezření na kupčení s hlasy či určitý nátlak ze strany státu. Dodatek byl vzhledem k nevraživosti většiny národa zbytečným počinem, jak si zavázat Francouze, a Bonaparte si je musel získat zpět. Vítězství ve velké bitvě by jej určitě vrátilo na výsluní.

kočovníky.“ In: Benjamin Constant, Leader of French Liberal Opposition to Napoleon. 301 *Moved Permanently* [online]. Dostupné z: <http://chnm.gmu.edu/revolution/d/676/>.

²⁹⁶ GOLDSMITH, *Supplement au Recueil*, s. 144–152.

²⁹⁷ Bonapartistům vadilo liberální pojetí Dodatku, jež ohrožovalo císaře, jakobínům fakt, že se nekonal žádný návrat k revolučním idejím a liberálům s rojalisty se nezamlouvala absence jejich ideálů. La Fayette se vyjádřil, že šlo o „kombinaci císařských, liberálních a teroristických opatření“. BROWNING, s. 212 a COOTE, s. 161 a 185.

²⁹⁸ „Zbavujete mě mé minulosti, přejí si ji zachovat. [...] Jsem [dodatkem] oslaben a spoután. Francie se ptá: „Co se stalo se starou císařovou rukou, rukou, již potřebuje k podmanění Evropy?““ BROWNING, s. 211.

²⁹⁹ O shromáždění Champ de mai z 1. června 1815 více v BROWNING, s. 214–217, COOTE, s. 195–201 a DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28. s. 141–142 a 246–248 i v novinách *Le Moniteur* na s. 619–620.

³⁰⁰ Pro se vyslovilo asi milion a půl lidí, proti pouhých 4 802. Zpochybňovala se volba vojáků, kteří sice hlasovali pro přijetí Dodatku, ale sami byli negramotní. COOTE, s. 186.

3.3. Protinapoleonská koalice a Muratova porážka (3. – 23. května 1815)

Po podepsání manifestu z 13. března se Prusko, Rusko, Rakousko s Francií a Británií dohodly nejen na utvoření komise,³⁰¹ jež by se zabývala plány na vojenské tažení, ale také na obnovení závazků z chaumontské smlouvy. Kromě Talleyranda uzavřeli zástupci 25. března spojeneckou smlouvu,³⁰² v pořadí již sedmou, namířenou proti Francii. Zavázali se vytvořit tři hlavní armády se dvěma záložními, každá se měla skládat ze 150 000 mužů.³⁰³ Dodatečnou úmluvou z 30. dubna se Británie zavázala zaplatit každé z mocností pět milionů liber.

Stanoviska spojenců byla jasná: Británie si chtěla udržet status ochránce klidu a bezpečí³⁰⁴ na kontinentě, Prusko toužilo Francii rozparcelovat a dostat ji na kolena, Rusko mělo být pobídnuto k účasti na válce tím, že mu Británie „uhradí polovinu dluhů z půjčky Holandsku“³⁰⁵ a Rakousko, toho času zaměstnáno v jižní Itálii vzpurným Muratem, motivovala vidina vysokých britských subsidií.

Z možných Bonapartových spojenců zbýval pouze neapolský král Joachim Murat. Byl jistě povzbuzen Napoleonovým dopisem,³⁰⁶ kvůli němuž zpřetrhal vazby se svými spojenci a vydal se do boje proti nim. S vidinou toho, že se „může stát králem Itálie stejně lehce jako se Napoleon stal císařem Francie,“³⁰⁷ vyhlásil 15. března Rakousku válku. Vůbec celý březen byl pro Murata turbulentní – zatímco 5. března ujišťoval Británii, že svou „politiku Neapolsko vůči vám nezmění,“³⁰⁸ Metternicha se již tázal, jak se zachová vůči nově nastalé situaci, tj. Napoleonově vyloštění.

Muratova zbrkllost jej ovšem znemožnila – kancléř dostal tutéž zprávu z Francie a potvrdila se tak slova jeho tajné policie, že i přes spojení s Rakouskem byl Murat stále v kontaktu s Bonapartem a o vyloštění věděl jako první. Metternich takové podezření pojal již několikrát a sdělil ho i Castlereaghoovi. Britský ministr vzkázal: „*Jeho Veličenstvo [Jiří III.] připustilo, že*

³⁰¹ Komise sestávala ze Schwarzenberga, Wellingtona, Wolkonského, Knesebecka a cara Alexandra. BROWNING, s. 190.

³⁰² GOLDSMITH, *Supplement au Recueil*, s. 234.

³⁰³ Mezi Británií a pevninou začal intenzivní loďní transport – britské jednotky byly z ostrovů urychleně přesouvány do Evropy a transportní lodě se vydaly zpět na Ostrovy pro další regimenty vojáků. BROWNING, s. 190–191, COOTE, s. 179 a JARRET, s. 159.

³⁰⁴ Po bitvě u Waterloo se princ-regent v dopise Wellingtonovi vyjádřil, že „*Anglie je opět předurčena k záchraně světa před tyranii*“. WELLESLEY, *Correspondence*, sv. 10, s. 553.

³⁰⁵ „*You may give the Emperor of Russia an assurance that the half of the Dutch loan will be defrayed by us.*“ WELLESLEY, *Correspondence*, sv. 9, s. 591.

³⁰⁶ „*Podpořím Vás s celou svou armádou. Počítám s Vámi.*“ DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 52.

³⁰⁷ BROWNING, s. 202.

³⁰⁸ WEIL, *Joachim Murat*, sv. 3, s. 31.

Rakousko, které aktivně pomáhá dosadit krále sicilského do Neapole, má nárok na správu jeho dobrých území na severu Itálie.“³⁰⁹ Muratova pozice v Neapolsku se otřásla.

Ještě tehdy se Murat mohl zachránit. Metternich mu nabízel malé území v některém z německých států s tím, že „*císař [František I.] přikazuje, aby se s ním [Muratem] jednalo jako s králem až do uzavření konečné smlouvy [...] a v listinách jej nebudeme nazývat jinak než králem Joachimem*“.³¹⁰ I Wellington se nechal slyšet, že „*dokud Murat tento nepřátelský čin nespojí s prohlášením, že má v úmyslu se stát králem Itálie, nebude na něj zaútočeno*“.³¹¹

Tento projev důvěry byl zavrhnut hned poté, co se Metternich dozvěděl, že ve stejný den, kdy Murat napsal svůj dopis o loajalitě k císaři Františkovi, mobilizoval svou armádu a Karolíně³¹² přenechal vládu nad Neapolskem. Motivací k postupu proti rakouským silám pro něj byl jednak Napoleonův útek a jednak také zatčení Pauline Borghesové, jeho švagrové; dá se ale říci, že jejího zadržení využil k tomu, aby ospravedlnil vzepření se Rakousku.

Na konci března se Murat dostal do Rimini a v naději, že získá dobrovolníky pro svou věc, se obrátil k Italům: „*Prozřetelnost vás konečně povolává, abyste byli svobodným národem. Jakým právem si cizinci osobují vám tuto svobodu odnímat? [...] Všechna cizí nadvláda z italské půdy zmizí!*“³¹³ Muratova slova se však setkala s vlažným přijetím a ani protirakouská rétorika nemohla přimět Italy pozvednout zbraň za nejasné vítězství.

Druhého dubnového dne dorazil do Bologny, odkud se rakouská posádka evakuovala. Uprchlým Rakušanům se díky posilám povedlo postupujícího neapolského krále zatlačit zpět do Rimini. Vojevůdce Neipperg Murata pronásledoval podél pobřeží, Bianchi posléze Muratovi odřízl cestu a společně jej pak s Neippergovými posilami³¹⁴ 3. května 1815 porazili u Tolentina. Rakousko zahájilo diplomatickou ofenzivu: vyslanec de Cariati byl vypovězen

³⁰⁹ „His Majesty admitted the principle that Austria actively assisting to restore the King of Sicily to Naples was entitled to his good offices in the north of Italy.“ WELLESLEY, *Correspondence*, sv. 9, s. 583.

³¹⁰ WEIL, Maurice-Henri. *Joachim Murat, Roi de Naples: La Dernière Année de Règne*. Sv. 4. Paris: Ancienne librairie Thorin et fils, 1910. S. 183.

³¹¹ „Unless he has coupled this act of hostility with a declaration that he intends to be King of Italy, he will not be attacked.“ WELLESLEY, *Correspondence*, sv. 9, s. 605.

³¹² Sama královna znala Muratova překotná rozhodnutí. Podle ní se měl přidat na rakouskou stranu, jelikož „*se král musí držet velmoci, jež jej chrání. Náš blahobyt závisí na našem svazku s Rakouskem a František nás neopustí, dokud jsme mu prospěšní*“.

³¹³ „La Providence vous appelle enfin à être une nation indépendante. À quel titre des peuples étrangers prétendent-ils vous enlever cette indépendance? [...] Toute domination étrangère disparaisse du sol italien!“ Tamtéž, s. 504 a 532.

³¹⁴ Proti asi 40 000 Neapolcům stálo zhruba 28 000 rakouských posil, po Muratově porážce u Tolentina se proti němu postavilo cirka 90 000 rakouských jednotek. BROWNING, s. 202–203 a WEIL, *Joachim Murat*, sv. 4, s. 470–474.

od rakouského dvora³¹⁵ a sicilskému králi Ferdinandu Bourbonenskému císař František přislíbil Neapolské království.³¹⁶ Zároveň nejen Muratovi, ale i Napoleonovi hrozil z jihu pochod anglo-sicilských jednotek, na něž tlačil císař František, aby se co nejrychleji vylodily v Neapolsku a Murata zahnal do kouta.

11. května se oslabená a demoralizovaná³¹⁷ neapolská armáda zmožila jen na chabý útok proti posíleným nepřátelům. Muratovo vzbuření nakonec 23. května vyústilo v obsazení Neapolského království Rakušany.³¹⁸ Královna-regentka Karolína Muratová se 22. března vypravila do Terstu, kde byla držena jako rakouská zajatkyně, a její manžel Joachim uprchl³¹⁹ 19. května v noci v přestrojení za námořníka do Provence v naději, že povede oddíl kavalerie v blízké válce. Přišlo však hořké zklamání.

Bonaparte mu v dopise sdělil, že „císař nemůže zaměstnat muže, jenž před rokem bojoval proti Francouzům“.³²⁰ Vyčetl mu také přílišnou horlivost, jež Muratovi znemožnila stát po Napoleonově boku: „Nezmiňuji svou nespokojenost s Vaším chováním, které bylo diametrálně odlišné od Vašich povinností. [...] Královský titul Vám popletl hlavu. Pokud si jej přejete udržet, chovejte se správně a držte své slovo.“³²¹ Rozkmotřením s oběma členy rodiny, již se postavili proti císaři, skončila účast Muratových v Napoleonově příběhu.

Vcelku tvrdá slova lze přičíst na vrub Bonapartově vysílení z organizování vojska a vyzbrojování, ale též i jeho charakteru, neboť se stejně choval nejen k ministru války Davoutovi,³²² nýbrž i k ostatním ministrům.³²³ Císař si ale vybral nesprávný čas, protože v době války se mu hodil každý maršál, a Murat by byl ve finální válce napoleonského období v čele jízdy jistě velmi vítanou posilou.

³¹⁵ „Dvůr konstatoval, že neapolský král bez předchozí deklaráce překročil demarkační linii. Toto neočekávané jednání nelze brát jinak než jako nepřátelský útok. Jeho Výsost přikázala přerušit oficiální komunikace s princem de Caratim a odejmout mu pasy.“ WEIL, *Joachim Murat*, sv. 3, s. 518.

³¹⁶ WEIL, *Joachim Murat*, sv. 4, s. 464–466.

³¹⁷ Sám Murat „neměl ani sebevědomí, ani zápal pro věc a ani energii na vedení kavalerie ve velké armádě“. Tamtéž, s. 285.

³¹⁸ Neipperg Marii Louise napsal, že „nás všude vítají s otevřenou náručí. Je opravdu neuvěřitelné, že si král myslel, že má v Itálii nějaké stoupence.“ Tamtéž, s. 478.

³¹⁹ WEIL, Maurice-Henri. *Joachim Murat, Roi de Naples: La Dernière Année de Règne*. Sv. 5. Paris: Ancienne librairie Thorin et fils, 1910. S. 222–225.

³²⁰ BROWNING, s. 203.

³²¹ WEIL, *Joachim Murat*, sv. 4, s. 504–505.

³²² „Zdá se mi, že oddělení ministerstva války zapoměla způsoby, jež platily po celá léta.“ V dalším dopise mu psal, že „v této oblasti vládne velká lhostejnost“. DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 225.

³²³ „Nerozumím dopisu, který jste mi dnes zaslal. [...] Vidím, že jsme bohužel ztratili čtrnáct dní. Pokud to takto půjde dál, není možné ničeho dosáhnout. Čím to, že jste ještě nejmenoval kapitány? [...]“ A jinde: „Vaše hlášení vůbec neodpovídá tomu, čím jsem Vás pověřil.“ Tamtéž, s. 161 a 173.

4. Vyvrcholení napoleonských válek (12. – 18. června 1815)

Napoleon se na svou poslední vojenskou výpravu vydal v pondělí 12. června před úsvitem. Den předtím proběhla rodinná večeře, na níž byla přítomná jeho švagrová Hortensie se svými dvěma syny i bratři Jérôme a Joseph Bonapartovi.³²⁴ Nejmladší Jérôme se na Napoleonův rozkaz stal generálporučíkem 6. divize,³²⁵ mladší Lucien „zasedal na všech radách, kde měl rozhodující hlas“³²⁶ a nejstarší Joseph předsedal ministerské radě. Ve své funkci kontroloval mimo jiné i veškerou korespondenci.³²⁷

Paříž měl hlavní slovo ministr války Davout,³²⁸ jemuž bylo dle Napoleonových slov k dispozici „30 000 národních gardistů, 20 000 odvedenců, stejný počet námořníků a dalších 20 000 mužů, již byli k dispozici v departementech“.³²⁹ Císař si byl vědom toho, že nejzranitelnějším místem bylo právě hlavní město, kde sídlilo nejvíce továren, obyvatel a jako takové představovalo moc pro toho, kdo jej ovládal. V takové situaci si nemohl dovolit zklamat veřejné mínění, neboť věděl, že zrádný Fouché si od počátku myslí na jeho pozici.³³⁰

Ačkoli se Napoleon činil se všemožnými přípravami a opevňováním pohraničních měst i Paříže, neuvědomoval si, že čím déle otálí, tím blíže se spojenci blížili k hranicím Francie. Nejohroženější byl sever jednak kvůli tomu, že zde hrozilo vylodění Britů a jednak i kvůli tomu, že se Paříž nacházela nejbližše tomuto hraničnímu přechodu. Muselo tedy zákonitě dojít k „defenzivní kampani na severu Francie a ofenzivní v Belgii“.³³¹

Podobně se odehrával každý císařův postup: nepřátelské vojsko bylo ochromeno překvapivým a rychlým postupem,³³² následně bylo vystaveno ničujícímu úderu francouzského dělostřelectva, po němž následovala těžká jízda a nakonec měla zbývající vojáky dobít císařská garda.³³³ Nejinak tomu mělo být i u Waterloo. Napoleon se nejdříve chtěl vypořádat

³²⁴ GUEDALLA, s. 66.

³²⁵ DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 211 a 262.

³²⁶ „Notre frère Lucien prendra séance dans tous les conseils et y aura voix délibérative.“ Tamtéž, s. 274.

³²⁷ „Telegrafické depeše předávané do Paříže i z Paříže budou přineseny našemu bratru princovi Josephovi předtím, než budou moci smět zpátky do oběhu.“ Tamtéž, s. 274–275.

³²⁸ „Pokud vypukne válka, mám v plánu Vás nechat v Paříži v pozici ministra války, správce Paříže a vrchního velitele národních gard, odvedenců i posádek, jež by se ve městě nacházely.“ Tamtéž, s. 144.

³²⁹ Tamtéž, s. 145.

³³⁰ „Rád bych, aby vyhrál jednu či dvě bitvy. Tu třetí prohraje a pak přijde náš čas.“ GUEDALLA, s. 66.

³³¹ Tamtéž, s. 66.

³³² Napoleon měl rád své jednotky „složené a postavené jak chtěl on, přičemž jeho armáda proslula rychlostí, těžkou ofenzívou, nezměrnou ctižádostivostí a improvizací“. COOTE, s. 211.

³³³ FORREST, Alan I. *Waterloo*. New York, NY: Oxford University Press, 2015. ISBN 978-019-9663-255. S. 30.

s Brity, odříznout je od Prusů a zničit i je. Obsazení Bruselu by mu zajistilo pozici i nové muže a mohl by provést výpad na příchozí Rakušany a Prusy.

Otázka Bruselu byla pro císaře zásadní. O Belgii přišel po kapitulaci Paříže rok předtím a nesl to velmi těžce. Nyní toužil své ztracené území dobýt zpět, jak to 16. června napsal Neyovi: „*Žádám o dobré rozestavení jednotek, aby mohlo Vašich osm divízi na první rozkaz rychle a bez obtíží pochodovat na Brusel.*“³³⁴ Ztráta Bruselu poškodila pověst vítězného Bonaparta, který ale svou obsesi vnucoval svým podřízeným a tím je dostával pod tlak, což se na bojišti projevovalo jejich zmateným pobíháním a nemožností přesně plnit rozkazy.

Prvním vytipovaným se stalo město Mons hned za francouzskými hranicemi, na severovýchod od Paříže. Problémem však byla silná fortifikace města, přítomnost početné nizozemské armády a soustava pevností až k Severnímu moři. Druhou variantou bylo východněji položené město Charleroi, přes něhož se francouzská vojska mohla dostat ke křižovatce Quatre Bras a poté přímo na Brusel. Charleroi se po poradě s generály stalo cílovým bodem a všechny části armády měly směřovat do blízkého okolí města, odkud by se naplánoval další postup na sever.

Bonaparte již od začátku června svým plukům přikazoval, aby dokončovaly přípravy a chystaly se vydat na sever. Největší důraz byl kladen na Severní armádu. Výchozím bodem pro belgické tažení bylo po Laonu³³⁵ město Beaumont, „*kteří se stalo velkou vojenskou oblastí. [...] Pěší Garda se rozdělila na tři oddíly, [...] kavalerie Gardy,*“ jež se posléze měla přesunout až k hranicím, „*se usídlila za Beaumontem*“ stejně jako Grouchyho oddíl kavalerie. Beaumont byl též střediskem artilerie a vojáků z Moselské armády.³³⁶

Příprava francouzských vojsk³³⁷ na pochod byla důkladná. Do Holandského království byli vysláni ženisté, aby postavili mosty³³⁸ a vojáci, aby se prodírali lesy³³⁹ a zabránili úniku byť jediné zprávy přes hranice: „*Všechna spojení musí být utnuta, nepustíme žádný povoz ani*

³³⁴ „*Je désire que vos dispositions soient bien faites, pour qu'au premier ordre vos huit divisions puissent marcher rapidement et sans obstacle sur Bruxelles.*“ DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 291.

³³⁵ „*Vyřídte rozkaz Lobauovi, aby evakuoval celý Laon a jeho okolí, jelikož tam 9. a 10. dorazí Garda.*“ Tamtéž, s. 265.

³³⁶ Tamtéž, s. 278–279.

³³⁷ Nikdy více než před rozhodující bitvou o Waterloo se cenila chrabrost a vzdělanost vojáků – v bitvě museli prokázat svůj prospěch a talent, aby byli jmenováni důstojníky. BERTRAND, Jean-Paul. *Napoleon_s Officers. Past & Present*. London: Oxford University Press, 1986, 1.(112.), 91–111.

³³⁸ „*Zažádejte o 6 ženistů, již do nejmenších detailů znají všechny cesty a lokality v belgických departementech.*“ DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 182 a 221.

³³⁹ Bonaparte přikázal, „*aby partyzáni pročešávali lesy až k srdci Belgie*“ a „*přes hory proklouzli do vnitrozemí státu*“. Tamtéž, s. 269.

dostavník. “ Na dopisy „budeme dohlížet nejvíce a žádný nesmí být odeslán“. ³⁴⁰ Takový postup přinesl ovoce – vzájemně si odporujícím zprávám špionů a zběhů se nedalo věřit. ³⁴¹

Spojenci ³⁴² tak byli o postupu francouzských vojsk věrohodně informováni až 15. června na rozdíl od Francouzů, kteří měli vyslýcháním obyvatelstva ³⁴³ den náskok. Shromáždění francouzští vojáci pod Napoleonovým dozorem prováděli před císařem poslední vojenskou přehlídku a uchýlili se ke spánku. Brzy ráno 15. června se z Beaumontu vydali na sever – tím započalo belgické tažení proti sedmé protinapoleonské koalici.

4.1. Poměrování vojenských sil

Potřebu zažehnout vlastenecké citění vyžadovala především francouzská armáda. Napoleon sice 3. června promluvil před oběma Sněmovnami, ³⁴⁴ jenže ani tehdy si nevybral vhodnou chvíli, neboť všichni již věděli o válce díky shromáždění *Champ de mai*, které bylo spíše extravagantní přehlídkou zástupů vojáků a demonstrací síly Francie. Od Napoleona se nedalo čekat nic jiného než překrucování skutečnosti ³⁴⁵ a poukazování na nebezpečí hrozící Paříži.

Francie si totiž ještě moc dobře pamatovala Marchandovo odevzdání hlavního města do rukou spojenců, k nimž se přidal i sám maršál, a císař varoval před opakováním historie. Mnohem více se však jistě obával toho, že ztratí před občany tvář a všechna jeho snaha přijde vniveč. Udělal již tolik ústupků a kompromisů jako nikdy předtím a nehodlal to všechno jen tak zahodit. Potřeboval získat zpět Belgii – či spíše potreboval získat zpět svou prestiž.

Jak jinak strhnout stále ještě váhající vojíny než jim připomenout vítězství dávno minulé, polozapomenutá a zastíněná soudobými událostmi? Císař chytře využil bitvy u Jeny, kde se postavil „*Prusům stejně arogantním jako jsou dnes*,“ zkušenější měli vyprávět o „*strašlivých*

³⁴⁰ „*Toutes communications soient fermées et on ne laisse passer aucune voiture ni diligence. [...] On exerce la plus grande surveillance pour qu'aucune lettre ne puisse passer.*“ Tamtéž, s. 264.

³⁴¹ GUEDALLA, s. 73–74.

³⁴² Aby vévoda předešel úniku informací, přikázal, aby „*nebylo žádnému člověku dovoleno opustit zemi bez toho, aniž bych mu osobně podepsal pas.*“ WELLESLEY, *Correspondence*, sv. 9, s. 621.

³⁴³ „*Po celé cestě do Marchienne [u Charleroi] bude hrabě de Reille vyslýchat obyvatele, aby získal nové informace o pozicích a síle nepřátelských vojsk.*“ DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 283.

³⁴⁴ Celý proslov viz DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 260–261.

³⁴⁵ Je sice pravda, že se spojenci hromadili u hranic, v žádném případě ale nelze souhlasit s tím, že „*v době míru byla prolita krev*,“ neboť útekem z Elby, a tedy závažným porušením smlouvy z Fontainebleau, se Bonaparte sám postavil na stranu agresora.

*zlech činěných Angličany*³⁴⁶ a poté, co koalice „*sežrala dvanáct milionů Poláků a Italů, milion Sasů a šest milionů Belgičanů, sežere i státy dvakrát tak větší než Německo*“.³⁴⁷ Narážka na Francii byla zřejmá – i ten nejvyděšenější voják sebral odvahu a hrdě zvolal „*At žije císař*“.

Armády byly připravené zaútočit již 15. června. V závěrečné bitvě proti sobě stanula dvě vojska – jednotný celek Francouzů a nesourodý spletenec Hannoveranů, Bavorů, Hesenců, Nizozemců a Prusů³⁴⁸ vedených Brity. Ačkoli obě armády sestávaly převážně z nezkušených mladíků, francouzské vojsko bylo o poznání zapálenější pro věc. Ti nerozhodní a bojácní měli po svém boku protřelé veterány, kteří na ně přenesli své „*obrovské zapálení pro císaře a proti jeho nepřátelům*“.³⁴⁹

Spojenecká armáda se v tomto ale odlišovala. Mnohonárodnostní pluky spojovala pouze nenávisť vůči Francouzům, již podněcoval sám pruský velitel Blücher³⁵⁰ se svým štábním velitelem von Gneisenauem. Vrchní velitel vojsk vévoda z Wellingtonu byl se svou nezkušenou armádou nespokojen: „*Místo svých bývalých generálů jsem zahlcen lidmi, které jsem nikdy předtím neviděl. [...] Mám hanebnou, velmi slabou a špatně vyzbrojenou armádu s velice nezkušeným štábem.*“³⁵¹ Přesto se s ní musel vydat do války, neboť na vévodovi závisel osud celé Evropy.

Bonaparte se opíral o zhruba 125 000 vojáků³⁵² včetně nejzkušenějšího oddílu francouzské armády, císařské gardy. Nedílnou součástí byla i hrozivá artilerie a odvážná kavalerie. K císaři se přidalo několik maršálů: někteří uprchli, další se ocitli bez zaměstnání³⁵³ kvůli součinnosti s předchozím režimem a Murat se nepodařeným povstáním a ztrátou Neapolského království vyloučil sám.

³⁴⁶ „*À Iena, contre ces mêmes Prussiens aujourd'hui si arrogants. [...] Que ceux qui ont été prisonniers des Anglais vous fassent le récit de leurs pontons et des maux affreux qu'ils ont soufferts!*“ DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 281.

³⁴⁷ „*Après avoir dévoré douze millions de Polonais, douze millions d'Italiens, un million de Saxons, six millions de Belges, elle devra dévorer les États de deuxième ordre de l'Allemagne.*“ Tamtéž, s. 281.

³⁴⁸ COOTE, s. 206 a 208 a GUEDALLA, s. 75.

³⁴⁹ GUEDALLA, s. 77.

³⁵⁰ COOTE, s. 212 a GUEDALLA, s. 76.

³⁵¹ COOTE, s. 207 a GUEDALLA, s. 73.

³⁵² BROWNING, s. 228, CONNELLY, s. 203–204, FORREST, s. 31 a GUEDALLA, s. 78–79.

³⁵³ Victor s Marmontem doprovodili Ludvíka XVIII. do Gentu a zůstali s ním. Massénu, Saint-Cyra, Augereaua či MacDonalda Bonaparte nepovolal zpátky do služby. CONNELLY, s. 204 a FORREST, s. 32–33.

Podle Talleyranda měla spojenecká vojska čítat na 700 000 vojáků.³⁵⁴ Wellingtonovy jednotky sestávaly ze zhruba 93 000 mužů, z toho byly více než dvě třetiny cizinci.³⁵⁵ Vévodovo vojsko sídlilo v Nizozemí a on přebýval ve Vídni, odkud se spěšně dopravil do svého velitelství v Bruselu. Na jihozápadě mohlo se opírat o předvoje lorda Hilla ve městě Ath a prince Oranžského ve městě Mons. Právě jeho armáda se také potýkala s nedostatkem dobrých vojevůdců, „*výcvik jeho vojáků byl nedostatečný, disciplína nedbalá a jeho ministr války naváděl k nenávisti vůči Britům,*“ jak říká Coote.³⁵⁶

Vévodu z Wellingtonu naštěstí zachraňoval dobrý vztah s pruským velitelem: Blücherova asi 117tisícová armáda zaujala místo na východě ve městě Ligny. Pomocné armády ze severní Itálie a Neapolska³⁵⁷ se měly spojit s hlavní rakouskou armádou, jež se však očekávala až počátkem července, a tou ruskou, u níž se nevědělo, zda vůbec dorazí. Alexandr I. se totiž dozvěděl o tajném spojení Británie, Rakouska a Talleyranda z dokumentů, jež mu zaslal Napoleon.³⁵⁸

Rozešvat spojence se mu ale nepovedlo, neboť Alexandr I. vyjádřil spojencům podporu: „*Mé armády dorazily k Rýnu a budou se ihned řídit rozkazy, které je odkážou ke spolupráci s vojsky belgickými.*“³⁵⁹ Ve stejný den, tedy 11. června, dokonce poslal Wellingtonovi „*meč ozdobený vavříny*“ jakožto důkaz carova obdivu a úcty.³⁶⁰ I přes Castlereaghovy obavy, že ministerstvo zahraničí nestihlo v Paříži utajit citlivé informace, jež „*spadnou Bonapartovi do klína,*“³⁶¹ car vyslal své posily.³⁶² Jelikož byl ale Napoleon na pochodu proti Blücherovi, vévoda Wellington nemohl déle otálet a po zprávách z 15. června se rozhodl zasáhnout.

³⁵⁴ Armáda měla být složena z Britů, Prusů, Rakušanů, Rusů, Bavorů, Holanďanů, obyvatelů německých států, Sardiňanů nebo Hannoverců. PALLAIN, s. 359.

³⁵⁵ BROWNING, s. 227, COOTE, s. 206, CONNELLY, s. 204, FORREST, s. 31 a GUEDALLA, s. 75–76 a 79.

³⁵⁶ COOTE, s. 209.

³⁵⁷ Severoitalská vojska měla pod Frimontovým velením obsahovat zhruba 38 000 Rakušanů s 12 000 Piemontěny, zatímco armáda neapolská měla sestávat z asi 35 000 mužů pod Bianchim. BROWNING, s. 228.

³⁵⁸ COOTE, s. 206.

³⁵⁹ „*Mes armées sont arrivées sur le Rhin, et elles vont suivre immédiatement la direction qui peut les mettre à même de co-opérer avec celles de la Belgique.*“ WELLESLEY, *Correspondence*, sv. 10, s. 562.

³⁶⁰ Tamtéž, s. 562.

³⁶¹ WELLESLEY, *Correspondence*, sv. 9, s. 626.

³⁶² František I. byl připraven od Basileje vyslat 200 000 Rakušanů, Bavorů a Hesenců, zatímco Alexandr I. mohl přispět 150 tisíci muži. Rakušany měl vést kníže ze Schwarzenbergu a Rusy Barclay de Tolly. BROWNING, s. 227, FORREST, s. 31–32 a PALLAIN, s. 357 a 359.

4.2. Quatre Bras a Ligny (16. června 1815)

Ačkoli byla francouzská vojska³⁶³ předem informována o pozicích nepřátel, lidský faktor znemožnil využít jejich výhody. Prvním problémem byly mezilidské vztahy a tím druhým opožděné předávání zpráv. U náčelníka generálního štábu vévody Nicolase Soulta se kombinovalo obojí. Nevraživost mezi ním a velitelem 3. divize hrabětem Dominiqueem Josephem Vandammem málem způsobila neúspěch císařovu plánu vyslat po částech vojska směrem na Charleroi a překvapivým útokem ze všech stran město obsadit.³⁶⁴

Zpráva určená pro Vandamma dorazila až s dvouapůlhodinovým zdržením a svého adresáta v pět hodin ráno ani nezastihla. Generál neuposlechl rozkazy: při noční vyjížděce spadl z koně a zlomil si nohu. Když dorazil na svou trasu, zjistil, že na Charleroi již postupovaly další jednotky. Vandamme jim ve zmatku přikázal zastavit a sám se vydal se svým oddílem do cíle.³⁶⁵ Intervaly, za nichž vojáci vypochoďovali z Beaumontu na sever, se sice dodržovaly, ale kvůli Vandammovi se začaly cesty ucpávat vojáky a hladký přesun jednotek se zadržával.

Před polednem 15. června bylo nakonec město dobyto a stalo se francouzskou centrálou. Stejného dne dorazil do Charleroi i maršál Ney a armáda se rozdělila na dva proudy. Levé křídlo³⁶⁶ v čele s Neyem mělo postupovat na Quatre Bras, zaútočit na Wellingtona, zatlačit jej na severozápad a tím uvolnit pro Napoleona cestu na Brusel. Pravé křídlo³⁶⁷ pod Grouchem dostalo za úkol postupovat na východ, u Fleurus porazit Prusy, dostat se mezi ně a Brity a Blüchera zatlačit na východ, aby se spojenecké armády co nejvíce vzdálily od sebe.

Vytvořily se dvě hlavní fronty: západní u Quatre Bras pod Wellingtonovým velením a východní u Ligny a Sombreffe pod Blücherem.³⁶⁸ Wellington byl podpořen vojsky prince Oranžského a Blücher von Gneisenauovými. Jejich pozice měly být dobytý již 15. června odpoledne, Neyova a Grouchyho liknavost však umožnila protivníkům vojskům se

³⁶³ Dobové rozložení francouzských a spojeneckých pluků viz BROWNING, s. 230–231 a WELLESLEY, *Correspondence*, sv. 10, s. 465–467.

³⁶⁴ O půl třetí ráno měla být vyslána Vandammova pěchota na Charleroi, ve čtyři hodiny by se k nim přidala část Grouchyho kavalerie a každé ze křídel by poté město oblehlo. COOTE, s. 214.

³⁶⁵ O Vandammově nešťastném rozhodnutí viz BROWNING, s. 232.

³⁶⁶ BROWNING, s. 234 a 249, COOTE, s. 216 a 220–22, FORREST, s. 37 a GUEDALLA, s. 83–84.

³⁶⁷ BROWNING, s. 234 – 236, COOTE, s. 214, 216 a 220–221, FORREST, s. 37 a GUEDALLA, s. 83–84.

³⁶⁸ Obrázek 8.

dostatečně zásobit municí a vojáky, neboť se oba maršálové se svými jednotkami usadili několik kilometrů před cílovými městy a prospali celou noc.³⁶⁹

Od brzkého rána 16. června byl na nohou naopak Wellington. V noci pronesl: „*Napoleon mě převezl, má přede mnou náskok 24 hodin.*“³⁷⁰ Nechtěl nechat nic náhodě a spojeneckými posilami nechal plně obsadit Quatre Bras,³⁷¹ sám pak vyrazil za Blücherem na jihovýchod. Pruský maršál sídlil ve mlýně kousek nad Ligny, aby měl přehled o bitevním poli. Rozestavení jednotek však vévodu příliš nepotěšilo, neboť Prusové byli „*moc roztaženi a Francouzi je tak mohli ostřelovat z děl a tím je rozstřílet na kousky*“³⁷² nemluvě o bažinatém terénu před ním a Grouchem s císařem. Blücher přesto Britům slíbil, že „*pokud nebude on sám napaden, přispěchá jim na pomoc*“.³⁷³

Grouchyho jednotky spolu s Napoleonovými čítaly přes 70 000 mužů, spojenců bylo o deset tisíc více.³⁷⁴ Pravé křídlo mělo na Ligny zaútočit, císař měl přispěchat se svými jednotkami a poslat Neyovi depeši, aby se urychleně přesídlil na východ a rozdrtil Blücherovo pravé obnažené křídlo.³⁷⁵ Bonaparte totiž věřil tomu, že Ney již ovládá Quatre Bras, v tom se ale mýlil. Císařova depeše maršálovi s sebou nesla tíživý psychologický efekt: „*Musíte ihned manévrovat dle císařových rozkazů. Pokud budete jednat zbrkle, armáda bude ztracena. Osud Francie je ve Vašich rukou, tak učiňte kroky, které císař žádá.*“³⁷⁶

To maršála rozlítilo, neboť čelil velké přesile spojeneckých vojsk a nemohl splnit rozkaz. Střetl se s Pictonovými posilami i vévodou brunšvickým, on sám čekal na generála d'Erlona a jeho 19tisícové vojsko. Záhy ale obdržel dopis, že generál musel odejít na pomoc Bonapartovi. Ney si uvědomil, že d'Erlon nestihne přijít včas a sám zavíní zkázu Francie. Údajně si přál, „*aby se anglické kulky nacpaly do mého břicha,*“³⁷⁷ od čehož se odvíjel jeho rozkaz Kellermanovi: „*Vrhněte se mezi Angličany, rozdrťte je, rozněte je na kopytech.*“³⁷⁸

³⁶⁹ COOTE, s. 220.

³⁷⁰ GUEDALLA, s. 83.

³⁷¹ BROWNING, s. 238 a WILSON, John Marius. *Memoir of Field-Marshal the Duke of Wellington*. Sv. 2. London: A. Fullarton and Co., 1887. S. 360.

³⁷² COOTE, s. 221 a GUEDALLA, s. 85.

³⁷³ BROWNING, s. 238, COOTE, s. 221, FORREST, s. 40–41 a GUEDALLA, s. 85 a 92.

³⁷⁴ COOTE, s. 221–222 a DUMAINE, sv. 28, s. 293.

³⁷⁵ BROWNING, s. 243.

³⁷⁶ Tamtéž, s. 240.

³⁷⁷ Tamtéž, s. 244.

³⁷⁸ Tamtéž, s. 244.

Ney v záchvatu zuřivosti nelítostně zaútočil s kavalerií na spojenecké síly³⁷⁹ a odvolal císařův rozkaz d'Erlonovi.

Nebýt Napoleonova silného vedení, mohl lehce ztratit Ligny. D'Erlon sice dorazil na bitevní pole, usoudil však, že císař pomoc nepotřebuje a vrátil se zpět za Neyem. Ten po nevydařeném útoku jízdy přikázal Kellermanovým elitním vojskům tasit šavle a postavit se Pictonovým pěšákům. Když generál odmítnul ztratit sice pár jednotek, ale zato skvěle vycvičených, Ney se nenechal odbýt: „*A co na nich záleží? Útočte s tím, co máte! Jedte, hlavně už jedte!*“³⁸⁰ Kellermanovy pluky byly Halkettovými střelci zastřeleny a Ney znovu zavelel své jízdě. Ačkoliv prorazil Wellingtonův pluk vojáků, kavalerie byla poražena i napodruhé a s dalším příchodem spojeneckých vojáků byl poražen i Ney.

Dařilo se naopak Bonapartovi. V osm hodin večer vzdal čekání na d'Erlonovy posily a zaútočil s gardou na Ligny.³⁸¹ I díky Grouchyho kavalerii byli Prusové obklíčeni a zmasakrováni. Marná snaha pruských jezdců Francouze zatlačit vyústila v to, byl pod Blücherem sestřelen kůň a nebýt věrného pobočníka, našel by na bojišti svou smrt.³⁸² V bitvě ale padl vévoda brunšvický a generál Bourmont sám dezertoval k Prusům.³⁸³

Prusové se 17. června dali pod von Gneiseneauovým velením na ústup na sever k městu Wavre; jelikož byli Francouzi opojeni vítězstvím, nedbal Grouchy příliš důsledného pronásledování stahujících se nepřátel.³⁸⁴ Jednalo se o zásadní chybu, neboť von Gneiseneau vedl svá vojska na východ od vesnice Waterloo, kde se plánoval spojit s Wellingtonem. Ti ustupovali také severně, ale k městu Mont-Saint-Jean, aby nebyli přepadeni zepředu Neyem a zboku Napoleonem.³⁸⁵

Zatímco Grouchyho křídlo se snažilo dopadnout pruské vojsko, Napoleonovo křídlo vyrazilo směrem k vyprázdněnému Quatre Bras. Ney na místě ale nebyl; i přes jeho předchozí snahu jej Bonaparte pokáral: „*Císař s bolestí viděl, že jste včera neuspěl a navíc jste utrpěl ztráty.*

³⁷⁹ Více o Neyově zkratkovitém chování viz COOTE, s. 223 a GUEDALLA, s. 85–86.

³⁸⁰ BROWNING, s. 245.

³⁸¹ Bonaparte disponoval 76 tisíci muži, zatímco Blücher jich měl 83 tisíc. FORREST, s. 38.

³⁸² Celkový počet obětí byl kolem 25 tisíc. BROWNING, s. 241 a 249, COOTE, s. 225, FORREST, s. 38 a GUEDALLA, s. 86.

³⁸³ Se slovy „*Nepřeji si pomáhat se zřízením krvavého despotismu ve Francii, jenž by zničil mou zem*“ vyhradil Blücherovi francouzské tažení na Charleroi, ten jej kvůli dezerci nazval „*darebákem*“. BROWNING, s. 233 a 243 a GUEDALLA, s. 81.

³⁸⁴ Grouchy měl použít svou 30tisícovou armádu jako klín mezi Napoleonovo pravé křídlo a Blücherovo vojsko. Na cestu se údajně kvůli deštivému počasí nevydal a předpokládal, že Prusové míří na Lutych. COOTE, s. 227–228.

³⁸⁵ BROWNING, s. 251.

*S d'Erlonovými divizemi by žádný Angličan neunikl.*³⁸⁶ Větší bolestí bylo bezpochyby to, že maršál ve skutečnosti obědval³⁸⁷ jižně od Bonaparta, zatímco se spojenecké armády blížily k Mont-Saint-Jean. Císař se snažil zaútočit alespoň na nedalekou hlídku Uxbridgeovy kavalerie, jež patrolovala ústup Wellingtonových vojsk.

Všechny oddíly – Grouchyho, Bonapartovy, Neyovy, ale i Wellingtonovy a von Gneiseneauovy – zasáhly prudké lijáky a bouře,³⁸⁸ znemožňující hladký postup na sever. I za nepříznivého počasí Uxbridge zavelel: „*Palte! A mířte dobře!*“ Na to Napoleon odpověděl: „*Strílejte! Strílejte! To jsou Angličané!*“³⁸⁹ Své husary poslal za brunšvickým oddílem pěchoty, který je spolu s Brity v kotlině postřílel. Oba velitelé usoudili, že si nemohou dovolit plýtvat jednotkami: Napoleon v protiútocích ustal a se svou armádou se utábořil, zatímco Uxbridge se spojil s Wellingtonem a Blücherem v pruském velitelství ve Waterloo.

Osobní nepřátelství a ambice zastiňovaly neschopnost vojsk vyvinout takovou rychlost a disciplínu, s jakou se bili u Ligny a Quatre Bras. Promoklí a zablácení vojáci museli za pochodu střílet na nepřítele. Vyčerpanost, hrůzy bitevních řeží a nedostatek munice oslabovaly obě armády – ta francouzská na tom ale byla s morálkou o něco hůře, což se projevilo hned nazítří.

4.3. Waterloo (18. června 1815)

I když francouzským vojskům stačila přítomnost císaře pro dodání kuráže, proti Napoleonovi hrály všechny faktory. Jednalo se hlavně o nesplněné rozkazy, aby obě jeho křídla porazila nepřítele a on provedl masivní frontální útok na Wellingtona. Potom fakt, že místo střetnutí nevybral on sám, ale vévoda z Wellingtonu, mu dával nespornou nevýhodu, protože neznal terén bitvy a nemohl určit vhodnou strategii. Nejobtížnější ale bylo, že vždy neochotně vyslechnul rady ostatních vojáků, kteří přímo s Wellingtonem bojovali, ale přesto použil svou osvědčenou taktiku přímého útoku. Díky tomu dříve vyhrával, nyní však musel zaujmout jiný postoj k manévrování, protože věděl, že před ním stojí osudové střetnutí.

³⁸⁶ Tamtéž, s. 252.

³⁸⁷ Na Neyově sebevědomí se odrazilo to, když mu Soult sdělil, jak císař s „*hlubokou nespokojeností pohlížel na jeho jednání proti Britům*“. Za nečinnost při dohánění Wellingtona jej Napoleon navíc ponižil před vojáky, což k disciplíně ani jedné straně nepřispělo. COOTE, s. 228.

³⁸⁸ Kvůli nepříznivému počasí do bahna zabředli jak vojáci, tak i koně a děla. COOTE, s. 229 a FORREST, s. 39.

³⁸⁹ BROWNING, s. 253 a GUEDALLA, s. 90.

Mohlo by se říci, že kdyby více dbal rad ostatních maršálů, blížící se bitva by dopadla jinak. Maršál Soult orodoval za to, aby byl Grouchy odvolán ze své mise, vrátil se ke své armádě a společně s ní čelil Prusům na pravém křídle. Napoleon mu odpověděl: „*Jen proto, že jste byl poražen Wellingtonem, jej považujete za skvělého generála. Říkám vám, že Wellington je špatný generál, angličtí vojáci špatní vojáci a že celá tahle věc bude rychle odbytá.*“³⁹⁰

S Bonapartem nesouhlasil ani generál Reille. Pověděl mu – což se později prokázalo jako bolestivá pravda – o neotřesitelné disciplíně britských vojáků a jejich „*mimořádnému umění zamířit a pálit*“. Francouzská vojska se měla soustředit spíše na manévrování než na pochod vpřed.³⁹¹ Ani zprávy od muže obsluhujícího britské vojáky, které císaři sdělovaly úmysl Prusů spojit se s Brity,³⁹² Napoleona nedonutily přejít na jinou strategii. Na vině mohla být i absence Grouchyho dopisů, jenž nebyl schopen s přesností určit, kam von Gneiseneau pochoduje.

Napoleon³⁹³ se svým štábem ale věděl, že musí konat a nemůže čekat, až zablácená zem zaschne. Jejich nepřátelé³⁹⁴ se totiž už šikovali na křižovatce vedoucí na Waterloo a Brusel. Wellingtonova vojenská genialita pro Brity připravila obrovskou výhodu. Bojiště sestávalo z nerovného terénu, stoupajícího a zase klesajícího – pochodující Francouze měly zdržet rozmočené svahy, zatímco britské jednotky čekaly v úkrytu za nízkými hřebeny.³⁹⁵ Výhodu představovaly tři budovy:³⁹⁶ farmu La Haye Sainte na cestě do Bruselu, farmu Papelotte napravo od cesty a malý zámek Hougomont úplně nalevo. Napoleon se rozhodl zaútočit právě na zámeček v domnění, že se Wellingtonova vojska vydají zámek dobýt zpět, přičemž císař současně zaútočí na levou farmu a tím zabrání spojení britských a pruských jednotek.³⁹⁷

V neděli 18. června, před půl dvanáctou dopoledne, zazněl výstřel z děla: francouzská vojska vypochoďovala na zámeček.³⁹⁸ Hougomont byl ale bráněn nasavskými a hannoverskými oddíly pod velením důstojníka Leekeho; Jérôme Bonaparte ztratil příliš mnoho času a jednotek dobýváním nedobytného. I když prolomili vrata do nádvoří, na Francouze se sesypávalo několik salv z mušket a děl a Jérôme přesto v útoku neustával a vojáky po vlnách

³⁹⁰ BROWNING, s. 259 a COOTE, s. 231.

³⁹¹ BROWNING, s. 260 a COOTE, s. 232.

³⁹² BROWNING, s. 260–261, COOTE, s. 232 a GUEDALLA, 94–95.

³⁹³ Celkový počet Francouzů byl zhruba 72 tisíc. BROWNING, s. 261 a FORREST, s. 43.

³⁹⁴ Celá smíšená armáda pod vévodovým velením čítala na 68 tisíc mužů. BROWNING, s. 257–259 a 261, COOTE, s. 233 a FORREST, s. 42.

³⁹⁵ BROWNING, s. 256–257, COOTE, s. 234–235 a 237 a FORREST, s. 39–40.

³⁹⁶ COOTE, s. 234 a GUEDALLA, s. 91.

³⁹⁷ COOTE, s. 234.

³⁹⁸ Obrázek 9.

posílal na jistou smrt.³⁹⁹ Díky silné spojenecké obraně nemusel Wellington vysílat své jednotky a mohl se plně soustředit na francouzské vojsko, jež se vydalo zaútočit na jeho centrální pozici.

Útok na Wellingtonův střed vedl generál d'Erlon s 16 000 muži.⁴⁰⁰ Generál zteč rozdělil do čtyř vln, z nichž každá měla dobýt jinou pozici a zvrátit průběh bitvy. D'Erlon, stejně jako Jérôme, dopadl katastrofálně – podmáčená půda, zamaskované britské oddíly a vysoké žito⁴⁰¹ neumožnily uskutečnit prověřenou taktiku masivního výpadu na nepřátele. Pictonovy a Kemptovy oddíly nejprve vypálily, poté vyrazili s bajonety proti Francouzům, přivodili jim těžké ztráty a zatlačili je zpět. Zašli ale příliš daleko, dostali se mezi zmatené Francouze a nemohli se přeskupit, proto ztratili až jednu třetinu jízdy.⁴⁰² Zbývající Uxbridgeova kavalerie pobila ustupující francouzská vojska a sama přišla o několik mužů.⁴⁰³

Zatímco Uxbridgeova vojska ničila d'Erlonův oddíl, Ney vycítil příležitost a zaútočil po Uxbridgeově pravé straně na centrální pozici Britů. Jeho horlivost byla draze vykoupena. Bez dělostřelecké podpory ztratil mnoho ze svých 10 000 jezdců,⁴⁰⁴ ale povedlo se mu citelně snížit počet jednotek usazených v Hougomontu. Francouzi zámek zapálili,⁴⁰⁵ nepříteli nechali jediný volný průchod a během jejich útěku je masakrovali šavlemi.⁴⁰⁶ Kouř z hořícího zámku zabraňoval Neyovi vidět přesný postup hannoverských oddílů, přesto vyrazil. Pětitisícová kavalerie několik desítek minut útočila, se stejnou vervou byla však odrážena.

Ney se však dokázal probojovat skrz přední linii Wellingtonova oddílu a i když se na něj poté Uxbridge obrátil, znatelně poškodil pevná uskupení vojáků. Odvážný útok potvrzuje velšský kapitán Rees Gronow: „[Francouzská kavalerie] *neochotná ustoupit mávala meči a za křiku ‚Ať žije císař‘ dovolila stovkám nepřátel, aby je pokosili, než aby se jim sama vzdala.*“⁴⁰⁷ Nebýt příchodu Prusů, mohli by Francouzi tuto fázi vyhrát.⁴⁰⁸

³⁹⁹ Nejen že byly zdecimovány Jérômovy útočící jednotky, ale i zbytek přehajících mužů. BROWNING, s. 262 a COOTE, s. 235.

⁴⁰⁰ FORREST, s. 45.

⁴⁰¹ COOTE, s. 236–237.

⁴⁰² FORREST, s. 45.

⁴⁰³ COOTE, s. 237.

⁴⁰⁴ FORREST, s. 47.

⁴⁰⁵ BROWNING, s. 265 a GUEDALLA, s. 97.

⁴⁰⁶ Podle Forresta přežilo pouze 40 z několika stovek vojáků. FORREST, s. 49.

⁴⁰⁷ COOTE, s. 238.

⁴⁰⁸ Wellington dokonce zvažoval, že nechá Ludvíka XVIII. odvézt opět do Brugg, aby Napoleon neohrozil bourbonskou větev. Ludvík odmítl a vyjádřil se, že vidí „s důvěrou a jistotou armády spojenců na hranicích mého státu“ a počká si na kladný výsledek bitvy. WELLESLEY, *Correspondence*, sv. 9, s. 620.

Neyovo částečné vítězství jej přimělo k tomu, aby povolal dalších 9 000 jezdců a probil se přes Brity v linii od Hougomontu k La Haye Sainte. Úspěch tohoto kroku popisuje jeden z nepřátelských důstojníků: „*Byli jsme v nebezpečí. Každou minutou se pro nás bitva stávala nejistější.*“⁴⁰⁹ V zápalu boje Ney požadoval i oddíly císařské gardy, aby pomohly zatlačit nepřítele. Od Napoleona se mu ale dostalo odpovědi: „*Odkud si myslíte, že je mám vzít? Chcete ode mě, abych je vyrobil?*“⁴¹⁰ Touha po vyhrání bitvy v čele své gardy zastínila Napoleonovo myšlení. Neyovo úspěšné tažení mu mohlo vyhrát levou stranu bitvy a porazit Brity, zatímco francouzské křídlo zprava a Napoleonovo vojsko zleva mohlo zničit Prusy.

Dohadování mezi veliteli zabralo notnou chvíli, která umožnila Francouzům a spojencům reorganizovat vojska. Britská, brunšvická a holandská vojska postoupila trochu kupředu, když se kolem čtvrté hodiny odpolední objevili Prusové⁴¹¹ s Friedrichem von Bülowem a Hansem von Zietenem. Pravá strana bojiště, kterou měl na starosti Grouchy, nebyla vůbec jištěna francouzskou kavalerií.

Kdyby Grouchy⁴¹² vyslechl rad svých podřízených a zatlačil Prusy nebo je zaměstnal u Wavre, Bonapartovo vojsko mohlo vyrazit proti Britům. Síla 33tisícového vojska mohla císařovi zcela jistě zvrátit průběh bitvy, kdyby Grouchy plnil svůj úkol o něco důkladněji. Na Bonapartův výstřel z kanonu, symbol ohrožení francouzské armády, Jean-Baptiste Gérard reagoval směrem ke Grouchymu: „*Pane maršále, je vaší povinností pochodovat ke kanonu.*“ Maršál mu ale odpověděl, že „*mou povinností je dodržovat císařovy rozkazy,*“⁴¹³ což znamenalo pronásledovat Prusy. Grouchy si však neuvědomoval, že slepým plněním příkazu promarnil několik šancí, jak pruskou armádu odříznout od té britské.

Nelze ale Grouchyho podezřívát z úplné apatie. Nejezdil bezcílně po bojišti, jak si myslí Browning a Guedalla, ale útočil na Prusy u Wavre. Von Thielmannovy jednotky odolávaly, ale postupně ztrácely muže, zatímco maršál Grouchy získával převahu. Jednalo se ovšem o taktický manévr ze strany Prusů: von Thielmannova žádost o posily byla zamítnuta von Gneisenauem: „*Ani moc nezáleží na tom, jestli je rozdrčen u Wavre, dokud my nezvítězíme tady.*“⁴¹⁴ Grouchy tedy plnil svůj úkol, ale zaměstnal všechnu svou kavalerii.⁴¹⁵

⁴⁰⁹ COOTE, s. 239–240.

⁴¹⁰ JOHNSTON, s. 460.

⁴¹¹ BROWNING, s. 268–269, COOTE, s. 239–240 a FORREST, s. 47.

⁴¹² V onu kritickou chvíli maršál disponoval 33 tisíci vojáky a 116 děly. BROWNING, s. 255.

⁴¹³ „*Pane maršále, je vaší povinností pochodovat ke kanónu.*“ BROWNING, s. 256 a COOTE, s. 235.

⁴¹⁴ FORREST, s. 48.

Proti Prusům u Waterloo byl vyslán Mouton de Lobau a dva oddíly císařské gardy, aby je alespoň pozdržely, neboť proti 10 000 Francouzů stál zhruba trojnásobek Prusů.⁴¹⁶ Kvůli novým posilám se Bonaparte konečně odhodlal v sedm hodin večer vyrazit s 12 pluky⁴¹⁷ císařské gardy proti Wellingtonovi. Napoleon vedl svou gardu na smrt – bez „*posil z bočních řad, ochrany kavalerie, podpory dělostřelectva a dostatečné palebné síly*“⁴¹⁸ nemohl čelit několikanásobné převaze spojeneckých vojsk.

Když se přiblížili k hřebenům, garda měla nepřítele nadosah. Zpoza rostoucího žita se však znenadání objevil nepřítel. Po zvolání, „*Ted, Maitlande, ted' je váš čas,*“⁴¹⁹ Britové s pověstnou přesností stříleli do předních řad Francouzů. Stovky mužů zahynuly během pár minut a zbytek byl děly zahánán zpět do údolí, kde se rozdělil na dva proudy. Leekeovy oddíly⁴²⁰ pobily pravý proud a zahnal je k levému, na což Wellington čekal.

Když opadl kouř z kanonů, vévoda provedl zničující gesto – na vyvýšeném místě sňal svůj zdobný klobouk a zvedl jej nad hlavu;⁴²¹ tak přikázal celé mase spojenecké armády, aby uskutečnila devastující útok. Jednotná Wellingtonova armáda se dostala mezi prchající Francouze a pobíjela je šavlemi. Dříve neohrožená garda se dala na útěk a vojáci začali křičet: „*Vše je ztraceno! Garda je poražena!*“⁴²²

Došlo k hromadnému rozpadu francouzských oddílů a muži začali prchat z bojiště. Dělostřelci a zbývající pěchota „*neměli proč vydržet*“ a dobytý Hougomont s farmou La Haye Sainte hromadně opouštěli.⁴²³ Jakmile byly pruské oddíly hotovy s Lobauem, dostaly se k ustupující gardě, která statečně odolávala jejich nájezdům včetně střelbě smíšených spojeneckých pluků a kryla Napoleonův ústup do Francie.

⁴¹⁵ Gérard dokonce Grouchyho žádal, aby mohl za hlavní francouzskou armádou vyrazit s částí své armády, i to mu ale maršál zamítnul. BROWNING, s. 256.

⁴¹⁶ BROWNING, s. 266, CONNELLY, s. 205 a FORREST, s. 47.

⁴¹⁷ Pouhých 5 tisíc gardistů mělo čelit asi 55 tisícům spojenců. FORREST, s. 50.

⁴¹⁸ COOTE, s. 241.

⁴¹⁹ BROWNING, s. 270 a GUEDALLA, s. 98.

⁴²⁰ BROWNING, s. 270 a COOTE, s. 242.

⁴²¹ BROWNING, s. 270, COOTE, s. 242–243 a GUEDALLA, s. 98.

⁴²² „*Tout est perdu! La Garde est repoussé!*“ DUMAINE, sv. 28, s. 297.

⁴²³ FORREST, s. 51.

5. Druhá restaurace Bourbonů (19. června – 18. července 1815)

Přehnané ambice a neochota změnit svůj styl boje připravily císaře Bonaparta nejen o znovunabytí císařství, ale též o muže ochotné položit za něj život. Poslední odvážní, císařská garda, „*žijící a chodící pevnost*“,⁴²⁴ tvořila hradbu proti přicházejícím spojeneckým útokům a s císařem uprostřed mířili na jih k francouzské hranici. Sice bylo již dávno po bitvě, ale Prusové neustávali v pronásledování až k belgickým hranicím; po cestě nepřítel zajímali jako vězně a brali jejich děla.⁴²⁵ Na hodně Francouzů pouze zaútočili a nechali je vykrvácet.⁴²⁶ Proto počet mrtvých vystoupal na 67 000 Francouzů, zatímco Wellingtonova armáda se zmenšila o zhruba 23 000 mužů a Blücherova o 30 000.

Mnozí Francouzi z bojiště utekli nebo dezertovali k nepříteli. Dezertéři se objevili i na spojenecké straně, proto musel Wellington přistoupit k přísnému opatření: „*Velcí důstojníci polnímu maršálovi sdělí, kteří důstojníci a muži jsou nyní nebo byli nepřítomní. [...] Tyto čeká trest.*“⁴²⁷ Francouzský císař na toto neměl ani pomyslení, s pár věrnými⁴²⁸ spěšně opouštěl prohranou bitvu.⁴²⁹ Hodinu po půlnoci Bonaparte dojel do Quatre Bras a s největší obtíží se snažil ze zbytků *Armée du Nord* postavit regiment mužů,⁴³⁰ schopných střetnout se s Prusy. Neuspěl, proto sáhl k poslední zoufalé možnosti.

Napsal do Paříže svému bratru Josefovi: „*Ještě není vše ztraceno. Odhaduji, že povoláním všech mých vojsk sestavím 150 000 mužů. Národní garda má dalších 100 000 vojáků, záložní armády 50 000.*“⁴³¹ Podmínkou ale bylo, že mobilizaci odsouhlasí Sněmovna, ta byla však od Napoleonovy nepřítomnosti ovlivňována Fouchém a přikláněla se k republikánství. I kdyby svolila, oslabená britská a pruská vojska by byla brzy doplněna o tři sta tisíc rakouských a ruských jednotek, jež by přicházely ze všech stran a císař by se jim jen těžko ubránil. Poslední šanci postavit se spojencům Bonaparte nakonec zavrhnul.

⁴²⁴ BROWNING, s. 271.

⁴²⁵ Von Gneiseneau se nechal slyšet, že pronásledování Francouzů bylo jako „*hon na lišku za měsíčního svitu*“. To potvrzuje i Wellington v dopise z 19. června: „*Mí vojáci jsou unaveni k smrti, ale Blücher je [Francouze] pronásleduje celou noc.*“ BROWNING, 272–273 a WELLESLEY, *Correspondence*, sv. 10, s. 531.

⁴²⁶ FORREST, s. 52.

⁴²⁷ „*General officers will report to him in writing what officers and men are now or have been absent. [...] The 14th Article reminds officers and soldiers of the punishment affixed by law.*“ WELLESLEY, *Correspondence*, sv. 10, s. 530.

⁴²⁸ Spolu s císařem z bitvy odjžděli Soult, Lobaus, Drouot a Bertrand. BROWNING, s. 272

⁴²⁹ Ztráty činily 25 tisíc Francouzů a 20 tisíc spojenců. Tamtéž, s. 272.

⁴³⁰ Tamtéž, s. 273.

⁴³¹ „*All is not lost. I estimate that collecting all my forces I shall have 150,000 men left. The national guards will give me 100 000 men; the depot battalions 50 000.*“ JOHNSTON, s. 461.

V Belgii opadlo nadšení z císařova návratu a se stejnou rychlostí, s jakou postupoval z Antibes až k Waterloo, se ochlazoval vztah vůči němu. Jak píše plukovník Bergh vévodovi Wellingtonovi: „*Vyhlásil jsem město Ath ve stavu obležení. [...] Domy a další objekty, jež podle mého napomáhaly nepříteli, nechám zbourat.*“⁴³² Dokonce i ve Francii byli bonapartisté potírání – citadela v Cambrai se vzdala hannoverským vojákům,⁴³³ město převzali rojalisté a očekávali příjezd Ludvíka XVIII.

Napoleon se stahoval dále na jih a do Paříže dorazil 21. června ráno. Z původní 70tisícové armády, jež bojovala u Waterloo, mu zbyla pouze hrstka mužů, asi 2 600 vojáků ve Philippeville a nějakých 6 000 v Avesnes.⁴³⁴ Zbývala ještě Grouchyho zhruba 25tisícová jízda, která se ale nacházela neznámo kde a císařovy depeše nedostávala.

Jedna z mála, která se maršálovi do rukou dostala, nesla větu „*la bataille est engagée,*“ což v překladu znamená, že „*bitva se začala*“. Grouchy ale přečetl, že „*bataille est gagnée,*“ tedy „*bitva je vyhraná*“.⁴³⁵ Kvůli tomu nepomyslel na příjezd k císařově armádě a zbytečně obléhal Wavre.

Poté, co se dozvěděl, že Bonaparte bitvu prohrál, nemohl zprávě uvěřit. Ani návrh generála Vandamma⁴³⁶ z 19. června, aby se společně vydali do Bruselu a zmocnili se vlády nad hlavním městem, nemohl již císařovu pozici zachránit. Prakticky to bylo nemožné – ač kolem Mont-Saint-Jean ještě pobývali spojenečtí vojáci, mnozí z nich se přesouvali zpět na sever a západní část země byla chráněna vojsky prince Oranžského a lorda Hilla. Grouchy si naštěstí uvědomoval, že by byli obklíčeni a zbytečně by ztratili velké množství vojáků, proto zavelel k ústupu. Francouzskou hranici překročil 21. června.⁴³⁷

⁴³² „*J'ai déclaré la ville d'Ath en état de siège. [...] Je ferai abattre les maison et autres objets qui me paraissent de pouvoir favoriser l'ennemi.*“ WELLESLEY, *Correspondence*, sv. 10, s. 546.

⁴³³ Tamtéž, s. 582–583.

⁴³⁴ BROWNING, s. 274.

⁴³⁵ Paradoxní situaci si Browning vysvětluje tím, že papír byl navlhlý a text byl psán tužkou. Tamtéž, s. 275.

⁴³⁶ Tamtéž, s. 275.

⁴³⁷ Tamtéž, s. 276.

5.1. Napoleonova abdikace a regentství (22. června – 7. července 1815)

Reakce na sebe nenechaly dlouho čekat. Blücher ještě 18. června večer napsal manželce, že „vyhladil Napoleonovu armádu“⁴³⁸ a Wellington své milence lady Websterové, že „*ten nejkrutější a nejkrvavější boj jsem včera vyhrál*“.⁴³⁹ Do vévodových rukou přistávaly pochvalné fráze od všech spojenců. Princ Oranžský, velitel posádky ve městě Mons, vyjádřil „*nesmírnou spokojenost*“ se svými oddíly, britský princ-regent vyzdvihoval „*mimořádnou genialitu našeho vlastního hrdiny nad dokonalou Korsičanovou [válečnou] dovedností*“.⁴⁴⁰

„*Nejupřímnější blahopřání za skvělá vítězství*“ Wellington obdržel od maršála Schwarzenberga s příslibem, že uspíší své jednotky,⁴⁴¹ aby mohly společně s vévodovými vstoupit do poražené Francie. Metternich ono vítězství nazval „*jako blesk z čistého nebe, který zasáhne jen ty vyvolené*“.⁴⁴² Car vévodovi „*poblahopřál ke skvělému vítězství*“ a 18. června nazval nesmrtelným dnem.⁴⁴³ Fridrich Vilém III. se vyjádřil, že „*vítězství, kterého jste dosáhl, má velký význam pro spojenecké mocnosti a pro blaho celé Evropy*“.⁴⁴⁴

Vévoda Feltre Wellingtona informoval o tom, že se Ludvík XVIII. již 22. června přesune z Gentu do Monsu, kde se nacházely jednotky králova synovce.⁴⁴⁵ O návratu Ludvíka XVIII. se začalo znovu mluvit.⁴⁴⁶ Castlereagh dostal 22. června dopis, v němž stálo: „*Pan L'Aisné, předseda Poslanecké sněmovny ve Francii, nedávno dorazil do Gentu [...] a diskutoval o možnosti králova návratu do Francie. [...] Fouché s Carnotem přišli s návrhem republikánské vlády.*“⁴⁴⁷ Fouché skutečně vyčkával do posledního momentu.

Ministr policie se hned po zprávách o Waterloo činil. Jelikož měl díky svým agentům oči všude, sepsal dvě zprávy o stavu armády a národa. Druhou zprávu nechal podepsat někým jiným a poté, co se rozšířil strach o špatném stavu země, doporučil sám sebe⁴⁴⁸ do čela vlády,

⁴³⁸ Tamtéž, s. 273.

⁴³⁹ „*I yesterday, after a most severe and bloody contest, gained a complete victory.*“ WELLESLEY, *Correspondence*, sv. 10, s. 531.

⁴⁴⁰ Tamtéž, s. 551–553.

⁴⁴¹ Tamtéž, s. 552.

⁴⁴² Tamtéž, s. 574.

⁴⁴³ „*Je m'empresse de vous féliciter de la brillante victoire que vous venez de remporter.*“ Tamtéž, s. 562.

⁴⁴⁴ „*La victoire que vous venez de remporter est d'une si grande importance pour les Puissances Alliées, pour le bonheur de l'Europe entière.*“ Tamtéž, s. 570.

⁴⁴⁵ Tamtéž, s. 552–553.

⁴⁴⁶ KURTZ, Harold. Napoleon in 1815: The Second Reign. *History Today*. London: Andy Patterson, 1965, 15.(10.), 673–687.

⁴⁴⁷ O bývalých revolucionářích a Talleyrandovi viz WELLESLEY, *Correspondence*, sv. 10, s. 564–565.

⁴⁴⁸ COOTE, s. 250.

aby záležitosti napravil. Ten den ráno, 21. června, Bonaparte dorazil do Paříže a vyjednával se svými ministry, že opět vezme otěže vlády pevně do rukou⁴⁴⁹ a postaví se spojeneckým vojskům. Proto zaslal dopis Poslanecké sněmovně: „*Vrátil jsem se do Paříže, abych se se svými ministry poradil o možnostech obrany národa.*“⁴⁵⁰

Napoleona ale předstihly zprávy vydané v novinách. Ty stejně jako během jara favorizovaly francouzskou stranu a bez ohledu na skutečnost zjemňovaly aktuální stav: „*Zajali 8 000 mužů a 20 kanonů. [...] Granátníci a jezdcí staré gardy zmasakrovali celé masy nepřátel a ztratili málo mužů.*“⁴⁵¹ Realita byla nicméně taková, že spojenci zajali o mnoho více Francouzů, několik Napoleonových vojáků během bitvy dezertovalo, garda sice bojovala statečně, ale po první kanonádě britských střelců se dala na útěk a co je nejpřekvapivější, noviny nezmínily ani slovo o prohře u Quatre Bras a vůbec se nezmínily o výsledku bitvy u Waterloo.

Veřejné mínění⁴⁵² se ale ovlivnit už nenechalo, bylo příliš pozdě; poslanci čekali na vhodný moment, kdy by mohli důkazně podpořit své stanovisko a odporovat císaři. Proto své zasedání 21. června prohlásili za „*permanentní a jakýkoliv pokus ho přerušit bude brán jako trestný čin velezrady*“.⁴⁵³ Napoleonova zuřivost neznala mezí – vidina toho, že se Prusové s Brity blíží k Francii a on se jim nemůže postavit, znamenala velezradu spíše pro něj.⁴⁵⁴

Nebylo ale času nazbyt, spojenci chtěli dokončit válku, již Napoleon začal. Hned 19. června dopoledne Wellington rozkazoval svým oddílům, v jakém časovém intervalu a přes jaká města mají postupovat.⁴⁵⁵ 21. června odpoledne se na severu Francie objevili Prusové a bez milosti drancovali venkov.⁴⁵⁶ Po diskusi s poslancem d'Angélym, který Napoleonovi oznámil,

⁴⁴⁹ Ačkoliv ministrům sdělil, že by využíval autokratické moci jen dočasně, málokdo tomu věřil. Myšlenka, že by mu onu moc poskytli poslanci, byla již scestná. BROWNING, s. 102–103.

⁴⁵⁰ „*Je me suis rendu à Paris pour concerter avec mes ministres les mesures de la défense nationale.*“ DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 299.

⁴⁵¹ „*Nous avons jusqu'ici 8 000 prisonniers, 20 pièces de cannon. [...] Les grenadiers et chasseurs de la vieille garde ont massacré des masses entières, et n'ont perdu que peu de monde.*“ *Le Moniteur*, s. 761.

⁴⁵² Až do své abdikace měl Napoleon vliv na dění týkající se církve, tisku, literatury, vzdělávacího systému i divadla. Po stodenním císařství jeho vliv zmizel. MATTHEWS, Joseph J. Napoleon's Military Bulletins. *The Journal of Modern History*. Chicago: The University of Chicago Press, 1950, 22.(2.), 137–144.

⁴⁵³ „*Art. 2. La chambre se déclare en permanence. Toutes tentatives pour la dissoudre est un crie de haute-trahison.*“ *Le Moniteur*, s. 711.

⁴⁵⁴ Napoleon se nechal slyšet, že „*jsem se jich měl raději zbavit*“.⁴⁵⁵ BROWNING, s. 280.

⁴⁵⁵ WELLESLEY, *Correspondence*, sv. 10, s. 538–539, 558–559, 570–572 a 579.

⁴⁵⁶ Vesničané přicházeli o majetek, úrodu a dobytek. COOTE, s. 256.

že „*je se před rokem obětoval pro dobro všech*“⁴⁵⁷ a že tak měl učinit i tehdy, císař došel k závěru,⁴⁵⁸ že vyhoví žádosti poslanců a vzdá se císařského titulu.

Napoleon ještě ustavil komisi⁴⁵⁹ složenou z Caulaincourta, Carnota a Fouchého, komisi, jež měla původně sloužit jako prostředník mezi francouzskými zájmy a spojeneckými požadavky. Hned nazítří se ale tříčlenná komise přetvořila v republikánskou vládu, jak o tom byl zpraven Castlereagh! Císařův poslední vladařský počín se obrátil proti němu samotnému.

Následující den, 22. června, Napoleon vydal prohlášení směrem k lidu: „*Obětuji se pro nepřátele Francie. [...] Můj politický život skončil. Prohlašuji svého syna, jenž bude užívat titul Napoleon II., za císaře Francouzů.*“⁴⁶⁰ Sněmovna pairů převzala iniciativu. Revoluční duch zcela nezahynul, jak členové Sněmovny dokázali: „*V době, kdy je vlast v nebezpečí, [já, hrabě de Valence,] navrhuji ustanovit komisi o pěti členech.*“⁴⁶¹ Proti pairům se postavili markýz La Fayette a hrabě Boissy-d'Anglais.

Veškerý odpor byl ale marný, protože o novou komisi ve Sněmovně žádal předtím Fouché, aby „*dnes jmenovaná komise mohla začít pracovat již od zítra*“.⁴⁶² Z celkových 511 poslanců se vybrali ti, již dostali více než 258 hlasů. Nová, pětičlenná komise, která měla vládnout za čtyřletého Napoleona II., sestávala z ministrů Josepha Fouchého, Lazara Carnota, Armanda Caulaincourta, z generála Greniera a barona Quinetta.⁴⁶³

Poslanecká sněmovna hned ten samý den vydala prohlášení, v němž přijala Bonapartovu abdikaci a prohlásila se zákonodárným shromážděním.⁴⁶⁴ Jí jmenovaná vládní komise poprvé zasedla 23. června „*za předsednictví vévody z Otranta,*“⁴⁶⁵ Josepha Fouchého. Nemohla mít dlouhého trvání – když pro zachování bezpečnosti a veřejného pořádku bylo na ty, „*kteří vyvěšují jiné vlajky, jsou v kontaktu s nepřáteli, podporují občanské nepokoje a účastní se*

⁴⁵⁷ Závažnější pro císaře ale byla věta, že bude navždy brán jako „*překážka pro mírová jednání,*“ což pro císaře představovalo takové zahanbení, že se raději rozhodl abdikovat. Tamtéž, s. 257.

⁴⁵⁸ Velkou měrou jej přesvědčil maršál Davout, jenž nechtěl podporovat „*užití síly proti zvoleným zástupcům lidu*“. GALLAHER, John G. Marshal Davout and the Second Bourbon Restoration. *French Historical Studies*. London: Duke University Press, 1970, 13.(3.), 350 - 364.

⁴⁵⁹ I po tom všem Napoleon doufal, že s ním mocnosti uzavřou nějakou formu míru a do čela komise ustanovil Fouchého, svého nejzaprísáhlejšího soka. DUMAINE, *Correspondance*, sv. 28, s. 299.

⁴⁶⁰ „*Je m'offre en sacrifice à la haine des ennemis de la France. [...] Ma vie politique est terminée, et je proclame mon fils, sous le titre de Napoléon II, Empereur des Français.*“ Tamtéž, s. 300.

⁴⁶¹ „*Je demande le renvoi à une commission de cinq membres.*“ *Le Moniteur*, s. 711.

⁴⁶² „*Navrhují Sněmovně, aby zvažila jmenování pětičlenné komise. Tato komise bude řešit zájmy Francie a její aktuální pozici s cizími mocnostmi.*“ GOLDSMITH, *Supplement au Recueil*, s. 308.

⁴⁶³ O celém rokování a hlasování viz GOLDSMITH, *Supplement au Recueil*, s. 307–309.

⁴⁶⁴ *Le Moniteur*, s. 717.

⁴⁶⁵ GOLDSMITH, *Supplement au Recueil*, s. 309 a *Le Moniteur*, s. 721.

*dezerci*⁴⁶⁶ dohlíženo a po zatčení putovali bez soudu rovnou do vězení, lidem se připomněla mrazivá atmosféra revoluce. Komise odpor k návratu Bourbonů u občanů obrátila naruby.

Hrozba z občanských nepokojů a vojenských vzpour však nadále přetrvávala. Fouché, od 23. června první muž Francie, Napoleonovi zaslal dopis, v němž po něm žádá, aby opustil Paříž, neboť se doslechl, že se na bývalého císaře chystá atentát.⁴⁶⁷ To si Fouché samozřejmě vymyslel, neboť věděl, že Napoleon se obával útoku z rukou nižších vrstev obyvatelstva. Bonaparte Paříž spěšně opustil a Fouché si vymyšleným atentátem ospravedlnil povolání národních gard do Paříže.⁴⁶⁸

Bonaparte si za své budoucí sídlo vybral zámek Malmaison⁴⁶⁹ 15 kilometrů od Paříže, který zdělila Josefína dcera Hortensie. Nejen on, ale nakonec i Fouché se obával excísařovy vraždy, neboť by došlo k výbuchům bonapartovských nálad a jeho pozice by nebyla obhájitelná. Nabídl proto Bonapartovi dvě plavidla, *La Salle* a *La Méduse*,⁴⁷⁰ a doporučil mu přesídlit se na jih do Rochefortu, které je položeno severně od Bordeaux. Excísař vyrazil po čtyřech dnech, 29. června: „*Je mi ctí oznámit vládní komisi, že císař nasedne do kočáru a vydá se do své cílové destinace.*“⁴⁷¹

Tou dobou byli spojenci již ve Francii. Od 21. června Prusové⁴⁷² drancovali sever země, 23. června dorazili Britové, v průběhu dalších dní se Bavoři objevili v Nancy, Rusové v Remeši a Rakušané se blížili k Lyonu.⁴⁷³ Na Paříž doléhali ze všech stran a ministr války Davout nemohl čelit pětinasobné převaze – aby zabránil zbytečnému krveprolití, maršál před spojenci kapituloval. 3. července sepsali spojeneční velitelé a francouzští ministři Úmluvu ze Saint-Cloud, v níž se odsouhlasila vojenská neutralita, posláni francouzského vojska na jih Francie, ochrana zraněných zajatců na obou stranách i ochrana majetku francouzského obyvatelstva.⁴⁷⁴

⁴⁶⁶ Celé znění zákona viz GOLDSMITH, *Supplement au Recueil*, s. 320.

⁴⁶⁷ BROWNING, s. 285 a COOTE, s. 259.

⁴⁶⁸ Nová vláda neváhala o několik dní později prohlásit Paříž ve stavu obležení a „*jakýmikoliv prostředky zajistit bezpečnost lidí a jejich majetku,*“ samozřejmě pod záminkou jejich kontroly. GOLDSMITH, *Supplement au Recueil*, s. 323.

⁴⁶⁹ BROWNING, s. 285.

⁴⁷⁰ GUEDALLA, s. 105.

⁴⁷¹ „*J'ai l'honneur d'annoncer à la commission de gouvernement que l'empereur va monter en voiture pour se rendre à sa destination.*“ GOLDSMITH, *Supplement au Recueil*, s. 327.

⁴⁷² Prusové dokonce mířili i na královský palác a chtěli vyhodit do povětří most připomínající francouzské vítězství u Jeny. FENBY, Jonathan. Return of the King. *History Today*. London: Andy Patterson, 2015, 65.(3.), 49–54.

⁴⁷³ Spojenců bylo zhruba půl milionu. COOTE, s. 261.

⁴⁷⁴ GOLDSMITH, *Supplement au Recueil*, s. 338–340.

Úmluva byla podepsána následující den v rámci Pařížské smlouvy.⁴⁷⁵ Působení Fouchého v čele Francie a jeho pětičlenné vlády se nenávratně blížilo ke konci. 8. července do Paříže dorazil Ludvík XVIII.,⁴⁷⁶ jehož uznala dosavadní vládní komise s tím, že „rozpuští sama sebe a obě komory“.⁴⁷⁷ Místo regentské vlády za Napoleona II. byla ustavena rojalistická vláda v čele s Charlesem de Talleyrandem a započal bílý teror⁴⁷⁸ proti bonapartistům, který se ve velkém projevil ve francouzských městech. Důstojníci byli obviněni ze součinnosti s Napoleonem, dva z nich byli zavražděni; jako odstrašující příklad posloužil maršál Ney.⁴⁷⁹ Seznam nežádoucích osob sepsal sám král, mnozí ale utekli ze země, aby si zachránili život.

Napoleon do Rochefortu dorazil v den vytvoření Úmluvy, 3. července. O pařížských událostech podle všeho nevěděl a opět pomýšlel na útěk buď do Spojených států nebo na Britské ostrovy, obojí ale bylo absurdní. Britský premiér Liverpool vyslal kapitána Maitlanda, aby strážil Napoleonův pobyt. Kapitán se svou lodí *Bellerophon* kotvil v přístavu v blízkosti excísařových lodí a v případě, že chtěl Napoleon uprchnout, Maitland by nechal své muže vzít jednu loď ztečí a druhou by dohnal na *Bellerophonu*.⁴⁸⁰

Kam chtěl Napoleon utéct? Autoři⁴⁸¹ se zmiňují o Spojených státech, je ale velmi nepravděpodobné, že by se chtěl excísař tak vzdálit Evropě a možná to měla být kamufláž. Přeci jen se francouzské vojsko hromadně stahovalo na jih Francie a někteří maršálové ještě mohli být využiti, včetně Murata. Bonapartovi již nezbývalo, kam jít: Itálie byla ovládnuta Rakušany, východ Evropy Ruskem, Spojené státy byly příliš daleko.

Napsal proto britskému princí-regentovi: „*Vaše královská Výsosti, kvůli tomu, že určité strany rozdělují mou zemi, [...] končím s politickou kariérou. [...] Dávám se pod ochranu britských práv Vaší Výsosti jakožto nejmocnějšího, nejstálejšího a nejštědřejšího nepřítele.*“⁴⁸² Zdanlivé

⁴⁷⁵ Součástí smlouvy byly i vysoké reparace. Francouzská vláda posílala každý čtvrtý měsíc částku ve výši 1/15 z celkové sumy. NICOLLE, André. The Problem of Reparation after the Hundred Days. *The Journal of Modern History*. Chicago: The University of Chicago Press, 1953, 25.(4.), 343–354.

⁴⁷⁶ Ludvíkův proslov k lidu viz WELLESLEY, *Correspondence*, sv. 10, s. 580–581 a LÉVY, s. 222–223.

⁴⁷⁷ „*La commission de gouvernement venait de se dissoudre. Les chambres sont dissoutes.*“ GOLDSMITH, *Supplement au Recueil*, s. 348.

⁴⁷⁸ COOTE, s. 265.

⁴⁷⁹ I když byl Ney vojenským soudem zproštěn obvinění, Bourboni jej znovu soudili a uznali vinným. Během své popravě Ney sám vydal rozkaz k palbě. BRUCE, Robert. The Lions' Last Roar. *Military History*. London: Current Publishing, 2015, 6.(3.), 44–51.

⁴⁸⁰ COOTE, s. 266–267.

⁴⁸¹ COOTE, s. 269, BROWNING, s. 287 a 292 a GUEDALLA, s. 105.

⁴⁸² GOLDSMITH, *Supplement au Recueil* s. 353. Originální text viz obrázek 10.

lichotky jistě nebyly míněny vážně a lze se domnívat, že kdyby Bonaparte vstoupil na britskou půdu, jeho stoupenci by se ve Francii vzbouřili a opět by svrhli slabého krále.⁴⁸³

To si spojenci nemohli dovolit, neboť by se turbulentní situace ve Francii naklonila ve prospěch vévody orleánského. Maitland čekal na rozkazy a odmítal Napoleonovy žádosti o převezení do Spojených států, svolil ale k převezení do Británie.⁴⁸⁴ Po dlouhých rozvahách se Bonaparte přiklonil k cizímu názoru a přistoupil na dohodu, že ho Maitland přivede na Ostrovy. Posledním dnem na francouzské, a vlastně i evropské půdě, byl kvůli zdlouhavému vyjednávání zvolen až 18. červenec. Napoleon se rozloučil se svými nejbližšími, na plavidle *Épervier* doplul k *Bellerophonu* a odplul do Británie. Zde bylo rozhodnuto, že na Svatou Helenu se excísař vypraví 7. srpna.⁴⁸⁵

Po dlouhé plavbě se Napoleon Bonaparte vylodil na malém ostrůvku uprostřed Atlantského oceánu. Bylo 17. října a vše spojené s někdejšími konzulem a císařem se postupně ničilo: většina bonapartistů opustila Francii, Murata za další neúspěšný pokus o převrat popravili v Kalábrii 13. října⁴⁸⁶ a Ney v důsledku bílého teroru přišel o život 7. prosince 1815. Takto neslavně skončila napoleonská epocha, která změnila zažité pořádky a Evropu zanechala s hlubokými ranami, jež změnily její podobu a do budoucna způsobily nezvratně proměny.

⁴⁸³ A nejen krále – Sloane se domnívá, že by téměř okamžitě padla vláda a Napoleon si podmanil i Britské ostrovy. SLOANE, William M. The Continental System of Napoleon. *Political Science Quarterly*. New York: The Academy of Political Science, 1898, **13**(2.), 213–231.

⁴⁸⁴ BROWNING, s. 302–303.

⁴⁸⁵ MELIKAN, R. A. Caging the Emperor. *Legal History Review*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999, **67**(3.), 349–362.

⁴⁸⁶ JOHNSTON, s. 467.

6. Závěr

Mám-li zhodnotit Napoleonovo působení na sklonku obou jeho vlád, řekl bych, že hlavní roli pokaždé hrál jeho charakter a neutuchající touha po vítězství a ovládnutí. Sami jsme viděli, že po porážce u Lipska nebyl ochoten přistoupit na (nutno říci mírné) podmínky spojenců a nedbal rad svého okolí, aby se vzdal. Neuvědomoval si, že po prohrané válce již nepomohou vyhrané bitvy a vzdoroval jakýmkoliv snahám o navázání rozhovorů. Nová vítězství, i když částečná, nad spojeneckými armádami v zimě 1814 jistě povzbudily jeho bojechtivou povahu a po porážkách si nedokázal přiznat, že by i on mohl být poražen.

O co větší ponížení pro něj muselo být, když jeden z jeho maršálů vydal Paříž, kterou tolik miloval, spojencům do rukou, přičemž císař sám byl nedaleko. Vyvrcholením jeho první vlády byla nucená abdikace – smlouva z Fontainebleau nebyla vůbec přísná, jak to chtěli ostatní čtyři mocnosti, zatímco ruský car si prosadil svou. Již tehdy bylo vidět, že spolupráce mezi spojenci nebyla možná: Alexandr I. dokázal Napoleonovi a jeho rodině přiřknout vysokou apanáž (což nelibě nesl Ludvík XVIII.), ponechal mu titul, i když abdikoval (proti čemuž protestovali britští vyjednaváci) a nechal jej usídlit na malém ostrůvku poblíž Apeninského poloostrova (což se nelíbilo Františkovi I. ani Prusům). Napoleon nemohl než souhlasit, ale jediné, co mu vadilo, bylo, že od něj odloučili syna s manželkou a Francie přišla o své severní území.

Řekl bych, že po abdikaci a „odklizení“ Napoleona na izolovaný ostrov přestal hrát roli ve všem evropském a hlavní síla se přesunula na Rusko s Británií. Prusko s Rakouskem byly oslabeny válkami a ekonomicky i materiálně vyčerpány, čehož ostatní dva spojenci využili a Francie, zastoupená Talleyrandem, na svůj okamžik čekala. Skoro bych řekl, že ruský car přesunul Napoleona na blízký ostrov s tím, že znal jeho osobnost a věděl, že tam dlouho nevydrží, případně si jej držel jako pojistku, kdyby mu spojenci nevyhověli.

Bonaparte se vskutku na ostrově trápil, jeho výbojná duše byla spoutána na malé Elbě a on využil toho, že byl stále císařem, i když jen díky podepsané smlouvě. Zřídil na Elbě svůj dvůr, kontroloval obyvatele, vydával velké množství příkazů a dokonce se uchýlil i k opevnování ostrova – díky své síti špehů totiž věděl o dění ve Francii a jeho taktický duch vycítil příležitost, jak využít momentu překvapení, což vždy byla jeho devíza. Talleyrand na tom byl úplně stejně, navíc hrál svou loajalitu na dvě strany, stejně jako Fouché, ten byl ovšem trpělivější a ve Francii čekal, až přijde jeho čas.

Neschopnost Bourbonů přímo nahrávala Bonapartovi do karet a Talleyrandovi ztěžovala vyjednávání s mocnostmi. Neoblíbený Ludvík XVIII. nerespektoval smlouvu z Fontainebleau, stejně jako Britové, a odmítl platit Napoleonovi a jeho rodině roční apanáž – tady se ale musí uznat, že byl v právu, neboť apanáž měla být vyplacena rok po podepsání smlouvy, což rozhodně neuplynulo. Král neplatil ovšem žold ani vojákům, hlavní opoře bývalého císaře a jeho slabá vláda jen nahrávala – vlastně jakékoliv – občanské bouři, již by nezvládl. Bonaparte jen čekal na vhodný okamžik.

Dvě dějové linky se odehrávaly ve stejný čas, ta Napoleonova ale dostala větší prostor, i když tomu nemuselo být. Vyjednávání na Kongresu šlo skoro k válce mezi spojenci, neboť Talleyrand se šikovným manévrováním dostal do tábora s Británií a oponoval tak ruským nárokům na polské území. Kdyby Napoleon počkal o něco déle nebo nebyl ve svém jednání tak zbrklý, jeho návrat by povzbudil daleko větší počet vojáků. Díky korespondenci s Muratem chtěli zkoordinovat budoucí postup a maršál se ukázal jako neschopný velitel, neboť pochodoval jen když pochodoval excísař.

Nejinak tomu bylo při vylodění 1. března 1815. Když se Murat dozvěděl o pár zadržených vojácích, ještě se vzpourou počkal; když ale přišly zprávy o dezerci vojáků na Napoleonovu stranu, doufal v to samé a jeho neúspěšné povstání jej připravilo o jeho Neapolské království a možnost císařova obdivu. Ačkoliv se francouzský *Le Moniteur* snažil všemožnými zprávami pošpinit Bonapartův postup na sever, nedařilo se – neoblíbená vláda, neplacení žoldu a zakrnělý obchod přispěly k rychlému obratu na císařovu stranu.

Cesta do Paříže byla pro Napoleona tím největším vítězstvím této doby, pak už se vše jen zhoršovalo. Viděli jsme, jak neúprosně a přísně jednal se svými ministry a aby se zavděčil občanům, přijal ústavní dodatek s tolik ústupky, až se mu začala znovuobjevená moc z rukou zase rychle vytrácet. Přílišné nadšení obyvatel vystřídalo očekávání další hrůzné války, dalších odvodů a zničených rodin, jenže Napoleon ve své zaslepenosti viděl pouze porážku nepřátel a získání Bruselu.

Jeho ambice jej však už dávno přerostly a on nebyl schopen ani postavit silnou a zkušenější armádu, ani přijmout jeho někdejší maršály a odpustit jim jejich službu pod královským režimem. To vše vedlo k jeho pádu. Mocnosti s ním vyjednávat nechtěly a jeho uražená ješitnost jednání přeměnila ve válku, kterou chtěl vyhrát, aby dokázal vlastní nepřekonatelnost a potvrdil svým občanům, že je hoden autokratické moci.

Možná kdyby dokázal obětovat svou pro něj neporazitelnou osobnost, Francie by více získala než ztratila. Tehdy jej ale ovládal bojechtivý duch. Nejednoznačnost rozkazů při bitvách o Quatre Bras zavinila ztrátu významného postu proti Britům a nedůsledné pronásledování Prusů, již se u Waterloo objevili v celé síle. Napoleon navíc nemohl čekat, neboť si byl jistý, že se k Britům a Prusům přidají i ruské a rakouské jednotky, proto ve zbrklosti a tísní času – stejně jako Murat – ztratil sebekontrolu a dříve silný a rozhodný císař byl tentam.

Je nepochopitelné, proč Bonaparte složil svou vládu z jakobínů a bývalých revolucionářů (Fouché) a věrného pobočníka, který mu při důležité bitvě mohl stát po boku (Davout). S Fouchém se spojovaly jen nepříjemné vzpomínky, neboť tento dvojlicoměrník toužil po takovém uznání, jako měl císař. Ve Francii se střetávaly 3 silné osobnosti: Bonaparte, Talleyrand a Fouché. Někdejší ministr zahraničí Talleyrand vystupoval za krále na vídeňském kongresu, proto se souboj uvnitř Francie odehrával mezi císařem a jeho ministrem policie.

Napoleon nepochybně na Fouchého možnou zradu neustále myslel. Dá se říci, že jeho přílišná nadšenost při dobytí Paříže zatemnila rozum při výběru ministrů a císař ztrácel všechny předpoklady, kvůli nimž k němu lidé vzhlíželi, stávala se z něj pouze figurka, s níž si mohl kdekdo hrát jakkoliv chtěl. Fouché během císařovy nepřítomnosti přesvědčoval obě komory parlamentu, aby císaře svrhly a jeho dosadily do čela Francie. To se mu povedlo: pairy přesvědčil, aby moc vložily do jeho rukou a on se tak vrátil do starých revolučních kolejí.

Uvedl Paříž do stavu obležení, instruoval vojáky k obraně Paříže, nechal zpřísnit bezpečnostní opatření a co víc – zbavil se Napoleona a prakticky jej předal Britům. On tehdy hrál hlavní roli, a hrál ji dokonale. Lidé potřebovali v atmosféře spojenců pochoduujících na Paříž silného vůdce a to, jak jsme zjistili, Napoleon již dávno nebyl. Napoleon naopak ukázal svou silnou vůli jen proti sedlákům a chovatelům na Elbě, kde mu nikdo nemohl odporovat, ale ovládat dvě desítky lidí už nezvládl. Již od Lipska byl nechtěným a nechtěl si to sám přiznat.

Zjistili jsme, že hlavní roli během stodenního císařství hrály nesplněné touhy: Bonapartova touha být zase obdivován svým lidem, Fouchéova touha postavit se do čela Francie, Alexandrova touha určovat budoucí směřování Evropy, proti čemuž se postavili ostatní spojenci, Muratova touha stát se králem celé Itálie, Ludvíkova touha být silným králem a alespoň vzdáleně připomínat Napoleonovu důstojnost, ale také jsme viděli, že žádná z těchto tužeb nebyla splněna a kvůli nadneseným představám byli všichni tito lidé schopni obětovat to, co jim nepatřilo – obyvatele svých států, kteří na jejich šachovnici hráli pouze podružné pěšáky a umírali za jejich nesplnitelné touhy v nesmyslných a zbytečných bitvách.

7. Seznam literatury

Prameny

1. BONAPARTE, Napoléon, DUMAINE, J. a Henri PLON, ed. *Correspondance de Napoléon Ier*. Sv. 27. Paris: Imprimerie Impériale, 1869.
2. BONAPARTE, Napoléon, DUMAINE, J. a Henri PLON, ed. *Correspondance de Napoléon Ier*. Sv. 28. Paris: Imprimerie Impériale, 1869.
3. CORNET, Lucien. *Mémoires de Fleury de Chaboulon, ex-sécretaire de l'empereur Napoléon et de son cabinet: Pour servir à l'histoire de la Vie privée, du Retour et du Règne de Napoléon en 1815*. 2. díl. Paris: 76, Rue de Seine, 76, 1901.
4. GOLDSMITH, Lewis. *Recueil de décrets, ordonnances, traités de paix, manifests, proclamations, discours etc. de Napoléon Bonaparte et des membres du gouvernement français*. Sv. 5. Londres: L'imprimerie de R. Juigné, 1815.
5. GOLDSMITH, Lewis. *Supplément au Recueil des décrets, danifestes, discours etc. de Napoleon Bonaparte*. Londres: L'imprimerie de R. Juigné, 1816.
6. CHABOULON, Pierre Alexandre Édouard Fleury de. *Les Cent jours: Mémoires pour servir à l'histoire de la Vie privée, du Retour et du Règne de Napoléon en 1815*. Sv. 1. Londres: L'imprimerie de C. Roworth, 1820.
7. JOHNSTON, Robert Matteson. *The Corsican: A Diary of Napoleon's Life in His Own Words*. Boston: The University Press Cambridge, 1910.
8. MAVIDAL, J. a E. LAURENT. *Archives Parlementaires de 1787 à 1860: Recueil complet des débats législatifs & politiques des chambres françaises*. Sv, 12. Paris: Librairie administrative de Paul Dupont, 1868.
9. MAVIDAL, J. a E. LAURENT. *Archives Parlementaires de 1787 à 1860: Recueil complet des débats législatifs & politiques des chambres françaises*. Sv. 14. Paris: Librairie administrative de Paul Dupont, 1869.
10. PALLAIN, Georges. *Correspondance inédite du Prince de Talleyrand et du Roi Louis XVIII pendant le Congrès de Vienne*. Paris: E. Plon et Cie, 1881.
11. PÉLISSIER, Léon G. *Le Registre de l'île d'Elbe: Lettres et Ordres inédits de Napoléon Ier*. 2. Paris: Ancienne Librairie Thorin & Fils, 1897.

12. TALLEYRAND, Charles Maurice de, LÉVY, Calman, ed. *Mémoires du Prince Talleyrand: publiés avec une préface et des notes par le duc de Broglie*. Paris: Rue Aurer, 3, et Boulevard des Italiens, 1891.
13. WELLESLEY, Arthur. *Despatches, Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Wellesley, 1st Duke of Wellington*. Sv. 9. London: John Murray, Albermarle Street, 1862.
14. WELLESLEY, Arthur. *Despatches, Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Wellesley, 1st Duke of Wellington*. Sv. 10. London: John Murray, Albermarle Street, 1862.

Monografie

1. BRIDGE, F. R. a Roger BULLEN. *The Great Powers and the European States System 1814-1914*. 2nd ed. New York: Pearson Longman, 2005. ISBN 978-0-582-78458-1.
2. BROWNING, Oscar. *The Fall of Napoleon*. New York: John Lane Company, 1907.
3. CAMPBELL, Archibald Neil. *Napoleon at Fontainebleau and Elba*. London: John Murray, Albemarle Street, 1869. ISBN 9785518450653.
4. CONNELLY, Owen. *The Wars of the French Revolution and Napoleon, 1792–1815*. New York: Routledge, 2006. ISBN 978-0415-23984-4.
5. COOTE, Stephen. *Napoleon and the Hundred Days*. Cambridge, MA: DaCapo Press, 2007. ISBN 978-030-6815-072.
6. FURET, François. *Francouzská revoluce II.: Ukončit revoluci. Od Ludvíka XVIII. po Julese Ferryho (1815-1880)*. Praha: Argo, 2007. Dějiny Evropy (Argo). ISBN 978-80-7203-851-0.
7. HALADA, Jan. *Metternich kontra Napoleon*. Praha: Panorama, 1985.
8. GUEDALLA, Philip. *The Hundred Days*. Leipzig: Amazon Distribution, 2015. ISBN 978-1515215695.
9. CHAPMAN, Tim. *The Congress of Vienna: Origins, processes, and results*. New York: Routledge, 1998. ISBN 04-151-7993-9.
10. JARRETT, Mark. *The Congress of Vienna and its Legacy: War and Great Power Diplomacy after Napoleon*. London: I.B. Tauris, 2013. ISBN 978-1-78076-116-9.
11. JOHNSON, Paul. *Zrození moderní doby: devatenácté století*. Přeložila Petruška Šustrová. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0694-X.

12. KISSINGER, Henry. *Obnovení světového řádu: Metternich, Castlereagh a potíže s mírem 1812-1822*. Praha: Prostor, 2009. Obzor (Prostor). ISBN 978-80-7260-221-6.
13. PRICE, Munro. *Napoleon: The End of Glory*. Oxford: Oxford University Press, 2014. ISBN 978-019-9660-803.
14. SCHUERMANS, Albert. *Itinéraire général de Napoléon Ier*. Paris: Jouve et Cie, 1911.
15. TINKOVÁ, Daniela. *Revoluční Francie 1787–1799*. V Praze: Triton, 2008, 439 s., [12] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-7387-211-3.
16. WILSON, John Marius. *Memoir of Field-Marshal the Duke of Wellington*. Sv. 2. London: A. Fullarton and Co., 1887.
17. WEIL, Maurice-Henri. *Joachim Murat, Roi de Naples: La Dernière Année de Règne*. Sv. 1. Paris: Ancienne librairie Thorin et fils, 1909.
18. WEIL, Maurice-Henri. *Joachim Murat, Roi de Naples: La Dernière Année de Règne*. Sv. 3. Paris: Ancienne librairie Thorin et fils, 1909.
19. WEIL, Maurice-Henri. *Joachim Murat, Roi de Naples: La Dernière Année de Règne*. Sv. 4. Paris: Ancienne librairie Thorin et fils, 1910.
20. WEIL, Maurice-Henri. *Joachim Murat, Roi de Naples: La Dernière Année de Règne*. Sv. 5. Paris: Ancienne librairie Thorin et fils, 1910.
21. YOUNG, Norwood. *Napoleon in Exile: Elba*. Montana: Kessinger Publishing, 2006. ISBN 978-1428655232.

Články

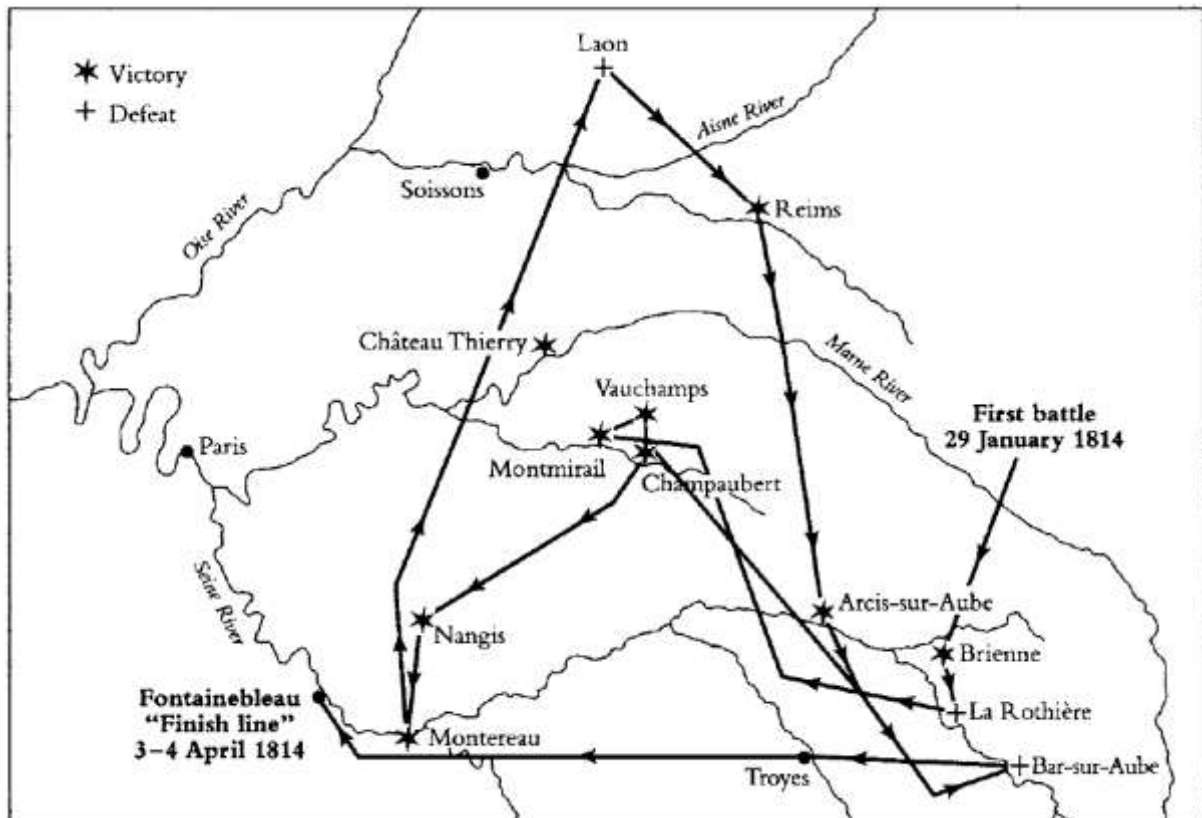
1. BERTRAND, Jean-Paul. Napoleon's Officers. *Past & Present*. London: Oxford University Press, 1986, **1**.(112.), 91–111.
2. BRUCE, Robert. The Lions' Last Roar. *Military History*. London: Current Publishing, 2015, **6**.(3.), 44–51.
3. FENBY, Jonathan. Return of the King. *History Today*. London: Andy Patterson, 2015, **65**.(3.), 49–54.
4. GALLAHER, John G., Marshal Davout and the Second Bourbon Restoration. *French Historical Studies*. London: Duke University Press, 1970, **13**.(3.), 350–364.
5. KRACHE, Enno E. Wellington and the Reconstruction of the Allied Armies during the Hundred Days. *The International History Review*. London: Taylor & Francis, 1989, **11**.(1.), 84–97.
6. KURTZ, Harold. Napoleon in 1815: The Escape from Elba. *History Today*. London: Andy Patterson, 1965, **15**.(7.), 449–456.

7. KURTZ, Harold. Napoleon in 1815: The Second Reign. *History Today*. London: Andy Patterson, 1965, **15**.(10.), 673–687.
8. MATTHEWS, Joseph J. Napoleon's Military Bulletins. *The Journal of Modern History*. Chicago: The University of Chicago Press, 1950, **22**.(2.), 137–144.
9. MELIKAN, R. A. Caging the Emperor. *Legal History Review*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999, **67**.(3.), 349–362.
10. NICOLLE, André. The Problem of Reparation after the Hundred Days. *The Journal of Modern History*. Chicago: The University of Chicago Press, 1953, **25**.(4.), 343–354.
11. SLOANE, William M. The Continental System of Napoleon. *Political Science Quarterly*. New York: The Academy of Political Science, 1898, **13**.(2.), 213–231.
12. THOMPSON, J. M. Napoleon's Journey to Elba in 1814.: Part I. By Land. *The American Historical Review*. Oxford University Press, 1949, **55**.(1.), 1–21.
13. THOMPSON, J. M. Napoleon's Journey to Elba in 1814: Part II. By Sea. *The American Historical Review*. Oxford University Press, 1950, **55**.(2), 301–320.

8. Seznam obrazových příloh a internetových odkazů

1. Obr. 1: CONNELLY, *The Wars of the French Revolution and Napoleon, 1792–1815*, s. 195.
2. Obr 2: Allégorie du Retour des Bourbons le 24 avril 1814 : Louis XVIII relevant la France de ses ruines | L'histoire par l'image. *L'histoire par l'image* | [online]. Copyright © Photo RMN [cit. 26.10.2017]. Dostupné z: <https://www.histoire-image.org/etudes/allegorie-retour-bourbons-24-avril-1814-louis-xviii-relevant-france-ses-ruines>
3. Obr. 3: Napoleon's adieux to the Old Guard at Fontainebleau, 20 April, 1814 - www.napoleon.org. *napoleon.org - Le site d'histoire de la Fondation Napoléon* [online]. Copyright © Photo RMN [cit. 26.10.2017]. Dostupné z: <https://www.napoleon.org/en/history-of-the-two-empires/articles/napoleons-adieux-to-the-old-guard-at-fontainebleau-20-april-1814/>
4. Obr. 4: The TLS blog: May 1814: Napoleon arrives on Elba. *The TLS blog* [online]. Copyright © The Times Literary Supplement Limited 2011. [cit. 26.10.2017]. Dostupné z: <http://timescolumns.typepad.com/stothard/2014/05/napoleon-on-elba.html>
5. Obr. 5: CHAPMAN, *The Congress of Vienna*, s. 31.
6. Obr. 6: Revivez le bicentenaire du retour de Napoléon avec France Bleu Isère. *France Bleu – L'actualité en direct, info locale et nationale* [online]. Copyright © 2018 SUPERPROD, BIDIBUL PRODUCTIONS, BIG BEACH, FRANCE 3 CINÉMA [cit. 26.03.2018]. Dostupné z: <https://www.francebleu.fr/loisirs/evenements/revivez-le-bicentenaire-du-retour-de-napoleon-avec-france-bleu-isere>
7. Obr. 7: Napopedia V2 . [online]. Copyright © [cit. 26.03.2018]. Dostupné z: <http://www.napopedia.fr/fr/Campagnes/centjours>
8. Obr. 8: Battle of Quatre Bras. *British Battles.com analysing and documenting British Battles from the previous centuries* [online]. Dostupné z: <https://www.britishbattles.com/napoleonic-wars/battle-of-Quatre Bras/>
9. Obr. 9: Battle of Waterloo – Wikipedia. [online]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Waterloo
10. Obr. 10: Napoléon I, Emperor of the French (1769-1821) - Letter of surrender from Napoleon to the Prince Regent, 13 July 1815. *Royal Collection Trust Home* [online]. Copyright © Her Majesty Queen Elizabeth II 2016 [cit. 25.07.2018]. Dostupné z: <https://www.royalcollection.org.uk/collection/452438-d/letter-of-surrender-from-napoleon-to-the-prince-regent-13-july-1815>.
11. Benjamin Constant, Leader of French Liberal Opposition to Napoleon. *301 Moved Permanently* [online]. Dostupné z: <http://chnm.gmu.edu/revolution/d/676/>.

9. Obrazové přílohy

Obrázek 1: Vojenská tažení ve Francii od ledna do dubna 1814.

Obrázek 2: Návrat Ludvíka XVIII. z Británie. Obraz zobrazuje alegorii toho, jak Ludvík brání Francii před pádem. Za nimi stojí car Alexandr I., císař František I., britský král Jiří III. a pruský král Fridrich Vilém III.

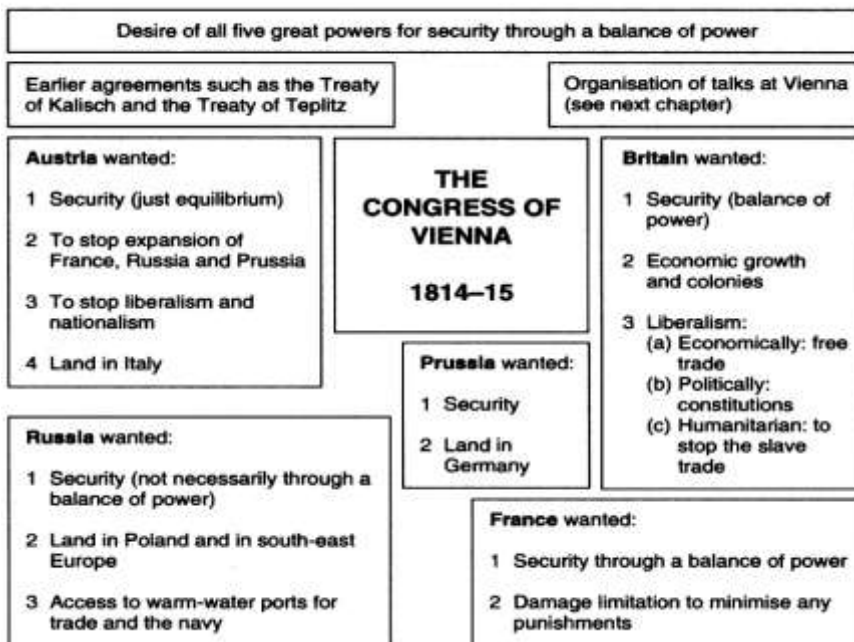

Obrázek 3: Napoleon se 20. dubna 1814 loučí se svou gardou na nádvoří zámku ve Fontainebleau. Přesně za jedenáct měsíců se Bonaparte vrátí do stejného místa.

Obrázek 4: Obyvatelé Elby vítají 4. května 1814 svého nového monarchu. Ten jim dá ústavu, zřídí některá ministerstva a svůj vlastní císařský dvůr.

AIMS OF THE GREAT POWERS AT THE CONGRESS

Obr. 5: Cíle evropských mocností během konání Vídeňského kongresu od října 1814 do června 1815. Společným záměrem všech zemí je volání po bezpečnosti.

Napoléon : il y a 200 ans, les 100 jours

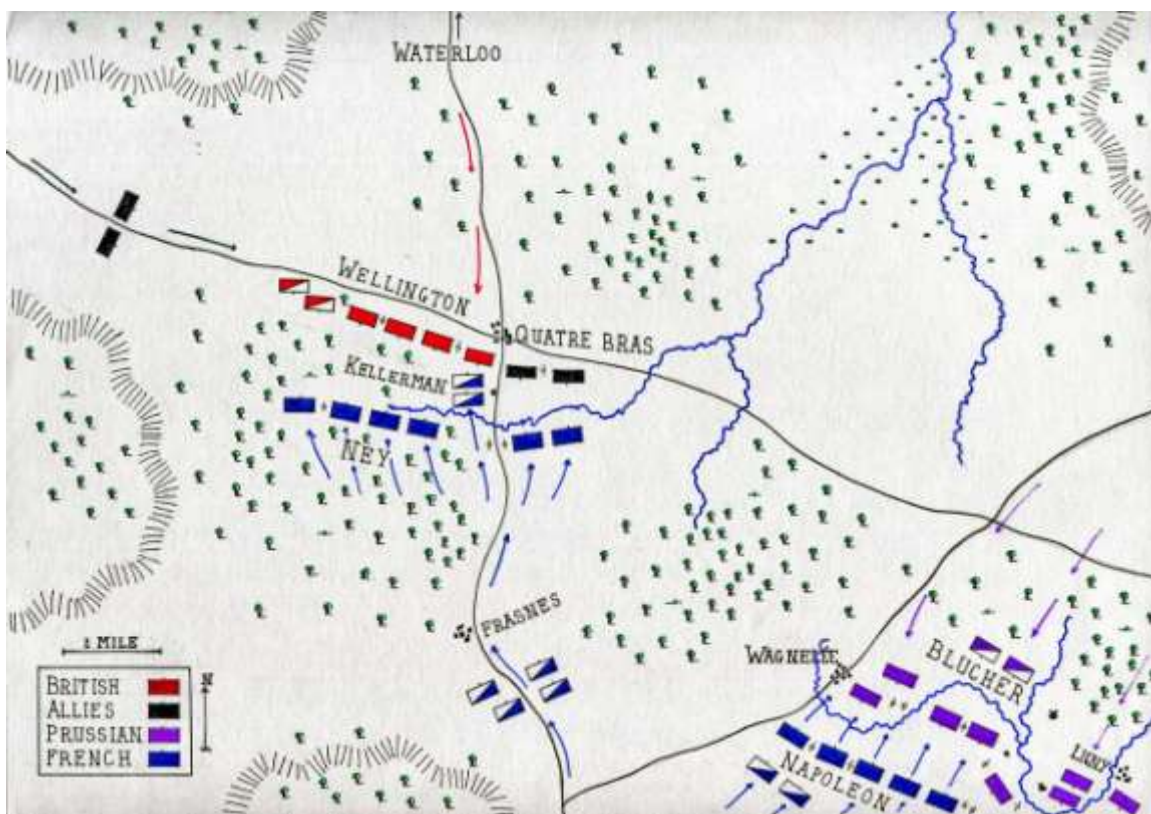
Itinéraire de l'île d'Elbe à Paris

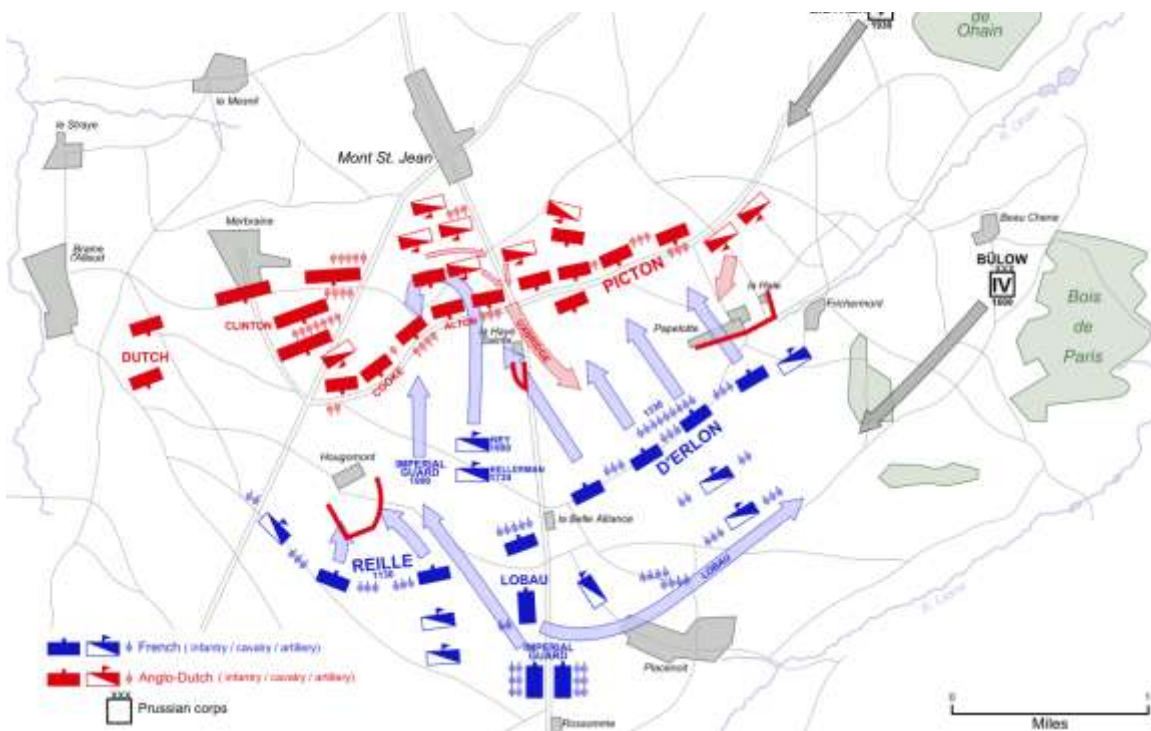
Obrázek 6: Postup Napoleona Bonaparta z jihofrancouzského Antibes do Paříže. Cestou se k bývalému císaři přidávaly houfy vojáků a křehká bourbonská monarchie za tři týdny padla..

Obr. 7: Směry cest střídajících se panovníků: Ludvík XVIII. (fialová barva) prchá na sever do Holandska, zatímco Napoleon Bonaparte opouští ostrov Elba, vyloduje se na jihu Francie v Antibes, doráží do Paříže a napadne Belgii (modrá). Po své abdikaci je Brity deportován na ostrov Svaté Heleny.

Obrázek 8: Rozložení bitvy u Ligny a Quatre Bras. Neyovo neúspěšné, leč statečné zaútočení přineslo jeho levému křídlu zkázu, zatímco soustředěný útok Napoleonových sil na pravém křídle přinesl francouzským silám vítězství nad Prusy.

Obrázek 9: Bitva u Waterloo se v jedné fázi zdála vítězná pro Francouze, kdyby ovšem odpoledne nedorazily mnohačetné posily pruských oddílů a úplně nezničily jak levé, tak i pravé křídlo spolu s císařskou gardou.

Altesse Royale, ce fut aux factions qui divisent
mon pays et à l'Inimitié de plus grandes
puissances de l'Europe, qui terminèrent ma carrière
politique et je vis comme Thémistocle m'attendant
sur le foyer du peuple Britannique. je me
mettais sous la protection de ces lois que je
voulais de l'Altesse Royale comme du
plus puissant, du plus constant et du plus
généreux de mes ennemis.

Rockefort 13 Juillet 1815

Napoleon

Obrázek 10: Napoleon se vzdává Britům a jejich zákonům a odevzdává se do rukou britského prince-regenta.